

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně – sociální fakulta

Diplomová práce

2010

Jana Beránková

Jihočeská univerzita České Budějovice

Zdravotně – sociální fakulta

**Vývoj hodnotové orientace studentů Zdravotně – sociální fakulty
Jihočeské univerzity v průběhu jejich studia**

Diplomová práce

2010

Jana Beránková

Mgr. Josef Havlík

Abstrakt

Research into various human values is of great social significance, and that is why it is receiving increasing attention. In the past, we were confronted with a too narrow definition of the subject of social psychology as a science on attitudes. Today, we can consider values and the evaluation process as one of the main themes of social psychology. Values condition the behaviour of social groups and individuals, therefore it is expected that, in the near future, empirical research and theoretical processing of values will become one of the most essential tasks of social sciences. Applicability of values and the whole value system depends on social goals; goals, which a society sets, change with the change of social order and so does the system of values. Therefore, every change of the social order brings about also a reassessment of values. However, even within a given social structure changes in values occur in relation to the following social development and changing social needs. Research into values is associated with major methodological as well as methodical difficulties; a number of psychological methods applied in international studies are based on different socio-economic conditions. The optimum solution can be seen in the selection of the most common method (the Allport-Vernon-Lindzey test) in the Czech modification, which was applied, as the main research method, in a research into the values of university students in Ostrava. The method, despite its shortcomings, is appropriate for determining the basic trends in the value orientation of university students. In today's hyped time, the issues of life values of young people are much discussed and written about. This diploma paper deals with the value orientation of students at the Faculty of Health and Social Studies at the University of South Bohemia in České Budějovice and it also examines the factors that influence their directions of life. The theoretical part deals with the issue of philosophical, sociological and psychological concepts of values, culture and value system, value classifications and value orientation itself, the needs and attitudes related to the issue of values, the issues of values in various types of research studies focusing on the values of the youth, and the methods of studying values. At the end of the theoretical part, the value research results of other authors are presented. The practical part is dedicated to the research into value orientation that took place at the Faculty of Health and Social Studies at the University of South Bohemia in České Budějovice in the students specializing in the field called "Specialist in Public Health Protection". The research examined the relations and attitudes of the students to

emotional, social and material values. The method of questionnaire survey was used for data collection.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vývoj hodnotové orientace studentů Zdravotně – sociální fakulty Jihočeské univerzity v průběhu jejich studia vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně – sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích...20.5.2010.....

podpis studenta

Obsah

Obsah	strana
Úvod.....	str. 6
1. Současný stav.....	str. 7
1. 1 Hodnoty, ideály, cíle.....	str. 7
1. 1. 1 Filozofická koncepce hodnot.....	str. 10
1. 1. 2 Sociologická koncepce hodnot.....	str. 16
1. 1. 3 Psychologické pojetí hodnot.....	str. 18
1. 2 Kultura a hodnotový systém.....	str. 21
1. 3 Hodnotové vztahy – integrační princip kultury.....	str. 26
1. 4 Klasifikace hodnot a hodnotová orientace.....	str. 28
1. 4. 1 Klasifikace hodnot.....	str. 28
1. 4. 2 Hodnotová orientace.....	str. 36
1. 5 Výzkumy hodnotového zaměření u mládeže.....	str. 37
1. 6 Metody zkoumání hodnot.....	str. 39
1. 7 Výsledky výzkumu hodnot jiných autorů.....	str. 40
2. Cíle práce a hypotézy.....	str. 46
2. 1 Cíle práce.....	str. 46
2. 2 Hypotézy.....	str. 47
3. Metodika.....	str. 48
3. 1 Použité metody.....	str. 48
3. 2 Charakteristika výzkumného souboru.....	str. 50
4. Výsledky.....	str. 51
4. 1 Celkové pořadí hodnot.....	str. 51
4. 2 Vývoj hodnot od 1. do 5. ročníku muži + ženy.....	str. 57
4. 3 Vývoj hodnot od 1. do 5. ročníku – porovnání mužů a žen.....	str. 65
4. 4 Hodnotová orientace u studentů dle finančních nákladů na studia.....	str. 80
4. 5 Rozdělení studentů dle studované školy.....	str. 83
5. Diskuse.....	str. 84
6. Závěr.....	str. 87
7. Seznam použité literatury.....	str. 88
8. Klíčová slova.....	str. 89

Úvod

Hodnoty a hodnotová orientace mladých lidí je téma, které bylo již nespočetněkrát zpracováno v nejrůznějších diplomových pracích, učebnicích, monografiích, studiích a v jiných vědeckých materiálech. Z nejhlavnějších lze jmenovat psychologii, sociologii a filozofii. Toto téma zůstává dle mého názoru velmi zajímavým s mnoha novými možnostmi, jak na něj pohlížet. V dnešní době, která je medializovaná, se o problematice životních hodnot mladých lidí hodně píše, mluví a diskutuje. Dá se říci, že mladí lidé tvoří příliš heterogenní skupinu, než aby se jejich postoje a názory daly stručně a laicky zjednodušovat a zobecňovat. Hodnocení je psychickou činností člověka, která je velmi důležitou součástí jeho života, ve kterém se utvářejí hodnoty, které působí posléze na jeho činnost. Hodnocení je nedílnou součástí veškeré činnosti člověka, hodnocením si člověk postupně vytváří postoje a přístupy ke skutečnosti.

Člověk ve svém životě stále něco hodnotí, co je dobré a co je špatné, nežádoucí. Co je velikou hodnotou pro jednoho, může druhého ponechat zcela lhostejným a naopak. Hodnoty jsou společensky podmíněné a mění se v závislosti na formách společenského bytí. Poznání hodnot je spjata s objektivním poznáním zákonitostí společenského vývoje. Hodnoty jsou součástí dynamiky osobnosti, existují jak jednotlivě, tak v souborech, které označujeme pojmem hodnotový systém. Ten řídí, dává smysl a ovlivňuje celkový přístup ke světu. Hierarchie hodnot lidského jedince se v průběhu života mění a je ovlivněna řadou faktorů. Cílem diplomové práce je charakterizovat vývoj hodnotové orientace studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v průběhu celého studia na této škole a zkoumat faktory, které životní směřování ovlivňují.

1. Současný stav

1. 1 Hodnoty, ideály, cíle

Problematikou hodnot se zabývá několik vědeckých disciplín: estetika, filozofie, sociologie a sociální psychologie, a především věda o hodnotách – axiologie. Jednotlivá speciální vědecká odvětví řeší specifické dílčí otázky teorie hodnot založené na širším filozofickém základě. Otázkou hodnot a procesem hodnocení se z psychologických disciplín zabývá sociální psychologie a psychologie osobnosti. V rámci socializačních procesů se řeší otázka, jak si v ontogenetickém vývoji individuum osvojuje hodnoty vytvořené historickým společenským vývojem, jak je interiorizuje a individualizuje. Psychologie se zaměřuje na zjišťování hodnotové orientace u konkrétních skupin osob a jedinců, z výsledků empirického psychologického výzkumu lze pak vycházet při řešení základních axiologických otázek. (1)

„Člověk v životě neustále hodnotí, co je dobré, prospěšné a co je špatné, nežádoucí. Věc, člověka nebo ideu, která je někomu drahá, potřebná, nebo na níž lpí, nazýváme hodnotou. Různí lidé mají rozličné systémy nebo hierarchie hodnot podle toho, které hodnoty staví do popředí a které pro ně mají spíše okrajový význam. Často se rozlišují hodnoty instrumentální, které mají přímý vliv na způsob našeho chování, a hodnoty terminální, spočívající v systemizování našich cílů.“ (2, str. 24)

Každé naše rozhodnutí a každá naše činnost je založena na našich domněnkách, které jsou vědomé a nevědomé, dále na našich přístupech a hodnotách. Často však sami nemáme jasno ve svých vlastních hodnotách nebo nevíme, jak je uplatňovat v životě. K typickým oblastem, kde může docházet ke sporům, patří politika, náboženství, práce, volný čas, škola, rodina, přátelé, peníze atd. Naše hodnoty byly formovány a ovlivňovány různými způsoby. (3)

Prvním způsobem je vštěpování. Naši rodiče, učitelé, náboženské instituce, pracovní instituce se do nás snaží vložit své hodnoty a zároveň zformovat a ovlivnit hodnoty naše. Pravidly, tresty, odměnami a dalšími metodami od narození až do smrti se svět kolem nás snaží předat dál své hodnoty a zvěčnit je. Třebaže je snaha vštěpovat hodnoty a kulturní moudrost nutná a důležitá, přístup vkládání hodnot do druhých má i svá omezení. Sem patří obrovská rozmanitost světa kolem nás. Přímé vštěpování hodnot se nejlépe osvědčuje, pokud existuje úplná shoda v tom, čím jsou tyto „žádoucí“

hodnoty tvořeny. Avšak dnešní situace je zcela jiná. Např. rodiče nabízejí jednu soustavu toho, co by se mělo a co nemělo. Parta vrstevníků nabízí jinou a učitelé základní školy také zcela odlišnou. Jsme tedy ponecháni, abychom se sami rozhodli, či hodnoty hodláme následovat. Jiný nedostatek přímého vštěpování hodnot spočívá v tom, že tento způsob občas vede k rozporům mezi teorií a praxí. (3)

Druhým nejčastějším způsobem předávání hodnot je jít příkladem. Tento způsob představuje živé příklady v praxi. Všimáme si, jak se ostatní lidé chovají a jak se vypořádávají s důležitými rozhodnutími. Všichni také neustále sloužíme jako příklad pro ostatní. Tento způsob předávání hodnot má také svá omezení. Hlavním problémem je, že lidé jsou obklopeni mnoha příklady, kterými se mohou řídit. (3)

Poslední metodou je vyjasňování hodnot. Metoda vyjasňování hodnot se snaží vystavět si svůj vlastní hodnotový systém. Tato metoda je založena na přístupu formulovaném Louisem Rathsem. Je kladen důraz na proces zhodnocování. Rathse se soustředil na to, jakým způsobem se lidé dostávají k různým přesvědčením a tvoří si určité vzory chování. Podle této metody se zhodnocování skládá ze sedmi podprocesů:

OCENĚNÍ vlastního chování a přesvědčení

1. ocenění a opatrování
2. veřejné potvrzování

VÝBĚR chování a vlastních přesvědčení

3. výběr z možností
4. výběr pro zvážení následků
5. volný výběr

JEDNÁNÍ podle vlastního přesvědčení

6. jednání
7. jednání podle vzorce, které se opakuje a je konstantní

Podle tohoto schématu má hodnota složku emocionální, kognitivní a behaviorální. (3)

Naše hodnoty se zakládají na našich pocitech a procházejí pečlivým myšlenkovým procesem, ve kterém se zvažují všechna pro a proti a důsledky nejrůznějších rozhodnutí. Snažíme se o rozhodnutí, které je naše vlastní, ne utvořené

pod tlakem okolí nebo autority. Konečně, naše chování se zakládá na našich hodnotách. Neříkáme jenom, že nějaké věci jsou pro nás důležité, ale tyto názory a preference jsou patrné z toho, jak žijeme naše životy. V tomto smyslu jsou hodnoty odlišitelné od našich pocitů, přístupů, cílů, názorů, přesvědčení, zvyků a ostatních ukazatelů hodnot.

Využívání sedmi procesů zhodnocování nám pomůže k tomu, abychom začali směřovat k životním cílům, zvažovali vzorce chování, které nás už asi neuspokojují, znovu prověřovali, čeho si opravdu ceníme, a začali se podle toho chovat. Slouží vlastně k tomu, abychom dosáhli plnější integrace našich pocitů, chování a přesvědčení. Vyjasnění hodnot je jenom část obsáhlého procesu, nerozhodujeme se jen sami od sebe. Jsme ovlivněni vštěpováním a osobními příklady, které na nás působily. Lidé potřebují morální a laskavé vštěpování a efektivní příklady. Pozornost věnovaná potřebám a právům ostatních by měla být vždy součástí procesu vštěpování hodnot. Základem zkoumání důsledků každého rozhodnutí je řada otázek (např. Jak zapůsobí mé rozhodnutí na ostatní kolem mne?). Pokud člověk nemá žádná vštěpená měřítká toho, co je dobré a co špatné, bude před těmito otázkami bezradně stát. Proto je dobré vštěpování tak důležité. Zvažování morálních a etických záležitostí by mělo být součástí procesu vštěpování hodnot. Významný empirický výzkum a praktické zkušenosti z posledních 30 let ukazují, že ti, kteří tento přístup využili ve svém životě, se stali méně konformními, méně nespokojenými a méně apatickými. Zároveň se stali více energetickými, více kritickými ve svém myšlení a více schopnými se rozhodnout. V případě neúspěšných lidí vedl proces vyjasňování hodnot k lepším výsledkům např. v práci. Vyjasňování hodnot vede také k uspokojivým osobním rozhodnutím a ke konstruktivnějšímu sociálnímu jednání. Při hledání hodnot je důležité ptát se, zda dostávám ve svém životě opravdu to, co chci. Pokud se spokojíme s tím, co se objeví a nesnažíme se prosadit vlastní cíle, skončíme obvykle s pocitem, že náš život nás příliš neuspokojuje, že nežijeme život založený na našich svobodně vybraných hodnotách. (3)

Osobní systém hodnot a cílů může, ale také nemusí být v souladu s hierarchií hodnot a cílů dané společnosti. Co je velkou hodnotou pro jednoho, může druhého ponechat zcela lhostejným. Hodnotou se mohou stát sociálně uznávané předměty a ideje (hodnoty morální), ale i předměty, které společnost jako žádoucí neuznává (alkohol). Jako ideály se někdy označují společensky uznávané hodnoty. Sem patří i politické, filozofické a ideologické postoje. Hodnoty a ideály jsou důležitými motivy našeho chování, protože určují stanoviska, která jednotlivec zaujímá k tomu, co se kolem něho

děje. Osobní hierarchie hodnot a cílů je zčásti stálá a částečně se během času mění. Vznik i změny hierarchie hodnot závisejí na řadě činitelů (věk, vzdělání, výchova, rodina, inteligence). Hodnoty tvoří základní blaha určité sociální skupiny. Jsou základem kultury dané společnosti a ovlivňují její politiku, ekonomiku a morálku. (2)

1. 1. 1 Filozofická koncepce hodnot

Způsob řešení otázek spojených s hodnotami a hodnocením v současné filozofii i filozofii starší stojí v popředí zájmu všech axiologů. Pokusy o řešení axiologických problémů můžeme najít už v začátcích filozofie Řecka. Ve filozofické koncepci hodnot se do popředí dostává otázka noeticko – ontologické povahy hodnot, která byla nejčastěji řešena tak, že hodnoty a spolu s nimi i normy byly považovány za součást problému bytí. Platónovy ideje jsou hodnotami a normami, jsou základem, z kterého vychází ontologie, noetika, ale také etika a estetika. Hodnocením i poznáváním se člověk zmocňuje idejí, nedostatečným a neadekvátním hodnocením a poznáním vzniká rozpor mezi tím, co je, a tím, co má být. Poznání a hodnocení jsou u Platóna dvě stránky téhož procesu poznávání světa. (1)

Aristoteles zastává názor, že poznávání podmiňuje proces hodnocení i jeho úroveň, přiznává procesu poznávání prioritu. Také vytváření hodnotících soudů závisí na poznání hodnoceného předmětu. Hodnotu nepovažuje za vlastnost nebo vztah, ale za samo jsoucno. Hodnoty jsou neměnné, stálé, člověk je jen poznává, nevytváří je. (1)

Křesťanství rozlišuje dva druhy hodnot. Jsou to hodnoty časné a věčné. Časné souvisejí se světem přístupným smyslovému poznání, věčné jsou absolutní, neměnné, závislé na světě transcendentna. Člověk hodnoty nazírá, poznání a hodnocení probíhají jako nediferencovaný jeden proces. (1)

Teprve až Duns Scotus si uvědomil rozdíl mezi poznáváním a hodnocením a nominalisté už neuznávali statické, neměnné hodnoty. V novověku se začíná klást důraz na význam subjektu při vytváření hodnot, člověk se stává tvůrcem těchto hodnot. (1)

Descartes věnuje také pozornost hodnotícímu procesu a jeho vývoji od primárního hodnotícího postoje, vycházejícího z instinktu, k hodnocení sekundárnímu, jehož základem je hodnotící výrok, kterým je vyjádřeno přesnější, adekvátnější hodnocení vyššího stupně. V procesu hodnocení se zaměřuje na subjekt a objekt a zdůrazňuje společenskou verifikaci hodnotících výroků. (1)

Někteří filozofové rozlišují poznávání jako funkci rozumu a hodnocení jako funkci citu, považují tedy tyto dva procesy za rozdílné přístupy k poznávání světa. Francouzští filozofové 18. století vnášejí do problematiky hodnot sociologické prvky. Hlavním tématem jejich zájmu je etika, proto studují hlavně podmínky vzniku morálky, a to jak individuální, tak také společenské. Zatímco ve Francii vznikaly teorie hodnot na základě spekulativního řešení axiologických otázek, v Anglii byla věnována pozornost empirickému zkoumání hodnot a postojů i předpokladů a podmínek jejich vzniku. (1)

Úsilí některých filozofů se soustředilo na objasnění vztahů mezi poznáním a hodnocením. Pokusy o řešení této otázky najdeme i v současné axiologii. Již Hutscheson se zabýval tímto problémem a vyřešil jej v tom smyslu, že hodnocení, které zkoumal v souvislosti s morálkou, staví do protikladu k poznání. Hodnocení je podle jeho názoru funkcí hodnotícího citu a je bezprostřední, poznání je naopak zprostředkované. David Hume si také kladl otázku, jaký je rozdíl mezi hodnocením a poznáním a jakou funkci má rozum při mravním hodnocení. Za základ hodnocení považuje také cit, prožitek souhlasu nebo nesouhlasu s lidskými činy, ale i rozum se účastní mravního hodnocení, protože dává poznatky, tedy i materiál pro hodnocení. (1)

„Německá filozofie zasáhla do axiologických otázek viditelně hlavně myšlenkami Kantovými, který hodnotící schopnost člověka hledá v jeho soudnosti. Odlišuje aspekt gnozeologický od ontologického a rozlišením světa věcí a dějů od světa hodnot a norem položil základy pro vznik axiologie.“ (1, str. 51)

V 19. století se z filozofie vyčlenila filozofie hodnot jako zvláštní disciplína, jejímž předmětem bylo zkoumání pojmu hodnota i zkoumání hodnot jako jevů samotných. Hodnota se stala filozofickou kategorií a axiologie součástí problematiky skoro všech filozofických směrů, které vytvářely vlastní teorie hodnot. Později se otázkami hodnot začala více zabývat především ekonomie. Za zakladatele filozofie hodnot se považuje Lotze, který rozlišoval rozum, vedoucí k poznání, a cit jako základ pro hodnocení. Přírodní vědy zkoumají a zjišťují kauzální vztahy, filozofie se zabývá teologií a hodnotami. Rozdělil znovu to, co je, od toho, co má být. Pravda zjistitelná vědou platí i když není zjišťována, avšak hodnoty jsou zjistitelné jen prostřednictvím citu, který je prožívá, nemohou existovat bez hodnotícího subjektu, bez člověka. (1)

Schopenhauer i v teorii hodnot klade důraz na lidskou vůli. Hodnotící kritérium považuje za subjektivní, z jeho názorů vycházejí další koncepce hodnot, které Nietzsche aplikoval na filozofii člověka a společenský vývoj. (1)

Svémi myšlenkami přispěl k rozvinutí teorie hodnot Franz Brentano, na jeho koncepci hodnot navazují další filozofové. Rozlišil tři složky vědomí (představy, usuzování, citové vztahy), z nich pak jsou podle něj citové vztahy určitým východiskem hodnocení a poznání hodnot. S hodnocením souvisí také preference určitých objektů, činností nebo stavů před jinými, přičemž preference je závislá na stupni hodnoty. Brentano stanovil základní axiomy preference, k nimž patří axiom o preferenci dobra před zlem, další axiom stanovuje, že poznání dobra větším počtem lidí je vyšší hodnotou než poznání dobra jednotlivcem. Tyto axiomy nevychází z praxe ani z metafyziky, jsou určeny teologicky podle konečných cílů a smyslu lidského života. (1)

Novější filozofické koncepce hodnot se vrací jednak k Lotzemu, jednak k Brentanovi, na Lotzeho navazují především Windelband a Rickert, kteří hledají stejně jako Lotze kauzalitu v přírodních vědách a uznávají teologický přístup ve vědách duchovních. Přírodní vědy zkoumají, co je, duchovní vědy, co má být, proto jsou historicko – normativní, tedy axiologické. Hodnota je pro ně ústředním pojmem kultury a hlavním předmětem filozofického studia. Rozdíl v zaměření přírodních věd a věd o kultuře vede k vytyčení zásadního rozdílu mezi přírodními zákony a axiologickými normami. Jiné koncepce vycházejí z Brentanových názorů a jejich představiteli jsou především A. Meinong a E. Husserl. Meinongova teorie hodnot je vztahová, v každém zážitku hodnoty je obsažen vztah subjekt – objekt. Na charakteru tohoto vztahu závisí zážitek hodnoty u každého jednotlivce, tento vztah je subjektivní, vede k subjektivně prožívané hodnotě a prožitek hodnoty je jediný fenomén, který můžeme zkoumat. Hodnoty souvisí s cítěním, ale vztahují se k předmětu jako základu pro vzbuzení zážitku hodnoty, který vzniká však teprve tehdy, když jej subjekt realizuje. Nelze zkoumat absolutní hodnoty, protože nemůžeme vyloučit subjekt při jejich utváření. Uznává jen tři bezvztahové hodnoty, kterými jsou krása, pravda a dobro, jsou neosobní a absolutní. I s těmito neosobními hodnotami se můžeme setkat v osobní zkušenosti, pak je prožíváme jako osobní, závislé na významu hodnotících objektů. Absolutní hodnoty se také stávají hodnotami pro subjekt, ale zážitek osobní není u nich rozhodující, nýbrž zjištění jejich osobní platnosti. (1)

E. Husserl rozlišuje mezi poznáním a hodnocením a považuje je za dva procesy probíhající vedle sebe. V analýze procesu hodnocení vychází z intencionálního vědomí (vědomí orientovaného na cíl mimo subjekt). Hodnota je objektivní korelát hodnotící vědomí a tvoří jsoucno, které stojí s jinými jsoucnými na též ontologické rovině, hodnotící

akt považuje za sekundární, poznání je primární. Východiskem a předpokladem hodnocení je afektivní stav. (1)

Zájem o problematiku hodnocení rostl hlavně ve 20. století, kdy byl už zřejmý význam hodnot jako hlavních determinant lidského jednání. Hodnotami se začali zabývat i američtí filozofové, v evropské filozofii se setkáváme se jmény M. Scheler, W. Stern nebo N. Hartmann. (1)

Scheler vychází z Husserla a také z Brentana. Hodnoty považuje za nezávislé fenomény materiální kvality, místo, které má hodnota v hodnotové hierarchii, nezávisí na předchozí zkušenosti subjektu, je evidentní. Hodnoty jsou neredukovatelné, iracionální, nelogické, nezávislé na subjektu, jsou zakotveny v objektu. Nepoznáváme je, postihujeme je citem a nazíráme je intuitivně. Hierarchie hodnot je neměnná, nelze ji tvořit, ničit ani měnit. Schelerova hierarchie hodnot je stanovena podle stupňů určených na základě míry relativnosti. Na stupni nejnižším stojí hodnoty spojené s prožíváním příjemných a nepříjemných emocí, vyšší místa patří hodnotám vitálním, k nimž se počítá např. zdraví. Avšak lidská kultura závisí na hodnotách duchovních, jako jsou pravda, poznání, krása, spravedlnost. Vrchol jeho hierarchie hodnot potom tvoří zbožnost a víra. V této hierarchii hodnot nejsou obsaženy např. mravní hodnoty. Scheler je nepovažuje za zvláštní kategorii hodnot. (1)

W. Stern se projevuje v teorii hodnot jako představitel personalismu, proti Descartesovu „cogito ergo sum“, klade své „hodnotím, tedy jsem“. Východiskem jeho axiologických úvah je víra v existenci hodnotového světa, „já“ považuje za centrální hodnotu a východisko axiologického uvažování. Hodnotu nepovažuje za substanci, ale za atribut předmětu, patří tedy vždy k něčemu, co je nositelem hodnot. Rozlišuje různé druhy hodnot. Vlastní hodnoty mají význam sami v sobě, nositel hodnoty je cílem na rozdíl od objektů s odvozenou hodnotou nebo také cizí hodnotou, která musí být realizována určitými prostředky. Existuje nekonečné množství vlastních hodnot vytvářejících hierarchicky uspořádaný systém, nositeli hodnot jsou věci, člověk je tvůrcem hodnot. Ústřední hlavní hodnotou je já, které vytváří vztahy k ostatním hodnotám (ke světu), a tím projevuje svůj životní názor. (1)

Personalismus Hartmannův se projevuje v jeho pojetí osobnosti jako axiologické kategorie, která je základem hodnot a tvoří prostředník mezi realitou a hodnotami. Jeho koncepce hodnot je poznáváním bytí, avšak existence hodnot je ideální. Hodnoty mají normativní složku vyjádřenou tím, co má být, Hartmann považuje normativnost

za způsob existence hodnot. Pokud se zabývá způsobem poznávání hodnot, kloní se k těm, kteří tvrdí, že hodnoty jsou poznávány citem. Člověk převádí hodnoty ze světa ideálního do reálného a v tomto druhu činnosti se stává osobností. (1)

Axiologickými otázkami se v USA zabývalo několik filozofů. James patřil k těm, kteří ztotožňovali proces hodnocení a poznávání, pravdu považoval za druh dobra. Dewey také nedělal rozdíl mezi poznáváním a hodnocením, poznání musí být doplněno hodnocením, jímž zjišťujeme význam objektů, při poznávání vytváříme normy a ideály, ale také hodnoty. (1)

W. M. Urban počítá k axiologii i jednotlivé aplikační disciplíny, jako je estetika, ale také ekonomie. Axiologii považuje za obecnou teorii hodnot, hodnocení chápe jako proces, jímž prožíváme hodnoty, nebo také jako funkci, jejímž prostřednictvím zjišťujeme význam objektů nebo zážitků. Hodnocení je předmětem psychologického popisu, zhodnocování jako funkce je předmětem normativního studia, hodnotící postoj je podmíněn jednak aktuálními, jednak dispozičními předpoklady. Urban se dále zamýšlí nad původem norem, normy mají subjektivní původ, ale objektivizující funkci. Hodnotící výrok není jen výsledkem citového prožívání, hodnota je význam, který má objekt pro subjekt v nejrůznějších situacích, které vznikají na základě dispozic subjektu a jeho zájmů. Za základ hodnot považuje primární afektivně volní postoj, ostatní postoje se vytvářejí diferenciací v průběhu života jedince. Citový zážitek hodnoty je spojen s procesem snahy na rozdíl od citového přízvuku, který vzniká v jiných situacích. Tento důraz na snahové tendence je pro Urbana charakteristický, hodnotu si někdy vůbec neuvědomujeme, je doprovázena nediferencovaným citovým zážitkem, jindy si ji uvědomujeme a definujeme ji ve výroku. Rovněž si kladl otázku, zda lze hodnoty vyjádřit kvantitativně a zjistit zákonitosti jejich vytváření. Kladná odpověď závisí na možnosti měření psychologických determinant hodnocení a zákonitosti lze odvodit ze studia průběhu afektivně volního procesu. Urban uznává absolutní hodnoty jako určitý typ neosobních nadindividuálních hodnot. (1)

R. B. Perry uvažuje o hodnotách v souvislosti se zájmy, probuzením zájmu vzniká hodnota objektu, ať reálného nebo imaginárního, třídění zájmů je základem třídění hodnot. Rozlišujeme hodnoty kladné, záporné, subjektivní, objektivní a další hodnoty. Pojem „hodnota“ definuje na základě pojmu „zájem“, jeho tvrzení, že hodnotu zjišťujeme nepřímo počtem zájmů o hodnotný objekt, by mohlo být určitým východiskem pro sestavení jedné z metod zjišťování hodnot u konkrétních jedinců. (1)

S. C. Pepper uvažoval o tom, které hodnoty determinují záměrné jednání člověka. Účelné jednání považuje za projev adaptace organismu, který probíhá na dvou úrovních: automaticko – reflexivní a vědomé, záměrné. Záměrné chování se projevuje dvěma formami: apetencí a averzí. Cokoliv žádáme nebo odmítáme, je kladnou nebo zápornou záměrnou hodnotou. (1)

U anglosaských autorů axiologických teorií se setkáváme často s empirickým přístupem při řešení axiologických otázek, hodnotu považují někteří za terciální kvalitu objektů, kterou lze na předmětech zkoumat. S. Alexander vysvětluje vznik hodnoty jako terciální kvality vyplývající ze vztahu mezi vědomím a objektem. Hodnocení má charakter sociální, proto se hodnoty vztahují ke kolektivnímu vědomí, pocit příjemnosti přičítá ve své teorii jen hodnotám nižší úrovně. Také I. C. Garnett považuje hodnoty za terciální kvality objektů, jsou složkami objektivního světa, rozlišuje několik druhů hodnot: smyslové, biologické a psychologické jsou spojeny se zážitkem slasti, duchovní hodnoty jako nejvyšší kategorie hodnot nejsou tímto zážitkem doprovázeny a nevedou k nasycení, jako je tomu u ostatních nižších hodnot. Hodnotu pojí s tím, co má být, považuje ji za kvalitu spojenou se závazností. Hledá rovněž odpověď na otázku, proč považujeme objekty za hodnotné a v čem spočívá tato jejich hodnota. (1)

Problematikou hodnot se zabývali také fenomenologové a existencialisté, kteří nahlíželi na vznik hodnot jako na říši svobody a svobodného tvoření, hodnotám přisuzují vlastní oblast bytí a považují je za subjektivní, všechny teorie hodnot lze řadit ke třem základním typům:

1. Subjektivní pojetí: Hodnoty bývají vyjádřeny subjektem a vznikají na základě touhy, přání, žádosti.
2. Objektivní pojetí: Základem hodnot jsou objektivní kvality nebo vztahy, které jsou nezávislé na subjektu.
3. Relační pojetí: Hodnota vzniká na základě vztahu mezi objektivní realitou a subjektem, vztah se vytváří tehdy, pokud kvality objektu odpovídají motivaci jedince.

Také vztah mezi poznáváním a hodnocením se řeší třemi způsoby:

1. Procesy hodnocení a poznávání jsou totožné.
2. Hodnocení a poznávání jsou rozdílné, při poznávání se uplatňují intelektuální funkce a důraz se klade na poznávaný objekt, při hodnocení převažují funkce emocionální a zdůrazňuje se význam subjektu.
3. Vztah mezi hodnocením a poznáváním je dialektický. Oba procesy jsou formou poznávacího vztahu subjektu k realitě, která je objektivní. (1)

1. 1. 2 Sociologická koncepce hodnot

Shrnující příklad základního teoretického zpracování problematiky hodnot v americkém sociálním výzkumu můžeme najít u Wilsona a Nye, kteří za sociologická zkoumání hodnot považují v podstatě každý druh empirického výzkumu, který ať již ve východiscích nebo závěrech, to znamená logicky nebo empiricky, stanoví věrohodnost argumentů pro použití pojmu hodnota v sociálním bádání. Např. z hlediska marxistické sociologie má tento přístup značně obecný charakter, postrádáme zde především snahu po nalezení základních podmínek společenského formování a determinace hodnot. Výsledkem takových výzkumů je potom spíše popis zjištěných hodnot jako určitého sociálního jevu než jeho vysvětlení a tato skutečnost je dána především zúženým chápáním společenské funkce sociologické vědy. V sovětské sociologii je zdůrazňován význam sociologických výzkumů v axiologii hlavně vzhledem k sociální funkci hodnot, v kterých se spatřují důležité indikátory pravdivého stavu sociální struktury dané společnosti. Hodnoty jsou z tohoto pohledu chápány jako projev společenského vědomí a jejich funkce spočívá v tom, že jejich prostřednictvím se lidé organicky včleňují do celkového života společnosti. Hodnoty tedy podporují normy lidského chování jak jednotlivých osob, tak sociálních skupin a společenských tříd. (1)

V obecné sociologické rovině jsou hodnoty dále definovány jako výrazy vztahů mezi způsoby chování zakotvenými v institucích a kvalitami prostředí nebo situací jako společensky nebo skupinově uznávané koncepce žádoucího. Z funkčního chápání hodnot a jejich obecné základní definice vyplývá, že hodnoty v sociologii souvisejí

s procesy vytváření společenského vědomí a sociální struktury. V rámci sociální struktury je nutné chápat hodnoty jako hodnoty odlišných společenských skupin, tříd a vrstev, které určují jejich základní světonázorovou orientaci. (1)

Za velmi důležitou otázku pokládáme, jak se tato základní teoretická východiska promítají do konkrétních sociologických hodnotových výzkumů. Často se hledá v takových případech jako určující východisko pro výzkum přiřazení určitých pojmů sociologii, na rozdíl od jiných pojmů, které spadají do kompetence dalších specifických věd (především psychologie). Zastáncem tohoto názoru je např. Vlácil, který uznává v případě pojmu hodnota pro sociologii jako vztahově nejbližší pojmy role, normy, instituce a pojem kultury. Pro psychologii potom zájmy, potřeby, postoje a pojem motivace, vychází přitom ze zásady relace sociologie k pojmu společenského vědomí a psychologie k pojmu individuálního vědomí. Převládá domněnka, že přesné vymezení kompetence psychologie a sociologie v případě výše uvedených pojmů není v současné době zcela možné a vzhledem ke komplexnosti hodnotového problému ani žádoucí. V případě některých výzkumů může s sebou přinášet i negativní výsledky, a to jak v teoretických východiscích výzkumu, tak i v interpretaci faktů získaných výzkumem. Metodologické problémy konkrétních sociologických výzkumů se někdy řeší právě požadavkem vzájemného propojení sociologického a psychologického přístupu v axiologickém zkoumání. V těchto případech se zdůrazňuje např. pojem postoje a výzkumné možnosti se nacházejí ve výzkumu hodnot sociálně – psychologickými metodami, takto koncipovaný projekt zřejmě nejlépe umožňuje empirický výzkum hodnotových orientací zkoumaných sociálních skupin. Základním obecným problémem celé řady výzkumů je skutečnost, že se činí výzkumné závěry z převážně verbálně vyjádřených postojů – nejčastěji u dotazníků, méně u rozhovoru. Holda se snaží tento problém řešit tím, že doporučuje jako nejvhodnější rozšířený výzkumný postup, při němž se vychází z konkrétního chování jednotlivců, na jeho základě se teprve stanoví způsob vyjádření slovní složky jednání, která by ukázala rozdílnou predispozici chování u různých sociálních skupin, které se samozřejmě již současně vyznačují odlišným chováním. (1)

Společensky významným úkolem sociologie při studiu hodnot je zkoumání společnosti jako celku a analýza hodnotových projevů celých sociálních tříd a skupin. Hodnoty jsou pro sociologii společenským jevem, jehož poznání nám dovoluje popsat důležitou komponentu sociální skutečnosti, a především poznat určité hodnotové

diference v sociální struktuře – věkovou a sociální homogenitu, případně částečnou disparitu celé sociální struktury z hlediska hodnotového systému. Hodnoty nejsou jen důležitou součástí společenského vědomí a zdrojem aktivit sociálních tříd a skupin, ale významně ovlivňují prožívání a aktivitu jednotlivých lidských osobností a v tomto směru jsou rovněž objektem psychologického zkoumání. (1)

1. 1. 3 Psychologické pojetí hodnot

Své nezastupitelné místo v oblasti hodnot má samozřejmě také psychologie, jejíž poznatky získané konkrétním výzkumem napomáhají celkovému řešení hodnotové problematiky. V psychologii se pro pojem hodnoty uvádějí jako nejkompentnější dílčí disciplíny sociální psychologie a psychologie osobnosti v souvislosti s úsilím o poznání motivace lidského chování. Psychologické koncepce hodnot vycházejí z filozofického základu, ale objevuje se v nich snaha přistupovat i v teorii k hodnotám tak, aby bylo možno vyjádřit je v pojmech převeditelných do sféry operacionální a zjišťovat je pak v konkrétních situacích u konkrétních skupin osob nebo jedinců. Na základě výzkumů se objasňuje struktura hodnot i jejich systém a hierarchie a vznikají nové pokusy o třídění, i když se často setkáváme s názorem, že třídění hodnot je formální záležitost, podobně jako třídění zájmů, kritéria pro třídění jsou značně libovolná, třídění není důležité a pro výzkum hodnot je zcela nepodstatné. V minulosti psychologie nevěnovala hodnotám mnoho pozornosti a vymezovala je v souvislosti s motivací. (1)

V Malé encyklopedii současné psychologie jsou hodnoty definovány v souvislosti s motivací a motivy, motivy jsou považovány za základ hodnotícího vztahu vůči objektům, ve vztahu k nim se objekt jeví jako přitažlivý, odpudivý nebo neutrální, tedy motivy podmiňují valenci předmětu. I zde se mluví o úzkém vztahu motivů k postojům, které nejsou v psychologii vymezeny jednotně, ale jsou považovány za dispozici, která zakládá hodnotící vztah a jeho směr ve smyslu pozitivního, negativního nebo neutrálního hodnocení daného objektu. Motiv se považuje za příčinu zaměření a pramen energizace, postoj za obsah zaměření projevující se jednáním vůči předmětu, hodnota za vlastnost vztahu objektu k obsahu motivace. (1)

Nejčastěji jsou hodnoty definovány na základě preference věcí, institucí, lidí, druhů chování nebo jako obecné postoje. Považují se za výraz ceny nebo stupně přání určitého předmětu, situace nebo osoby jednotlivcem nebo sociální skupinou. V pojetí

jiném hodnota v sobě zahrnuje postoje, reakce a preferenční volby podmíněné okamžitou situací, vývojem subjektu a celým společensko-kulturním systémem, v kterém jedinec žije. (1)

Už na nejnižším stupni psychického vývoje člověk hodnotí podněty, které přijímá, některé potom ukládá do dlouhodobé paměti, jiné do paměti krátkodobé, některé dokonce vůbec nepřijme. Definice pojmu „hodnota“ vycházejí z výsledků empirických výzkumů i z různých teorií, a proto existují rozdílné koncepce pojmu „hodnota“ i v rámci téže vědecké disciplíny. Jako synonymum se velmi často vyskytuje pojem zájem, potřeba, postoj, valence. Hodnota je někdy definována na základě pojmu potřeba nebo se zdůrazňuje proces rozhodování jako charakteristický aspekt hodnotícího procesu, hodnota je spojována s žádoucím chováním a cílovými stavy individua nebo skupiny. Někteří autoři uvádějí seznamy definic hodnot a zjišťují, že hodnotou je označováno to, co je dobré, co se jeví jako správné, hodnota je vymezena jako postoj, podle něhož odmítáme nebo přijímáme objekty, hodnota je vše, co si přejeme, znamená určité pořadí v postavení podle preference, je spojena s představou něčeho žádoucího a s přesvědčením o tom, co by mělo být, s cíli, ideály, normami, které řídí chování lidí. Často se používá pojmu „postoj“ jako synonyma k pojmu „hodnota“. Jindy se postoj chápe jako individuální tendence nebo připravenost reagovat pozitivně nebo negativně na danou hodnotu. U hodnoty se zdůrazňuje její sociální charakter na rozdíl od postoje, který má ráz individuální. Většina autorů považuje hodnotu za základnější osobní dispozici, postoj bývá hodnotou určován. Hodnoty ve smyslu žádaného, toho co má být, přesahují rámec jedinečného vztahu k objektům, spíše se vztahují k cílům, ke způsobům jednání člověka. Hodnota se stává vodítkem pro postoje, srovnání, činnosti, preference, a tedy i rozhodování. Setkáváme se také s přesnějším rozlišením postojů jako organizace navzájem spojených názorů a oblib soustředěných na specifický objekt nebo situaci a podmiňujících způsob reakce vůči těmto situacím nebo předmětům, a hodnotami, které se vztahují ke konečnému stavu, který si přejeme (terminální hodnoty), nebo ke způsobu chování (instrumentální hodnoty). Oba druhy hodnot jsou generalizované a relativně stálé, vyvolávající postoje vůči specifickým objektům a situacím, tato obecnost hodnot umožňuje vznik mnoha tisíc postojů z omezeného počtu hodnot, které determinují mnoho postojů člověka i jeho chování. Je nutno také rozlišovat hodnoty a zájmy, i když v některých filozofických koncepcích se definuje hodnota na základě zájmů. Vztah mezi motivací a hodnotami je velmi úzký,

v psychologii se uvádějí hodnoty jako motivační činitelé, motivační rys, motivační struktura. (1)

V psychologii se zdůrazňuje úzké spojení hodnot a potřeb, ale zatímco hodnoty si člověk osvojuje v socializačním procesu učení, se základními potřebami biologickými se rodí, i když způsob jejich uspokojení je podmíněn společensky. Jiné vyšší potřeby vznikají v průběhu lidského života. Potřeby jsou základní motivační síly, hodnoty souvisejí s jejich vnějším vyjádřením, s jejich kulturou ovlivněným uspokojováním, z některých výzkumů vyplývá, že všechny potřeby nejsou spojeny s hodnotami, ale protože stále stoupá počet vyšších potřeb, které jsou vždy spojeny s hodnotami, je vztah potřeba – hodnota stále více těsný. Hodnoty se často spojují s cíli lidského jednání a lidské existence, nejsou ale identické s cíli. Jsou to kritéria, podle nichž volíme cíle, rozhodujeme se pro ně, zamítáme je nebo preferujeme. Především v sociologii se mluví o hodnotách v souvislosti s normami. Hodnota je spojena s motivací a poznáním, na rozdíl od normy není spojena se sankcemi. Člověk se řídí hodnotami z vnitřní potřeby, normami s ohledem na sankce, řídí-li se však normami z vnitřního přesvědčení, z vnitřní potřeby, stávají se normy hodnotou. (1)

V teoriích hodnot se vyskytují dva zásadně odlišné názory na hodnoty. Jsou považovány za samostatný jev nebo kvalitu, neredukovatelnou na jiné jevy nebo kvality, ale někdy jsou považovány za jevy, které lze převést na jiné jevy nebo kvality. Pojmu hodnota využíváme obvykle jako pojmu empirického, ale setkáváme se i s apriorně vytvořeným pojmem hodnota, jímž vysvětlujeme jiné jevy. Příčinou vzniku různých teorií hodnoty je rozdílný základ, z něhož teorie vycházejí. Buď z faktů nebo z toho, co člověk chce, tedy ze světa přání, nebo také z toho, co by mělo být, tedy ze světa žádoucího. Psychologické teorie hodnoty berou v úvahu kognitivní, afektivní a konativní aspekt hodnot, ale zdůrazňují konativní, který se projevuje v činnosti člověka a v jeho cílovém zaměření, přestože je zřejmé, že nelze oddělovat jednotlivé stránky hodnot. Kognitivní přístup chápe hodnoty jako logická konstrukta vzniklá abstrakcí z bezprostředního vnímání projevu neverbálního a verbálního charakteru. Afektivní aspekt zdůrazňuje emoce jako základ hodnoty, emoce se projevuje postojem k objektům, cílům a stavům, které jsou žádoucí, preferuje je před jinými, méně žádoucími. Konativní aspekt hodnot se projevuje v činnosti člověka, v preferování jednoho druhu činností, objektů, cílů, situací před jinými. Z tohoto hlediska bychom mohli potom definovat axiologii jako vědu o preferenčním chování, při preferenci

probíhá volba, která závisí na hodnotách. Ty určují významnost jednotlivých možností pro rozhodujícího jedince, proto jsou hodnoty také významnou kategorií v teoriích rozhodování. (1)

Mnozí psychologové se zabývají také procesy hodnocení, které jsou velmi úzce spjaté s vytvářeným systémem hodnot. J. Kozielski upozorňuje na to, že v komplikovaném světě, v kterém žijeme, je nutno vytvořit vědu nejen o tom, co se může stát, ale také o tom, jak různé události hodnotit. Jedinec při hodnocení musí brát v úvahu pravděpodobnost výsledků činnosti, ale také jejich subjektivní hodnotu, tento pojem „subjektivní hodnota“ má velký význam pro porozumění lidskému jednání. Nebereme-li v úvahu hodnotový systém, vznikne obraz člověka, který se orientuje v prostředí, ale neumí hodnoty měnit, nepochopili bychom, proč se člověk snaží dosáhnout určitých cílů. (1)

Hodnota peněz, lásky, uznání a dalších věcí, jevů a činností závisí především na osobnosti člověka a na systému jeho poznávacích struktur, někteří psychologové se domnívají, že v těchto poznávacích strukturách jsou obsaženy také informace o hierarchii hodnot. Ale mnohé věci se stávají hodnotnými v procesu učení, pod vlivem socializačních činitelů jako jsou škola, masové sdělovací prostředky, rodina, se vytváří u jedince systém hodnot, který je relativně stálý, avšak mění se vlivem nových okolností, zkušeností a informací. Hierarchie hodnot pak vzniká cvičením a učením. Při hodnocení mají velký význam instrukce, které hodnotící osoba obdržela, ale významná je také organizační struktura instituce, v níž hodnocení probíhá. (1)

1. 2 Kultura a hodnotový systém

Otázka, jak žít, vystupovala v dějinách jako problém praktického života lidí, jejich vztahu k přírodě a k sobě navzájem, jako otázka po smyslu jejich individuálního života, o zodpovězení této otázky se v celé své historii snažila kultura. Ačkoliv jde o otázku praktickou, neosvojovala si ji bezprostředně, ale teprve v reflexi, prováděné v oblasti myšlení, v kterém se sama tato otázka zformulovala. Teprve na tomto základě si ji společnost uvědomovala jako problém a postupně si osvojovala jeho řešení v nepřetržité konfrontaci společensko – individuální praxe a její umělecké, vědecké a duchovní reprodukce a produkce. V oblasti lidského vědomí se odpověď na otázku, jak žít, nejprve formulovala v podobě jednoduchých pravidel, vyplývajících z objektivní

potřeby přetváření přírody a lidského soužití, později v podobě náboženské a v teoriích společnosti člověka. S rozvojem myšlení byla tato otázka pojmově propracována. Protože byla otázka, jak žít, či otázka po způsobu života formulována v kultuře a rozpracována v teorii, zdá se, že vůbec vznikla jako otázka teoretická mimo sféru řešení rozporu mezi přírodou a společností a z potřeb vzájemné spolupráce a styku, že vznikla jako všelidský, nadhistorický problém náboženství a morálky. Avšak od té doby, co se stalo zřejmým, že morálka ve starém významu nepostačuje k uchopení celkového obsahu hodnotového vědomí, se odpovědi na otázku, jak žít, hledají v teoretickém rozumu. Avšak právě teoretický rozum postupoval tak, že sám sebe oddělil od celostního strukturovaného a determinovaného chápání společensko – historické praxe, sám sebe reflektoval jako „duchovní“ pohyb, ať už v transcendentálním smyslu, nebo jako „dělání dějin“ teoreticky činnými individui, tedy opět „rozumem“. Odpověď na otázku, jak žít, se tedy hledá pouze v částečné sféře historické skutečnosti a odpovědi jsou také částečné, protože se nehledají v té dialektice společenské praxe, z níž sama kultura vzniká. Otázka se klade jen „uvnitř“ kultury a je už ve svém položení omezena prakticky a teoreticky, přestože se zdá, že je omezena pouze prakticky a teoreticky se pohybuje na své nejvlastnější hodnotové půdě. (4)

K hodnotám v kultuře se obraceli od Diltheye přes Rickerta k Maxu Weberovi a od něho až po současnost všichni, kdo se zabývali sociologií, filozofií, filozofií dějin, kulturou nebo historií. V kultuře se hodnoty formulují, vyjevují se, a proto se zdá, že se tam také vytváří. Ale ve skutečnosti se vytváří na poli výrobních vztahů, kulturou jsou zprostředkovávány jako hodnotové vědomí, a odtud se distribuují jako formulované vědomí společnosti. (4)

Otázky, týkající se hodnot a způsobu života, se tedy v kultuře formulují, ale nelze je zodpovídat z kultury samé, což vlastně platí od politických teorií přes právo, morálku, filozofii až po umění. Ale nelze je zodpovídat ani pouze na základě nereflektované praxe, skutečná praxe teorii zahrnuje a teoretická reflexe, stejně jako kulturní tvorba, není na praxi v její neteoretické podobě redukovatelná. Je třeba si však položit otázku, jak a proč se kultura stala oblastí, která artikulovala otázky, na něž hledá odpovědi po tisíciletí. (4)

Jestliže byla na půdě kultury formulována otázka, jak žít, znamená to, že odpověď nebyla ani praxi ani teorii zřejmá, zároveň to svědčí o tom, že zde bylo jakési „tušení“ nebo představy žádoucího životního způsobu. Po celá tisíciletí byly spojovány

se smyslem života, se štěstím, se svobodou, s harmonií, s tvořivostí nebo „plným lidským bytím“ člověka. (4)

Všechno, co se týkalo člověka jako individualizované bytosti, bylo však teoreticky reflektováno a vytvářeno „mimo“ práci, pochopenou jen jako výrobní činnost, a to tím více a striktněji, čím více se prohlubovala dělba práce a formy a obsahy života ovládal kapitálový vztah. Jako se za tisíciletí stalo vědomí soukromého vlastnictví tak dokonale zafixovaným vědomím, že spoluutvářelo psychologickou strukturu osobnosti, a vztah k vlastnictví nabyl podoby sebezáchovného instinktu individua, stejně se spojila představa tvořivosti a „vyšší“ kvality práce a života s pojmem tvořivosti, odvozeným ze sféry produkce činnosti mimo výrobní činnost, a tím také mimo třídy, které byly k výrobní činnosti historicky připoutány, zejména mimo dělnickou třídu. Interiorizace tohoto rozčlenění práce a ne – práce, tvořivosti a ne – tvořivosti, svobody a nutnosti dosáhla té míry, že vědomí společnosti staví kulturu mimo práci. Kultura se tu vůbec vyjímá ze sféry práce a oblast práce se odtrhuje od oblasti tvorby. Přitom procesy tzv. vědeckotechnické revoluce v měnící se struktuře výrobních sil a v obsahu práce sjednocují tvořivost s prací, ale např. za kapitalismu v důsledku existence a působení kapitálových vztahů, se absolutizuje historický reálný rozpor mezi „prací“ a „tvořením“, rozpor mezi nucenou a lidsky omezující činností a činností, jíž se účastní celá lidská bytost, jako věčný rozpor. Z vnějškově pojaté práce plyne, že sám vztah k práci se hledá mimo ni v hodnotové struktuře, ve vědomí pouhé odpovědnosti a povinnosti vůči systému. T. Parsons v předmluvě k práci M. Webera *The Sociology of Religion* napsal, že ve všech lidských společnostech existují odkazy na normativní kulturní řád, který klade na lidi teologické požadavky oddanosti věcem mimo ně. (4)

Přitom tento normativní řád je vyjádřen již v ústředním hodnotovém systému společnosti. E. Shils napsal, že jádro společnosti je symbolický jev, zdroj zákonitosti. Je neredukovatelný a konečný a jako takový je pociťován mnohými, kteří nemohou provést logickou analýzu jeho neredukovatelnosti, jádro má povahu posvátného. V uvedeném smyslu má každá společnost oficiální náboženství, i tehdy, když ji její vykladači a exponenti označují za světskou, pluralistickou a tolerantní společnost. Kultura se považuje za cosi daného, existujícího ve společnosti, ale zároveň také mimo ni, kultura se stává pouhou „funkcí“ vůči společnosti a jednotlivci, a ne „realizací“ jednotlivce a společnosti. (4)

Zde můžeme např. uvést Windelbanda, Rickerta a jejich vztahování dějin k hodnotám, Spenglerovo pojetí kultury jako svébytného celku, který prochází jako živý organismus vývojovými etapami od dětství až po stáří a smrt, filozofii dějin. A. Toynbeeho jako souhrnu civilizací, z nichž každá prodělává svůj zrod, rozvoj, úpadek, pád a zánik, přičemž všechny civilizace jsou „filozoficky současné“, rodí se vždy z intelektu, a ne z materiálních podmínek. Patří sem i Sorokinovo rozlišování mezi kulturou ideální, senzitivní a idealistickou, v této souvislosti je možno uvést i pojetí dějin a kultury Lévi – Strausse. Ten píše, že rozum se vyvíjí a přetváří v poli praxe a právě způsob, jakým člověk myslí, odráží jeho vztahy ke světu a lidem. Aby však praxe mohla být žita jako myšlení, je třeba nejprve, aby myšlení existovalo, aby byly dány jeho počáteční podmínky v podobě určité objektivní struktury mozku a psychiky, bez níž by nebylo praxe ani myšlení. C. Kluckhohn v práci *Culture and Behavior* shrnuje diskusi tím, že kultura se skládá ze vzorů explicitních a implicitních, osvojených a předávaných symboly, utvářenými různě vyvinutými lidskými skupinami, zahrnující jejich obsahy v artefaktech. Hlavní jádro kultury vytvářející tradiční ideje a zvláště vztahující se k hodnotám kulturní systémy, mohou být z jedné strany považovány za výsledek činnosti a z druhé strany za podmiňující vlivy na příští činnost. To znamená, že se zde vypovídá o kultuře jako o výsledcích lidské činnosti především v symbolech, přičemž se zdůrazňuje význam kultury pro chování vztahem kultury k hodnotám, jak se s ním můžeme setkat u T. Parsonse a E. Shilse. (4)

A. Klossowska ve své práci *Masová kultura* píše o jednotě materiálních a duchovních činností v primitivních společnostech, na něž poukazuje kulturní antropologie představovaná Meadovou, C. Kluckhohnem, J. Whitingem, zahrnujeme sem taktéž B. Malinowského. Klossowska píše, že relativní jednoduchost tradičních primitivních společností způsobuje, že se antropologie může pokusit obsáhnout jejich kulturu v jejím celku, ekonomikou a technikou počínaje a společenskou organizací a určitými elementy kultury umělecké konče. Tuto myšlenku potvrzuje i Lévi – Strauss, poukazuje na vnitřní jednotu funkce a mytologického zpracování v umění „přírodních“ národů. Když rozlišuje mezi uměním a mýtem, píše, že umění vychází tedy od určitého souboru (objekt – událost) a směřuje k objevení jeho struktury a s její pomocí přistupuje ke konstrukci určitého souboru (objekt – událost). Tuto myšlenku ozřejmil na kyji z cedrového dřeva, který byl vlastně určen k zabíjení ryb. Umělec, který jej vyřezal do tvaru mořské obludy, chtěl, aby nástroj splynul s tělem živočicha a rukojeť s jeho

ocasem a aby anatomické proporce, které bude mít tento bájný tvor, byly takové, aby tento objekt mohl být zároveň krutým živočichem a zároveň i dobře vyváženou rybářskou zbraní, s kterou člověk může pohodlně zacházet a s níž dosahuje účinných výsledků. (4)

Geneze kultury je vlastně genezí člověka. Tato jednota teoreticky dovozená s využitím díla L. H. Morgana B. Engelsem však poukazuje k tomu, že kultura je výsledkem téže lidské činnosti jako výroba, že vznikala z lidské práce a jako původně nerozlišená činnost. Práce člověka, vydělujícího se z přírody, neprodukovala jen prostředky k životu. Překonávání animálnosti v práci produkovalo také určité vztahy mezi těmito lidmi, vztahy, které zde předtím, než začali pracovat, nikdy nebyly. Tyto vztahy dostávaly určitá pravidla, řád, nejdříve zvykový, a na vyšším vývojovém stupni formulovaný v právním řádu, jehož základem je vlastnictví. Formulací právních vztahů a vytvořením právní instituce dostává svoji legitimitu také politická moc. Právo a moc se rozvíjejí a prohlubují spolu s rozvíjením a prohlubováním dělby práce, čím je tato dělba práce hlubší, čím větší jednostrannost produkuje vzhledem k jednotlivému člověku, tím rychleji se rozvíjí výrobní síly. Tím více se také vzdaluje činnost lidí v materiální sféře od činnosti lidí v duchovní sféře. Dělbba práce tak prochází jednotlivými historickými epochami, které dávají kultuře určitý charakter, ale jsou touto kulturou také utvářeny. Po celou dobu existence třídních společností se kultura vrací ke své jednotě „s prací“. Zejména na počátku průmyslové civilizace v době utváření novodobých národů, čím hlubší bylo oddělování „duchovních potencií“ od práce, tím hlouběji si právě kultura uvědomovala svou spjatost se společenským subjektem a s jeho „praktickou“ přetvářející činností. (4)

Kultura jako osamostatňující se oblast duchovní činnosti je výsledkem práce, i když ne práce ve všeobecnosti, tedy práce, která si nepodržela tvořivé prvky, přesněji, byla nucena vzdát se jich ve prospěch jejich koncentrace na druhém pólu lidské činnosti v oblasti duchovní, tj. ve prospěch práce „individuální ve zvláštnosti“, avšak i tato práce je přítomna v životě každé společnosti, jejíž podstatu vždy tvoří přesně zjistitelný stupeň rozvoje výrobních vztahů, jako vědecky zjistitelný stupeň rozvoje výrobních sil, prochází stejnými vývojovými epochami a etapami jako celý výrobní způsob. (4)

1. 3 Hodnotové vztahy – integrační princip kultury

Kultura produkuje soukromovlastnické vědomí jako svůj vlastní integrační ideový princip a zároveň vztahy hodnotové, jejichž základem je soukromovlastnický hodnotový vztah a soukromovlastnické hodnotové orientace. (4)

Nejobecnější typologie kultury je založena na rozlišení kultury podle jednotlivých společensko – ekonomických formací, jejichž základ tvoří vždy určitý výrobní způsob. Rozlišujeme tak kulturu prvobytně pospolné společnosti, společnosti otrokářské, feudální a např. buržoazní a socialistické. V teoreticko – ideovém základě každé z těchto třídních společností můžeme vysledovat bezpečně vyjádření vládnoucích názorů dané společnosti. Přes veškeré rozdíly mezi jednotlivými společenskými epochami je společným základem jejich duchovního života a veškeré kultury soukromovlastnické vědomí, které vyjadřuje zájem vládnoucí třídy. V konkrétní společnosti na půdě jedné společensko – ekonomické formace neexistuje absolutně jednotná kultura. Tato kultura má svoji vnitřní strukturu, a to především strukturu v teoretické a umělecké nebo i náboženské interpretaci minulosti a současných společenských poměrů i v anticipaci budoucnosti. (4)

V kultuře každé společnosti se pak konkretizuje dialektika obecného, jedinečného a zvláštního v obecném rámci dialektiky subjektu a objektu, bez pochopení dialektiky tohoto vztahu nemohou jednotlivé vědy ve své teorii překročit pojetí kultury v prvobytně pospolné společnosti jako uzavřeného celku materiálních a duchovních činností, a tedy ani pochopit její změnu ve společnost třídní, nemohou se propracovat k teoretickému pochopení historických vývojových změn, které vedly k rozrušení struktury prvobytně pospolné společnosti a k jejímu vystřídání společností třídní. Až teprve v dlouhém historickém vývoji rozvoje individuální produktivity práce a překračováním její individuálnosti se staly těsnými společenské vztahy, založené na společném vlastnictví všech prostředků k životu a na přirozené hierarchii pokolení a rozdělení společnosti, jejímž základem byla jen dělba práce. Negace společenského vlastnictví přinesla společenskou dělbu práce a zvýšení její produktivity. Tato dělba práce se stala součástí hodnotového vědomí, z něhož zcela vymizela původní jednota lidských činností. Teprve na půdě třídní společnosti se vydělila duchovní oblast lidských činností jako zvláštní, kulturní oblast vyrůstající, stejně jako její životní způsob, z nového systému hodnot. Jeho základní strukturu vytvořilo vědomí občana a

otroka, dialektika pána a raba, vedle bohatých občanů existovala chudina, „ římský proletariát“, bohatství společnosti nespočívalo na práci této chudiny, ale sám tento proletariát žil na účet otroků. (4)

Přechod k vyššímu vývojovému stupni přivodil vznik nové společensko – ekonomické formace, ze vztahu k půdě čerpal své důstojenství feudalismus i jeho kultura. Soukromé vlastnictví půdy jako monopolní formu vlastnictví však začaly narušovat peníze a trh, jejichž živnou půdou se stal rozvoj řemesel a nově vznikající kapitálové vztahy, které stále významněji zasahovaly i monopolní vlastnictví půdy, a tím i výjimečnost postavení šlechty. Tomuto vnitřnímu pohybu feudální společnosti odpovídá i feudální kultura, integračním ideovým principem je zde křesťanství. (4)

H. Marcuse chápe kulturu jako sféru humanizace a orientuje se na přezkoumání existující kultury z hlediska „poměru hodnot ke skutečnosti“ – nikoliv jako na problém logický nebo gnoseologický, ale jako na problém společenské kultury. Kladl si otázku, jaký vztah mají literatura, filozofie, umění a náboženství ke společenské praxi. Podotýká, že vědy společenské a vědy duchovní připodobňují svůj pojmový aparát a své metody vědám přírodním. Odtud potom plyne, že technologická civilizace má tendenci odstranit transcendentní cíle kultury, a odstraňuje nebo upírá tím ony faktory a prvky kultury, které by byly vůči stávajícím formám civilizace cizí a antagonistické. Podle Marcuse jde o znehodnocení neoperativní dimenze, která byla podstatou tradiční kultury, jejíž konečné stádium klade do období mezi dvěma světovými válkami. Kultura mohla tvořit na základě toho, že byla vyňata ze světa společensky nutné práce, společensky užitečných potřeb a stylů chování, následkem toho, že byla oddělena od každodenního boje o bytí, a tak si mohla podržet duchovní prostor a rozvíjet se v kritickém překračování, v odmítání i opozici, zatímco integrace kulturních hodnot do existující společnosti ruší odcizení kultury od civilizace, a vyrovnává tím určité napětí mezi „má být“ a „jest“, mezi potenciálním a aktuálním, mezi přítomností a budoucností, mezi svobodou a nutností. Výsledkem je podle Marcuse to, že autonomní, kritické obsahy kultury se stávají pedagogickými, vzdělávacími, stávají se tím, co uvolňuje, stávají se prostředkem přizpůsobení. (4)

1. 4 Klasifikace hodnot a hodnotová orientace

1. 4. 1 Klasifikace hodnot

Požadavek klasifikace hodnot nacházíme nejčastěji ve filozofických studiích, kde je také vzhledem k tomu klasifikace hodnot zpracována nejlépe. Celá řada klasifikací hodnot filozofizujících autorů má značný význam pro konkrétní určitá východiska v psychologickém výzkumu. S pojmem klasifikace hodnot se můžeme v hodnotových teoriích setkat v trojím významu:

1. Klasifikace hodnot, kde jde o systematické třídění jednotlivých teorií a specifikaci axiologie v rámci konkrétních společenských věd.
2. Klasifikace hodnot jako typologie hodnot, zde se hledají vzájemné vztahy a druhy hodnot, velmi často předpokládají tyto typologické klasifikace hodnot také hierarchii hodnot.
3. Klasifikace hodnot je vlastně proces hodnocení. (1)

Jako příklad přístupu prvního k problému klasifikace hodnot lze uvést třídění Bakalářovo, který se pokouší stanovit čtyři základní výzkumné koncepce hodnot:

1. V případě specifických hodnot a hodnotové orientace jde v podstatě o výsledky výzkumu zvláštních částí populace (duševně chorých, vězňů, studentů).
2. Druhou koncepcí jsou hodnoty, které úzce souvisejí s tzv. základními potřebami člověka a orientací člověka (koncepce Maslowa).
3. Třetí koncepcí jsou hodnoty a hodnotové orientace související s přijetím náboženského či filozofického systému, se světovým názorem a ideologií.
4. Poslední koncepci tvoří hodnoty se sociologizujícím významem, konkretizované a odvozené pro popsání celých sociálních systémů, jednotlivců v nich. (1)

Ze zkušenosti vychází jednoduché třídění hodnot na dva druhy: na hodnoty pozitivní (ty, které si člověk přeje a vyvolávají kladné emocionální zážitky) a na negativní hodnoty (vyvolávají nepříjemné emocionální zážitky, kterým se člověk vyhýbá). Také bývají uváděny případy neutrálních hodnot, jestliže věci, jevy nebo činnosti nemají ani kladnou ani zápornou hodnotu. (1)

Některé pokusy o třídění hodnot vycházejí z různých koncepcí člověka, určitou klasifikaci psychologických a psychologizujících teorií hodnot lze nalézt také u Matusewicze, který vychází z Weisskopfovy koncepce rozlišení tří základních pojetí člověka a jeho místa ve světě. Weisskopf rozlišuje naturalistickou, humanistickou a ontologickou koncepci člověka a z nich vycházejí odpovídající hodnotové orientace. (1)

Naturalistické pojetí člověka bere v úvahu poznatky přírodních věd, především fyziky a biologie. Zdůrazňuje přímé, smyslové poznání skutečnosti, tedy i člověka, představy, emoce a hodnoty člověka jsou považovány za fakta nižší úrovně věrohodnosti, která vyžadují ještě navíc ověření na základě smyslového poznání. Hodnoty a jejich vznik jsou vysvětlovány biologicky, organismus se snaží přežít, hodnoty jsou vlastně prostředky evoluce. Vliv Cannonův a jeho koncepce člověka jako organismu zachovávajícího homeostatický stav působil i na některé psychology, kteří motivaci a potřeby začali vysvětlovat na základě tendence organismu k přežití a principu homeostázy. (1)

Humanistické pojetí člověka bere v úvahu lidskou zkušenost, a to jak vnější, tak vnitřní, opírá se o smyslové poznání, ale také o výsledky empatie a reflexe. Tento přístup k chápání člověka je charakterizován snahou porozumět lidským cílům a přáním, poznat význam zkušenosti v životě člověka a překonat protiklad hodnoty a bytí. Představitelé tohoto směru očekávají, že rozvoj teoretické a aplikované psychologie umožní vysvětlit adekvátně problematiku hodnot v rámci vědy o funkci lidského organismu. Systém hodnot u konkrétního jedince je podmíněn jednak konstitucionálně, jednak kulturou, ve které žije a která potlačuje nebo zdůrazňuje některé potřeby člověka, a tím ovlivňuje rovněž vytváření jeho systému hodnot. Některé humanistické koncepce hodnot zdůrazňují hlavně vlivy kultury a společenského systému na vytváření hodnot, diferencují motivaci jako energizujícího činitele od hodnoty jako činitele udávajícího směr lidské činnosti. Činnost není určována pouze systémem situačních podnětů a osobností člověka, ale rovněž očekáváním hodnotících reakcí jiných osob. Materiální stimuly mohou člověka motivovat, avšak jejich využití závisí na hodnotovém

systemu konkrétního člověka. Také Maslow se pokusil o vytvoření kritéria pro klasifikaci hodnot podle jejich správnosti. Vychází z homeostázy a na jejím základě vymezuje potřeby, které motivují člověka k výběru objektů sloužících k uspokojování potřeb z hlediska jejich hodnoty, výběr je ukazatelem hierarchie přijatých hodnot. Lidé psychicky a fyzicky zdatní provádějí výběr správně a prožívají jej jako příjemný emocionální zážitek. Někteří lidé však prožívají příjemnost patologicky, jejich výběr objektů pro uspokojení potřeb je ovlivněn psychickými nebo fyzickými patologickými činiteli. Maslow navrhuje, aby kritérium pro určení správných a nesprávných voleb, v nichž se projevují správné a nesprávné hodnoty, bylo staticky stanoveno na základě průměru voleb fyzicky a psychicky zdravých osob. (1)

Ontologický přístup k člověku a hodnotám je pokusem o popis hodnot na základě analýzy bytí, protože popírá možnost odvození hodnot ze zkušenosti. Tento transcendentní objektivismus vyvozující hodnoty z nadzkušenostního charakteru reality, nemá předpoklady pro to, aby se stal teoretickým základem pro konkrétní výzkumy hodnotových systémů. Stejně tak nemá předpoklady pro to, aby odpověděl na otázku mechanismu výběru určitých hodnot. (1)

V psychologii se setkáváme také s typologickými klasifikacemi hodnot, nejnámější jsou: Morrisova, Rokeachova a Kluckhohnova. Morris dělí hodnoty na:

1. Operativní hodnoty, kdy organismus preferuje určité konkrétní objekty před jinými objekty.
2. Konceptualizované hodnoty, které souvisejí s vědomím, se symbolizovaným objektem, jde o anticipaci cíle, toho, co má být dosaženo.
3. Objektivní hodnoty, které se objevují v konkrétním chování bez ohledu na koncepci a preferenci.

Rokeach rozlišuje hodnoty instrumentální, související se způsoby chování (chovat se statečně) a hodnoty cílové, směřující k cílovým stavům existence subjektu (být bohatý).

Velmi detailní klasifikaci hodnot nacházíme u Kluckhohna, rozlišuje několik dimenzí hodnot:

1. Dimenze modality, patří sem pozitivní a negativní hodnoty.
2. Dimenze obsahu, patří sem kognitivní hodnoty, morální hodnoty a estetické hodnoty.
3. Dimenze účelu, patří sem hodnoty způsobové (způsob činnosti), instrumentální hodnoty (prostředek dosažení cíle) a cílové hodnoty (týkající se cílů).
4. Dimenze obecnosti, patří sem specifické hodnoty pro situaci a hodnoty s platností obecnou.
5. Dimenze intenzity, kde jde o sílu hodnoty (v souvislosti se sankcí např.).
6. Dimenze organizace, jde o uspořádanost hodnot.
7. Dimenze rozsahu, patří sem hodnoty od obecně lidských po subjektivně zformované.
8. Dimenze explicitnosti, kam patří hodnoty od verbalizovaných (explicitní) po odvozené (implicitní) hodnoty.

Na Kluckhohnových hodnotových dimenzích lze nalézt podstatné aspekty celé řady hodnotových teorií. Velmi názorně naznačují komplexnost hodnotové problematiky a nezbytnost jejího dalšího studia v rámci integračního přístupu, jako příklad takového přístupu k problematice hodnot lze uvést psychologicko – filozofickou úvahu Tugarinovu, který třídí hodnoty na:

1. Hodnoty společenské, vytvořené společností, s obecným a základním významem pro každého člena ve společnosti, pozitivně ovlivňují jeho systém hodnot.
2. Osobní hodnoty, ke kterým patří individuální životní hodnoty, které jsou specificky transformovány kulturou, materiálně technickým a sociálně politickým prostředím. (1)

Golaszewska se rovněž zamýšlí nad otázkou třídění hodnot, problémem je princip třídění. Pro některé kvalitativní variace hodnot nenacházíme ani vhodné pojmové označení, protože existuje mnoho subvariant v jednotlivých kvalitativních variantách. Např. existuje mnoho druhů krásy, hrdinství, lásky nebo odvahy, v každém druhu hodnot jsou jak pozitivní, tak také negativní hodnoty, které mají specifickou kvalitu a nedají se redukovat a vyjádřit jako nedostatek kladné hodnoty. Golaszewska nesouhlasí s rozdělením hodnot na:

1. Vitální, které jsou spojené s utilitaristickými hodnotami.
2. Kulturní hodnoty, k nimž patří sociální, estetické a kognitivní hodnoty.
3. Morální hodnoty

Toto třídění považuje za velmi nepřesné, které nedovoluje zařadit do těchto kategorií hodnoty ekonomické a technologické. (1)

Můžeme rozlišit i stupeň hodnoty, který závisí na historickém vývoji, na ideálech a postojích ke světu. Také se setkáváme s rozdělením hodnot na přímé a nepřímé. Přímé bývají spojeny přímo s uspokojováním potřeby, nepřímé hodnoty slouží jako prostředek, jehož prostřednictvím dosahujeme cíle, tzn. předmětu uspokojujícího potřebu. Např. hlad uspokojíme potravou, která je hodnotou přímou, talíře nebo příbory jsou hodnotou nepřímou. Často se diskutuje o morálních hodnotách a pak vyvstává otázka jejich závaznosti. Ostatní druhy hodnot závazné nejsou, ale nejsou-li realizovány mravní hodnoty, objeví se hodnoty negativní. Závaznost mravních hodnot souvisí se závazností norem, s druhy hodnot, ale závisí také na podmínkách, v nichž se hodnota realizuje, i na jedinci, který ji realizuje. (1)

Zdeněk Helus mluví o sociálních hodnotách a rozumí jimi cíle, které přispívají k soužití partnerů nebo objevující se v souvislosti s nezbytností tohoto soužití. Upozorňuje na to, že hodnoty lze prožívat individualisticky, egoisticky a asociálně, jejich realizace ztěžuje soužití s lidmi v širším společenském prostředí a umožňuje soužití jen s malou skupinou lidí stejných charakteristik (alkoholici nebo narkomani). Obtížná je definice hodnot politických. Některé typy hodnot vznikaly na základě empirie. Patří k nim hodnoty etické, estetické, politické, právní, užitkové apod. Určitý

význam má třídění na hodnoty potenciální a aktuální. Aktuální hodnota je hodnotový fenomén vzniklý jako produkt hodnotícího vztahu, potenciální hodnota je základem, z něhož se hodnocením potenciální hodnota aktualizuje. (1)

Také v souvislosti s hierarchií hodnot se objevují určité problémy, různé druhy hodnot zaujímají rozdílné pozice. Výsledky empirických výzkumů naznačují, že jedinci skutečně vytvářejí hierarchii různých druhů hodnot, v níž se uplatňují společenské normy i potřeby, které mají vliv na aktuální změny v této relativně stálé hierarchii. (1)

S hodnotami tedy úzce souvisí také potřeby a postoje. Potřeba je něco, co člověk s různou mírou nutnosti vyžaduje k životu. Potřeby lze dělit dle různých kritérií – na primární, převážně vrozené, či sekundární, vzniklé a utvářené na základě zkušenosti (např. potřeba dosahovat úspěšného výkonu). Z jiného hlediska lze dělit potřeby podle předmětu uspokojení na cílové a instrumentální, které dosažení cíle umožňují. (5)

Originální teorii třídění potřeb vypracoval A. H. Maslow, v které rozdělil potřeby a s nimi korelující motivy jednání na nedostatkové a růstové. Nedostatkové se hlásí tehdy, jestliže organismus postrádá něco, co je podmínkou k životu (potrava). Jsou-li tyto potřeby dostatečně uspokojené, hlásí se ke slovu potřeby růstové (tvořivost). A. H. Maslow se dále domníval, že v člověku existují dvě protikladné tendence: progresivní, znamenající další růst a rozvoj, a regresivní, neboli sklon k setrvačnosti a upínání k dosaženému, což nastává při ztrátě bezpečí a jistoty. Za účelem pravého přiblížení k teorii potřeb a motivace můžeme potřeby vidět jako pyramidu o několika patrech. (5)

Základna pyramidy je tvořena potřebami, které umožňují přežití člověku jako jedinci a biologickému organismu. Sem patří fyziologické potřeby a potřeby určité kvality prostředí (přiměřené teplo, kyslík, potrava a tekutiny, absence bolesti). Následuje skupina potřeb, které nabývají na významu, jsou-li předchozí do určité míry uspokojeny. Dají se nazvat potřebami bezpečí a jistoty. Třetí oblast potřeb volně navazuje na předchozí a umožňuje přežití člověku jako druhu. Jsou to potřeby převážně sociální a patří sem nutnost k někomu nebo někam náležet a s tím související potřeba pozitivní citové odezvy a vztahové vzájemnosti, dále potřeby z oblasti rodičovství a sexualita. Další místo náleží potřebám vázaným na „já“ člověka. Je to především snaha vytvořit a udržet pozitivní sebepojetí, oblast sebeúcty – tedy kladného vztahu a respektu k sobě. Lze sem situovat i potřebu po dobrém výkonu a tendenci být v účinném vztahu nejen k sobě (sebekontrola), ale i vzhledem k okolí (sebeprosazení). Nemá-li jedinec

předchozí oblasti potřeb deprivovány, nastupují pak potřeby rozvíjející osobnost (seberealizační). Lidská bytost usiluje o to, aby se stala takovou, jakou se stát může a má v pozitivním významu. V této oblasti lidských potřeb nastupuje tvořivost a zájmy z duchovní oblasti s touhou po pravdě, kráse a dobru. Sem řadíme podstatný zdroj motivace k vědecké, umělecké a filozofické práci, stejně jako náboženskost člověka. Vedle uvedených a hierarchicky uspořádaných potřeb působí potřeby vývojové, jako např. zvědavost, či potřeba identifikace, nutnost vazby na určitou spolehlivou osobu. Vývojové potřeby jsou specifické pro určitou věkovou vývojovou fázi. Z tohoto modelu plyne, že lidský jedinec se vyvíjí jakoby směrem „vzhůru“, vertikálně a jeho pohyb je pozitivní. Aktualizace potřeb z vyššího stupně této hierarchie předpokládá dostatečné uspokojení potřeb vývojově nižších. Ne každý člověk dosáhne všech potřeb, tedy i pomyslné špičky pyramidy. Dochází i k přeskočení jednotlivých stupňů. (5)

Potřebou tedy nazýváme pociťovaný či prožívaný nedostatek nebo nadbytek něčeho. Potřeby jsou nejdůležitějším druhem motivů. Jsou provázeny vnitřním duševním napětím, které vede jedince k určitému chování, jehož cílem je uspokojení potřeby. Tím dojde vlastně k redukci neboli vymizení tohoto duševního napětí. Vzápětí se ale objevuje nová potřeba s novým napětím. Během života mohou být jednotlivé potřeby buď maximalizovány, frustrovány, deprivovány, preferovány nebo potlačovány. Záleží to např. na vzorech, které se snažíme napodobit. (2)

Postoj je mentální a nervový stav pohotovosti, který je organizovaný zkušeností, vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci. Je třeba rozeznávat postoj od motivu, což jsou dva odlišné pojmy. Zásadní rozdíl mezi postojem a motivem je v tom, že postoj determinuje způsob jednání, kdežto motiv je příčinou jednání, vyjadřuje jeho psychologický smysl. Mít vůči něčemu postoj znamená zaujmout vůči nějakému objektu, jímž může být cokoli, hodnotící stanovisko. Kognitivní procesy nám přinášejí poznatky, v emocích prožíváme jejich význam a v postojích zaujímáme vůči objektům hodnotící vztahy, tj. přiřazujeme jim určitou hodnotu, jeví se nám v určité míře jako žádoucí nebo nežádoucí, dobré nebo špatné. Hodnota je pro individuum nebo skupinu charakteristické pojetí žádoucího, které ovlivňuje volbu způsobů chování, jeho prostředků a cílů. To je ale užší pojetí hodnoty jako něčeho pozitivního, v širším pojetí lze hovořit o negativních hodnotách. Obecně lze říci, že postoje determinují způsob jednání, pokud to situace dovoluje. (6)

Každý postoj má tři komponenty, kognitivní, emotivní a konativní (snahovou).

Jedna z nich může být dominantní, ale obvykle jsou vyvážené. Pokud dominuje kognitivní komponenta, hovoříme o smýšlení, dominuje-li emotivní komponenta, označuje se to slovem sentiment. Postoje mají určitý individuální význam, jsou to zkušeností organizované vztahy k hodnotám. Existuje subjektivní význam postojů, a to tzv. „postojů centrálních“, které vyjadřují vztahy k významným objektům (k rodině, zaměstnání, druhým lidem, sexu, zábavě a k hodnotám, které člověk uznává za významné, jako je např. láska, přátelství nebo svoboda). Naproti tomu „periferní“ postoje se týkají méně významných objektů (např. vztah k americké zahraniční politice). Hodnotících vztahů má člověk mnoho a ty utvářejí určitý systém postojů. Postoje vyjadřující hodnotící vztahy poukazují na to, co subjekt považuje za významné, co přitahuje jeho pozornost a co si zapamatovává. (6)

Spolu s tématem vystupuje problém taxonomie hodnot. O takovou taxonomii se pokusil M. Rokeach, který rozlišil osmnáct cílových a stejný počet instrumentálních hodnot. K cílovým hodnotám patří: pohodlný život (prosperující život), vzrušující život (aktivní život), pocit, že bylo něčeho dosaženo (trvalý příspěvek), svět v míru (bez válek a konfliktů), rovnost (bratrství, stejné šance pro každého), jistota pro rodinu (starat se o své milované), svoboda (nezávislost, svoboda rozhodování), štěstí (spokojenost), vnitřní harmonie (soulad se sebou samým), zralá láska (duchovně – sexuální důvěrnost), národní jistota (jistota před útoky), příjemnost (příjemný život), spasení (k věčnému životu), sebeúcta (respekt k sobě samému), společenské uznání (respekt, obdiv), pravé přátelství (úzké kamarádství) a moudrost (hluboké porozumění životu). K instrumentálním hodnotám patří: ambice (píle), tolerance (otevřenost), kompetence (schopnost, účinnost), radost (veselost), čistota (milý, pořádný), odvaha (stát za přesvědčením), shovívavost (být připraven jiným promíjet), pomoc (starat se o blaho druhých), čestnost (upřímnost, pravdivost), fantazie (tvořivost), nezávislost (soběstačnost), intelekt (inteligentní), logický (racionální), milující (něžný, oddaný), poslušný (respektující), zdvořilý (dobře vycpaný), odpovědný (spolehlivý) a ovládající se (zdrženlivý, disciplinovaný). (6)

Postoje vyjadřující vztah k hodnotám předpokládají větší či menší míru orientace ve světě těchto hodnot, která je založena na zkušenosti, a jsou tedy jako takové produktem učení. Hodnotová orientace se vytváří již u dítěte raného věku v průběhu jeho primární socializace, kdy se postupně odpoutává od světa vrozených smyslových hodnot a začíná se seznamovat s hodnotami svého sociálního prostředí. Učí

se oceňovat, co je dobré a co špatné, a to ve dvojí rovině: společensko - normativní a subjektivní. Pojetí dobrého a špatného je především funkcí emocionální zkušenosti, v podstatě odpovídá základním činitelům učení, odměnám a trestům. Dobré je to, co přináší nebo slibuje přinést odměny, špatné je to, co přináší trest. (6)

1. 4. 2 Hodnotová orientace

„Životní styl a činnost člověka určuje hodnotová orientace. Uskutečňuje se volbou možných cílů a prostředků vedoucích k jejich dosažení. Je souhrnem názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti, které pro člověka představují určité hodnoty. Jsou to jednak hodnoty, které souvisejí se zajištěním člověka jako živé bytosti (zdraví, strava), dále hodnoty související s rozvojem člověka jako osobnosti a hodnoty související s rozvojem člověka jako člena širšího společenství.“ (2, str. 45)

Pojem hodnotová orientace byl vytvořen sociology a kulturními antropology. V sociologických a kulturně – antropologických studiích se tento pojem objevoval v souvislosti s výzkumnými snahami v oblasti poznání kulturních a životních stylů a kulturních aspektů sociálního systému a také se snahami po hlubším poznání tzv. bazální osobnosti. Snaha po zobecnění těchto výsledků vedla k první definici tohoto pojmu, jehož autorem je Kluckhohn. Kluckhohn rozumí v podstatě hodnotovou orientací obecné pojetí člověka a jeho místa a chování v přírodě, včetně člověka k druhému člověku. Hodnotová orientace se týká přitom jak jednotlivce, tak skupiny. Takto chápané hodnotové orientaci lze však vyčítat přílišnou obecnost a vzhledem k celé Kluckhohnově práci určitou difúznost v chápání společenského aspektu hodnotové orientace. Z amerických autorů by bylo možno uvést jako o něco progresivnější pojetí hodnotové orientace koncepci Parsonovu, u něhož lze pozitivně hodnotit uznání procesu učení při osvojování hodnot, zdůraznění mezilidské interakce jako zdroje hodnotové orientace, a především regulační chápání hodnot při respektování společenských norem. Dále je důležité upozornit na integrační, interiorizující a regulující funkci hodnotové orientace v osobnosti, jak je ji možno nalézt v práci dalších autorů. I když se v tomto pojmu spatřuje především orientace na určité hodnoty, je třeba podtrhnout ne vždy zcela uvědomovanou skutečnost, že směřování k hodnotám vychází z již existujícího hodnotového systému v osobnosti a že tedy je nutno předpokládat i určitou dialektičnost v pojmu hodnotové orientace, jež ale na jedné straně umožňuje

společenské formování hodnotové orientace člověka a na druhé straně uvědomělé změny vlastní hodnotové orientace v procesu životní činnosti subjektu. Souběžně s tím také předpokládáme, že pojem hodnotová orientace nesouvisí s jedinou určitou hodnotou, ale představuje určitý komplex hodnot, jež jedinec interiorizuje a vřazuje do svého hodnotového systému buď konzistentně nebo nekonzistentně. Určité základy pojmu hodnotová orientace je možno spatřovat již v Sprangerově kulturně a duchovně pojaté typologii lidské osobnosti. (1)

Typologie hodnotových orientací Edvarda Sprangera rozlišuje tyto typy hodnotových orientací:

1. Teoretický, cílem je hledání pravdy, hodnotou je poznání.
2. Ekonomický, cílem je sebezáchova, hodnotou je užitečnost.
3. Estetický, cílem je hledání harmonie, hodnotou je krása.
4. Sociální, cílem je konání dobra, hodnotou je láska.
5. Politický, cílem je ovládnutí druhých, hodnotou je moc.
6. Náboženský, cílem je sebezáchova, hodnotou je jednota s Bohem. (2)

1. 5 Výzkumy hodnotového zaměření u mládeže

Charakteristika osobnosti vysokoškoláka je náročným metodologickým a teoretickým problémem. Je nezbytné vycházet z určitých specifických sociálních rol vysokoškolské mládeže a jejich sociálních charakteristik. Jako důležitou specifickou charakteristiku studentské populace můžeme uvést dobré rozumové schopnosti spojené s dosavadním celkovým úspěšným a přiměřeným psychickým a sociálním vývojem. Ze sociálních charakteristik je potřeba zdůraznit určitou přechodnost této sociální skupiny ve smyslu přípravy na vlastní budoucí socioprofesionální činnost. Za velmi důležitou skutečnost se pokládá intenzivní skupinový život, který má v podstatě časově permanentní charakter, na rozdíl od většiny sociálních skupin není vzájemná interakce omezena jen na časově přechodnou dobu v průběhu dne, ale intenzivně probíhá u velké většiny vysokoškoláků ve společném prožívání volného času prakticky po celý den. (1)

Zdůrazňování shodných specifických charakteristik vysokoškolské populace jako celku neznamena však, že se jedná o dále vnitřně nediferencovanou skupinu, základní diferenciaci vyvolává již samotný typ studia související s profesionálně

zájmovou orientací jednotlivých vysokoškolských studentů. Další diferenční charakteristiky jsou dány odlišným pohlavím studentů, ročníkem studia, věkem a samozřejmě také individuálně psychologickými zvláštnostmi jednotlivých osobností vysokoškoláků. Je nutno poukázat také na výzkumy Šebkovy, Chovancové, Pardela a také Hrabovského, kde byly např. zjištěny vztahy mezi vlastnostmi osobnosti, temperamentu a hodnotovými orientacemi vysokoškoláků. Poznání obecných charakteristik osobnosti vysokoškoláka má podstatný společenský význam vzhledem k důležitosti této sociální skupiny jako celku, na straně druhé však úspěšnost společenského formování a rozvíjení této části mládeže vyžaduje diferencovaný a specifický výchovný přístup vyvažující občas jednostranné vlivy odborného a vědeckého vysokoškolského prostředí. Zajímavé jsou také výzkumy hodnotové orientace mládeže zaměřené na peníze, povolání a čas, které prováděl J. Grác. (1)

Profesionální orientace je složitá hodnotová struktura, u adolescentů relativně stálá, jejíž charakteristické znaky dané hodnotami dominantními se nemění od 2. ročníku střední školy až po školu vysokou. Z relativní stálosti a integrovanosti hodnot, které vytváří profesionální orientaci, nelze vysvětlit známý jev úbytku vysokoškolských studentů a výpověď téměř třetiny z nich, že by při opětovné volbě vysoké školy volili jinak. V konkrétní situaci volby nedovedli studenti do souladu dát profesní orientaci, danou hodnotovou strukturou, s výběrem povolání. Pak se jim zdá, že vysoká škola neuspokojuje jejich zájmy a dostatečně nevyužívá jejich schopností. Výzkumy ale ukazují, že studenti zůstávají pasivní a nesnaží se tuto situaci změnit samostatným studiem. Na volbu povolání působí u vysokoškolských studentů především vnitřní faktory: potřeba seberealizace a prestiže. Pořadí hodnotových faktorů předurčující volbu povolání je nezávislé na prospěchu a téměř shodné u chlapců a dívek, z toho lze vyvodit závěr, že jedinci se shodnou hodnotovou strukturou profesionální orientace vykazují shody i v osobnostní struktuře. (1)

Dalším řešeným problémem u Gráce je hodnotová orientace mládeže z hlediska postoje k penězům, peníze jsou nejobecnějším indikátorem předmětných ekonomických ukazatelů, ztělesňují určité množství společenské práce obsažené v předmětu. Grác konstatuje, že hodnotový systém mládeže se posouvá směrem k hodnotám vyjadřujícím velmi praktické pojetí života, materiální zajištění má důležité postavení v systému hodnot mládeže. Materiálně finanční podmínky studia mládež neznepokojují, větší problémy mládež má podle Grácova výzkumu s ekonomickou závislostí na rodičích než

na společnosti. (1)

Třetím tématem u Gráce je čas jako předmět hodnocení, o času se mluví v psychologii spíš jako o prostředku k měření různých dějů a průběhů činnosti, pozornost se věnuje i vnímání času. Postrádá se však literatura o hodnocení času. Ve výzkumu hodnoty času vystupuje otázka metodická: Jak měřit hodnotu času? Čas měl funkci míry, ale jak mládež prožívá čas jako hodnotu v porovnání s jinými hodnotami, ukazují teprve nejnovější výzkumy. Člověk prožívá čas ve dvou formách. Na bázi vnímání a v podobě představ o čase, předpokladem hodnotících procesů je vytváření hodnotícího vztahu, ve kterém se spojují kognitivní, afektivní i konativní prvky psychologického prožívání času. Prožívání času není přímé, čas je zpředmětněn a jeho hodnota je prožívána prostřednictvím předmětu, na jehož vyrobení byla potřeba obětovat určitý čas. U dítěte předškolního věku se život řídí jen podle událostí, hodiny a kalendáře nejsou pro jeho prožitek času významné. Čas ve filozofii a ve fyzice má abstrahovanou hodnotu. Prožívání abstrahovaného času je závislé na věku, teprve adolescent je schopen pochopit pojem času. Neexistuje ale dostatečný počet výzkumů o prožívání času jako hodnoty u mládeže a také nevíme přesně, jak čas jako hodnota reguluje její chování. (1)

1. 6 Metody zkoumání hodnot

Nejčastěji používanými metodami výzkumu hodnot a hodnotového zaměření u nás jsou různé seznamy hodnot, jimiž se zjišťuje buď příklon k určité hodnotě, nebo, pokud je seznam spojen s postojovou škálou, i stupeň příklonu. Je známo několik vědeckých metod, kterými lze zjišťovat zákonitosti, kterými se řídí vznik hodnot. Tyto metody ale nejsou dokonalé, obtížné je analyzovat hodnotu komplikovaných jevů, jako je např. mateřská láska. Metoda stanovení velikosti hodnoty má mnoho variant, v základní verzi dostává zkoumaná osoba soubor předmětů, z nichž experimentátor vybere jeden jako vzor a přidělí mu nějakou hodnotu. Pak ve vylosovaném pořadí předkládá zkoumané osobě ostatní předměty a žádá osobu o stanovení jejich hodnoty, přičemž východiskem a hodnotou sloužící pro srovnání je hodnocený vzor. Metoda hodnocení vztahů spočívá v tom, že zkoumaná osoba popíše vztah mezi hodnotami dvou nebo více předmětů a stanoví, kolikrát je pro ni nějaký předmět cennější než jiný. Na základě výpovědí lze zrekonstruovat škálu individuálních hodnot. (1)

Hierarchii hodnot můžeme také zjišťovat výběrem nejvyšších hodnot ve formě tří přání nebo hierarchickým uspořádáním hodnot předloženého seznamu, přidělením bodů hodnotám předložených seznamů atd. Dále se používá testů hodnot. Bylo provedeno několik výzkumů testem Allport – Vernon – Lindzey vycházejícím ze Sprangerovy typologie rozlišující člověka teoretického, estetického, ekonomického, sociálního, politického a náboženského. Předností testu je, že vychází z určitého třídění hodnot a výsledky dovolují zjistit v bodech a vyjádřit grafem převažující orientaci zkoumaného jedince k jednotlivým oblastem hodnot. Tento test může být aplikován spolu s Catellovým osobnostním dotazníkem a zjišťovány vztahy mezi orientací k určitým druhům hodnot a osobnostními proměnnými. Analyzované výsledky byly získány v jiném společenském prostředí, je zapotřebí ověřit je v našich společenských podmínkách a na základě výsledků provádět interpretaci získaných dat. (1)

Málo se užívá dalších metod, jako jsou Morrisovy cesty života nebo SIV test. Z celé řady metod pro zjištění hodnot a hodnotové orientace u zkoumaných jedinců je možno v tom kterém výzkumu aplikovat jen některé. Hodnoty vznikají v činnosti člověka v konkrétní společenské situaci, jsou podmíněny rovněž historickým vývojem. Je nutno brát v úvahu, že každá společnost na základě svých zájmů, potřeb, společenských tříd, zkušeností a úrovně vzdělání si utváří vlastní systém hodnot, cílů a norem chování. S diferenciací lidské společnosti se také diferencovaly lidské hodnoty, nové vznikaly, staré zanikaly. Podle Šebka mají hodnoty sice základ v jednoduchém přitahování a odpuzování, spojeném s libostí nebo nelibostí. Ale s vývojem kognitivních struktur se hodnoty mění, většího významu nabývá kognitivní aspekt. Socializací se přetváří jejich biologický základ, hodnoty se stávají společensky sdílenými hodnotami. Při výběru metod musíme brát v úvahu rovněž zjištění Tugarinova, že pro konkrétního jedince není hodnotou všechno, co mu předkládá společnost, ale jen to, co se mu líbí a hodí, všechno ostatní je společenskou hodnotou, ale nepředstavuje hodnotu pro člověka (pro konkrétního jedince). (1)

1. 7 Výsledky výzkumu hodnot jiných autorů

V minulosti byla provedena řada výzkumů zaměřená na hodnotovou orientaci. V jednom z těchto výzkumů byl proveden předvýzkum a dílčí zjištění, z nichž se výzkumníci pokusili získat první orientaci o hodnotách studující mládeže a o věkových

a jiných rozdílech podle vybraných charakteristik zkoumaných souborů. Pro vlastní výzkum byl vybrán standardizovaný test hodnot Allport – Vernon – Lindzeyův. V předvýzkumu bylo užito jednoduchých metod řazení vybraných hodnot obsažených ve dvou inventářích, obsahujících 20 a 9 položek z oblasti tzv. životních hodnot. Rozumějí se tím hodnoty různých druhů, které souvisejí s životním stylem, prací a potřebami člověka. Za základní životní hodnoty se obvykle považují zdraví, blahobyt, rodinné štěstí, uznání, zajímavá práce apod. Pokud zjišťujeme hodnoty metodou tzv. tří přání, při níž zkoumané osoby uvádějí jakékoliv hodnoty, jejichž naplnění by si přáli ve svém životě, uvádějí hodnoty patřící do této široké oblasti životních hodnot. Zjišťování preference nebo hierarchie v hodnotách uvedených v inventářích je často odmítáno a kritizováno. Této metodě se vytýká, že pracuje s hodnotami, které jsou nesrovnatelné a nesouměřitelné, na druhé straně se uvádí na její obranu, že člověk v životní praxi je nucen řadit hodnoty různého druhu, srovnávat je a rozhodovat se na jejich základě. Metoda řazení hodnot byla vybrána pro předvýzkum, protože je považována za jednoduchou, zvládnutelnou i žáky ZŠ, které chtěli výzkumníci také zařadit do předvýzkumu, aby získali základní orientaci o věkových zvláštностech v hodnocení. Domnívali se, že bude velký rozdíl v hodnocení studentů a pubescentů, nedovedli ale určit, kdy nastává charakteristická věková změna v hodnocení mezi žáky základní školy a studenty gymnaziálními a zda probíhá podobná změna mezi studenty gymnázia a vysokoškoláky. (1)

V první části vlastního výzkumu, zaměřeného jen na vysokoškolské studenty, byla aplikována metoda autobiografické výpovědi, ve které zkoumané osoby vyjádřily očekávání a své představy o realizaci hodnot ve svém budoucím životě. Kromě této metody byl aplikován dotazník, který zjišťoval životní hodnoty zkoumané osoby v jejich hierarchii. Těchto metod bylo použito jako doplňujících k testu hodnot a k osobnostnímu dotazníku, výsledky pak měly ukázat jednak hodnotovou orientaci zkoumaných studentů, jednak závislost této orientace na osobnostních proměnných. (1)

První orientaci v oblasti hodnot chtěli autoři výzkumu v minulých letech získat na základě předvýzkumu. Do předvýzkumu bylo vybráno několik skupin mladých lidí ve věku 12 – 29 let v počtu 250, byli to žáci 8. ročníku ZŠ, gymnazisté 2. ročníku humanitní a přírodovědecké větve, studenti strojní fakulty Vysoké školy báňské a studenti PF rozdílných studijních skupin. Cílem tohoto předvýzkumného šetření bylo ověřit metodu hierarchického řazení hodnot u různých věkových skupin, získat orientaci

o věkových rozdílech v hodnotovém zaměření a tendencích tohoto zaměření v závislosti na oboru studia a pohlaví zkoumaných osob. Zkoumané osoby řadili hodnoty uvedené v inventáři podle významu, který jim prisuzovaly. Hodnotě na prvním místě bylo uděleno 20 bodů, hodnotě na místě posledním jeden bod. Podle aritmetického průměru bodů bylo stanoveno potom celkové pořadí jednotlivých hodnot. Pořadí hodnot umístěných na prvních třech místech je celkem známé z obdobných výzkumů: být tělesně a duševně zdrav, mít dobrý vztah k rodině, vykonávat zajímavou práci. Na 18. místě je hodnota „mít vedoucí místo na pracovišti“. Toto nízké umístění je zřejmě podmíněno věkem zkoumaných osob, také charakteristickými rozdíly mezi chlapci a děvčaty. Avšak i vysokoškoláci z posledního ročníku VŠB kladou tuto hodnotu na místo 12. Hodnota mít auto stála na místě posledním. Celkové pořadí dvaceti hodnot vypadalo takto:

1. Být tělesně a duševně zdrav	11. Být vdaná, ženatý
2. Mít dobrý vztah k rodině	12. Dostatek volného času
3. Vykonávat významnou práci	13. Být veřejně činným
4. Činit ostatní lidi šťastnými	14. Být přitažlivý pro partnera
5. Mít spolehlivé kamarády	15. Být fyzicky zdatný
6. Mít děti	16. Vynikat ve sportu
7. Vykonávat dobře své povolání	17. Vynikat v kulturní a zájmové činnosti
8. Mít vyšší vzdělání	18. Mít vedoucí postavení na pracovišti
9. Cestovat	19. Ukončit studium
10. Mít dobře placené zaměstnání	20. Mít auto

Pokud se týče pořadí hodnot u jednotlivých skupin (ZŠ, gymnázium, PF, VŠB), byly zjištěny rozdíly především mezi skupinami žáků ZŠ a ostatními zkoumanými osobami. Byly také srovnány jednotlivé skupiny podle shody v pořadí hodnot vyjádřené pořadovým korelačním koeficientem a byla zjištěna největší shoda mezi gymnáziem a VŠB a mezi gymnáziem a PF. Pořadové korelační koeficienty mezi ZŠ a ostatními skupinami jsou velmi nízké. Byl z toho vyvozen závěr, že největší změny v hodnotovém zaměření probíhají mezi 8. ročníkem ZŠ a 2. ročníkem gymnázia. Řazení 9 hodnot potvrzuje výsledky získané aplikací předcházejícího inventáře, opět je na místě 1. zdraví, následuje přátelství, vzdělání, rodinný život, úspěch v práci, peníze, veřejně

prospěšná činnost, volný čas a na posledním místě je náboženská víra. (1)

Metoda hierarchického řazení vybraných hodnot dává jen přibližné údaje o hodnotové orientaci zkoumaných osob. Největší změny v hodnotové orientaci probíhají podle předpokladu mezi 8. ročníkem ZŠ a 2. ročníkem gymnázia. Ostatní věkové změny v hodnotové orientaci nejsou již tak výrazné. (1)

V první části výzkumu jsou uváděny 2 metody, které byly aplikovány ještě před standardizovaným hodnotovým dotazníkem (AVL) a vícefaktorovým osobnostním dotazníkem (Catell) a jejichž zpracování je pokládáno za důležité pro psychologickou část celého tohoto výzkumu. Jako hypotéza bylo v tomto výzkumu stanoveno např.:

1. Zjištěná hodnotová orientace bude variovat v závislosti na druhu metody, která je používána u zkoumaného vzorku.
2. Struktura hodnotové orientace bude podmíněna pohlavím zkoumaných osob.
3. Struktura hodnotové orientace bude podmíněna také ročníkem studia.
4. Struktura hodnotové orientace bude podmíněna studijním zaměřením.

Výzkum byl realizován u posluchačů 1. a 4. ročníku PF v Ostravě v roce 1975/1976, celkem se jednalo o 411 osob ve věkovém rozmezí 19 – 24 let, z toho bylo 351 žen a 60 mužů. Do souboru byli zahrnuti pouze ti posluchači, od kterých byly získány výsledky z obou výzkumných metod. Vzhledem ke studijním oborům se jednalo o posluchače studia učitelství pro druhý stupeň ZŠ, humanitního i přírodovědného směru. Ve výzkumu byly použity dvě metody a jako první byla použita metoda autobiografické výpovědi. Jde o literární zpracování individuálního životního očekávání jedince. V rámci výzkumu byl aplikován dotazník s omezeným počtem otevřených otázek. Celý výzkum byl prováděn anonymně. Každá metoda byla snímána zvlášť, první na počátku školního roku a druhá v závěru školního roku 1976/77, obě metody byly zadány ústně, studenty realizovány písemnou formou. Metoda autobiografické výpovědi byla snímána tak, že zkoumaným studentům bylo sděleno toto: Každý z nás má určitá očekávání a představy o budoucím životě. Pokuste se z tohoto hlediska popsat jeden den svého života ode dneška asi za 10 let. Začněte větou: Ráno se probudím a .....Čas pro

výpovědi nebyl nijak omezen, doba zpracování se pohybovala od 20 do 40, výjimečně do 50 minut. Jako druhá metoda byl použit dotazník o čtyřech položkách sestavený tak, že mezi jednotlivými položkami existovala určitá návaznost. Odpovědi v položkách sudých byly vázány na odpovědi v předchozí liché položce. Např.:

1. Co je pro tebe nejdůležitější v životě?
2. Seřaď podle pořadí důležitosti to, co jsi uvedl výše.
3. Co je dle tvého názoru pro jiné v životě nejdůležitější?
4. Seřaď podle důležitosti to, co jsi uvedl výše.

Zkoumaní jedinci odpovídali jednoduchými výroky typu: mít děti apod. Jednotlivé výroky byly potom zařazovány podobným způsobem a do stejných kategorií jako u metody první. (1)

Jednotlivé autobiografické výpovědi byly zpracovány metodou vycházející z obsahové analýzy, ve sdělení byly hledány tedy věty a jednotlivé výroky, které měly hodnotový charakter. Nejmenší položkou, která byla sledována, bylo jednotlivé slovo, nejdelší sledovanou položkou bylo větné souvětí nebo také celý odstavec. Na základě prostudování celého souboru byly stanoveny následující kategorie hodnot:

1. Hodnoty charakteru biologického
2. Interpersonální vztahy jako hodnota
3. Hodnoty mající ekonomickou povahu
4. Hodnoty související s rozvojem vlastní osobnosti

Do těchto kategorií byly potom zařazovány výpovědi zkoumaných studentů. Byla sledována přítomnost, nepřítomnost jednotlivých hodnotových kategorií u konkrétního studenta. Při analýze tímto způsobem získaných výsledků se ukázala výrazná rozdílnost v početním výskytu jednotlivých hodnotových kategorií, zároveň při psychologické analýze 4 skupin kategorií hodnot se ukázalo, že je nutno ještě dále je diferencovat. Výsledkem bylo potom 7 hodnotových kategorií:

1. Hodnoty charakteru biologického – typickou hodnotou je hodnota zdraví.
2. Interpersonální erotický vztah – láska

3. Interpersonální rodinný vztah jako hodnota: rodičovství
4. Interpersonální mimorodinný vztah jako hodnota: přátelství
5. Hodnoty mající ekonomickou povahu: automobil
6. Hodnoty, které souvisejí s rozvojem vlastní osobnosti společensky žádoucím směrem (další vzdělání).
7. Hodnoty, které souvisejí s rozvojem vlastní osobnosti společensky nežádoucím směrem (kariéra).

Zjištěné výsledky byly pro větší přehlednost zpracovány graficky. Grafy byly uváděny v pořadí:

1. Celý soubor
2. Muži celého souboru
3. Ženy celého souboru
4. Celý čtvrtý ročník studia
5. Celý první ročník studia
6. Přírodovědné obory
7. Humanitní obory

Pro zkoumaný soubor a na základě výše uvedených metod se může mluvit o určité struktuře a hierarchii hodnot, která je mimo jiné ovlivněna pohlavím, věkem a profesionálním zaměřením. (1)

2. Cíle práce a hypotézy

2. 1 Cíle práce

Cílem mé diplomové práce je charakterizovat vývoj hodnotové orientace studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v průběhu studia na této škole a zkoumat faktory, které životní směřování ovlivňují. Hodnotová orientace u studentů prochází mnoha proměnami, které jsou vázané na jejich rozšiřující se obecné poznání a dovednosti a také na další prohlubující se kompetence. Je tedy ovlivněna řadou faktorů. V úvodní části teorie je právě uvedeno, jakými způsoby mohou být naše hodnoty formovány a ovlivňovány. Poté následuje kapitola zabývající se filozofickou koncepcí hodnot. Uvádím zde tedy, jak otázky spojené s hodnotami a hodnocením řešili nebo i v současnosti řeší někteří filozofové (např. Aristoteles, Descartes, Locke, Kant, Schopenhauer nebo Brentano). Další kapitola pojednávající o sociologické koncepci hodnot se zabývá především otázkou, jak jsou hodnoty definovány v obecné sociologické rovině. Hodnoty jsou chápány z tohoto pohledu jako projev společenského vědomí a jejich prostřednictvím se lidé organicky včleňují do celkového života společnosti. V obecné sociologické rovině to jsou výrazy vztahů mezi způsoby chování zakotvenými v institucích a kvalitami prostředí nebo situací jako společensky nebo skupinově uznávané koncepce žádoucího. Hodnoty v sociologii souvisejí s procesy vytváření společenského vědomí a sociální struktury. V rámci sociální struktury je nutné chápat hodnoty jako hodnoty odlišných společenských skupin, tříd a vrstev, které určují jejich základní světonázorovou orientaci. Svě nezastupitelné místo v oblasti hodnot má i psychologie. Na hodnoty z psychologického hlediska nazírá tedy další kapitola (psychologické pojetí hodnot). Zde je rozebírán také vztah mezi motivací a hodnotami a úzké spojení hodnot a potřeb. V minulosti nevěnovala psychologie hodnotám mnoho pozornosti a vymezovala je v souvislosti s motivací. Kapitola kultura a hodnotový systém rozebírá, jak se otázky týkající se hodnot a způsobu života formulují v kultuře. V kultuře se hodnoty formulují a zdá se, že se tam také vytváří. Ve skutečnosti se ale vytváří na půdě výrobních vztahů, jsou zprostředkovávány kulturou jako hodnotové vědomí a odtud se distribuují jako formulované vědomí společnosti. Klasifikací hodnot se zabývá kapitola klasifikace hodnot a hodnotová orientace.

S pojmem klasifikace hodnot se můžeme v hodnotových teoriích potkat v trojím významu a každý význam je zde uváděn i s jeho představiteli. V dalších kapitolách se jen okrajově zmiňuji o potřebách a postojích, které s problematikou hodnot také souvisí. Životní styl a činnost člověka určuje hodnotová orientace, která je rozebírána v další části. Je souhrnem názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti, které pro člověka představují určité hodnoty. Následující kapitoly pojednávají o problematice hodnot v různých typech výzkumů, výzkumech hodnotového zaměření u mládeže a metodách zkoumání hodnot. V závěru teoretické části uvádím také výsledky výzkumu hodnot jiných autorů.

2. 2 Hypotézy

Východiskem pro stanovené hypotézy mé práce byl výzkum realizovaný u posluchačů 1. a 4. ročníku pedagogické fakulty v Ostravě v roce 1975 – 1976 zaměřující se na výzkum hodnotové orientace studentů této fakulty, výzkumy životního stylu a zdraví českých školáků prováděné Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR a také výzkum Národního ústavu odborného vzdělávání, který zkoumal přístup lidí ve věku

20 – 29 let ke vzdělání a jejich profesní uplatnění. Hypotézy konkrétně zní:

1. Nejvýznamnější životní hodnotou studentů v průběhu celého studia je jejich zdraví.
2. Význam profesního uplatnění u studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity stoupá v návaznosti na dobu studia.

3. Metodika

3.1 Použité metody

Diplomová práce je zaměřena na kvantitativní výzkum, jako konkrétní metoda byl potom použit dotazník. Cílovou skupinu představovali studenti všech 3 ročníků bakalářského studia oboru ochrana veřejného zdraví a studenti 2 ročníků navazujícího magisterského studia oboru odborný pracovník v ochraně veřejného zdraví (v počtu 20 studentů z každého ročníku). Dotazník byl rozdělen na dvě části. První (identifikační) část obsahuje otázky zaměřující se na pohlaví, ročník studia a také je doplněna o další otázku týkající se studia na jiné vysoké škole než Jihočeské univerzitě. Druhá část potom již obsahuje otázky týkající se hodnot samotných. U každé z 15 hodnot je uvedena stupnice 1 – 10, přičemž 1 znamená největší a 10 nejmenší důležitost. Studenti pak křížkovali příslušné číslice podle toho, jak pro ně byla ta která hodnota důležitá. Seznam se skládal z 15 hodnot (čestné jednání, finanční zajištění, kamarádství, láska, mírové soužití, partnerský vztah, pomoc druhým, porozumění s rodiči, profesní uplatnění, soukromí, uznání svého okolí, užívání si života, vlastní rodina, vzdělání a zdraví). Celý dotazník jsem navíc doplnila otázkou, která se týkala finančních nákladů na studium. Tedy zda studenti považují finanční náklady na studium za nízké, adekvátní či velmi vysoké. I tím může být totiž ovlivněna hodnotová orientace. Co se týče vyhodnocování dotazníků postupovala jsem tak, že hodnotě stojící na prvním místě na stupnici (nejvíce důležitá hodnota) jsem udělila 100 %, hodnotě stojící na místě druhém 90 %, hodnotě stojící na místě třetím 80 % a hodnotě stojící na místě desátém pouhých 10 %. Poté jsem tato čísla sečetla u každé hodnoty a vypočítala pro každou hodnotu aritmetický průměr. Ten tedy vyšel v procentech (např. 82,3 %). To znamená, že hodnota dosáhla důležitosti 82,3 %. Pro snadnější zpracování grafů jsem v některých případech převedla tyto procenta na body ($82,3 \% = 8,23$ bodů). Takto jsem postupovala ve všech případech, ať už se jednalo o celkové pořadí hodnot pro všechny ročníky, celkové pořadí hodnot pro ženy a muže, výpočet důležitosti jednotlivých hodnot v každém ročníku, výpočet důležitosti jednotlivých hodnot v každém ročníku u mužů a u žen a celkové pořadí hodnot u studentů považujících finanční náklady na studium za velmi vysoké, adekvátní a nízké. Vždy jsem si tedy musela z dotazníků vybrat příslušnou skupinu, pro kterou jsem potřebovala hodnoty spočítat. Poté jsem

už zadávala do příslušného programu jednotlivá čísla k jednotlivým hodnotám a vybrala si příslušný typ grafu.

Výsledky jsou zpracovány tedy graficky pomocí řadových, spojnicových a výsečových grafů. Jako první je uvedeno celkové pořadí hodnot u všech 5 ročníků. Následují grafy vyjadřující celkové pořadí hodnot všech žen a všech mužů u všech 5 ročníků. Tato pořadí vyjadřují grafy řadové. Zde jsou jednotlivé hodnoty v grafech vyjádřeny v procentech a u každého grafu je následně uvedena tabulka, kde jsou pro názornost hodnoty seřazeny tak, jak následují po sobě i s procenty, které získaly. Dále jsem výsledky zpracovala pomocí grafů spojnicových, které demonstrují vývoj každé hodnoty od 1. do 5. ročníku u mužů i u žen dohromady. To znamená, že např. hodnota čestné jednání dosáhla v 1. ročníku určité důležitosti, která je vyjádřena určitým počtem bodů. A v 2. ročníku dosáhla důležitosti jiné, vyjádřené jiným počtem bodů. Takto pokračuje vývoj až do 5. ročníku a pokud spojíme všech těchto pět bodů, vyjde nám spojnice, která právě zachycuje vývoj té které hodnoty od 1. do 5. ročníku. Poté jsem stejnými grafy a stejným způsobem zpracovala vývoj každé hodnoty od 1. do 5. ročníku zvlášť u mužů a u žen. Graf zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy uvádím vždy na stejné stránce, aby se daly tyto grafy porovnat. U těchto grafů, kde uvádím vývoj každé hodnoty od 1. do 5. ročníku u mužů a u žen dohromady nebo u mužů a u žen zvlášť, jsem právě procenta u každé hodnoty převedla na body ($82,3\% = 8,23$ bodů). Poté už pomocí grafů výsečových je vyjádřeno procentuální zastoupení studentů podle finančních nákladů na studium a pomocí grafů řadových následně celkové pořadí hodnot u každé skupiny. Jako poslední vyjadřuji rovněž pomocí grafu výsečového procentuální zastoupení studentů studujících pouze Jihočeskou univerzitu a studentů studujících zároveň i jinou vysokou školu. Co se týče celkového pořadí hodnot u studentů považujících finanční náklady na studium za velmi vysoké, adekvátní a nízké, jsou jednotlivé hodnoty v grafech vyjádřeny v procentech. Stejně jako u celkových pořadí hodnot pro všechny ročníky, pro muže a pro ženy.

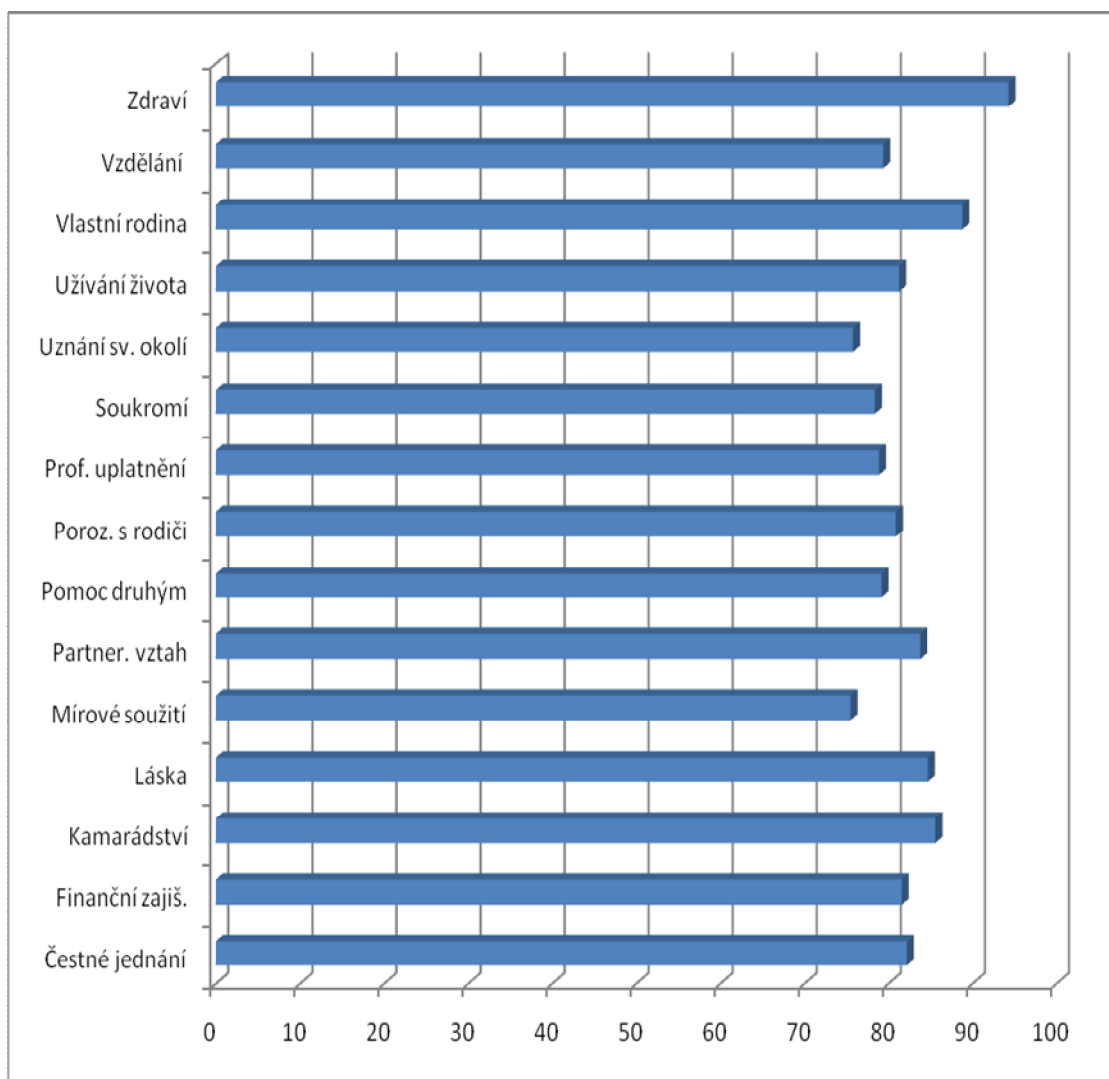
3. 2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum byl prováděn u studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity ve 3 ročnících bakalářského studia oboru ochrana veřejného zdraví a ve 2 ročnících navazujícího magisterského studia oboru odborný pracovník v ochraně veřejného zdraví. Výzkumný soubor se skládal ze 100 studentů (20 studentů z každého ročníku) oslovených náhodným výběrem. Z toho bylo 26 mužů a 74 žen. Používám řadových, spojnicových a výsečových grafů. Grafy zobrazují celkové pořadí hodnot u všech 5 ročníků, celkové pořadí hodnot u mužů a u žen, vývoj každé z 15 hodnot od 1. do 5. ročníku, vývoj každé z 15 hodnot od 1. do 5. ročníku zvlášť u mužů a u žen, procentuální zastoupení studentů považujících finanční náklady na studium za velmi vysoké, adekvátní a nízké, celkové pořadí hodnot u každé této skupiny a procentuální zastoupení studentů studujících Jihočeskou univerzitu a zároveň i jinou vysokou školu.

4. Výsledky

4.1 Celkové pořadí hodnot

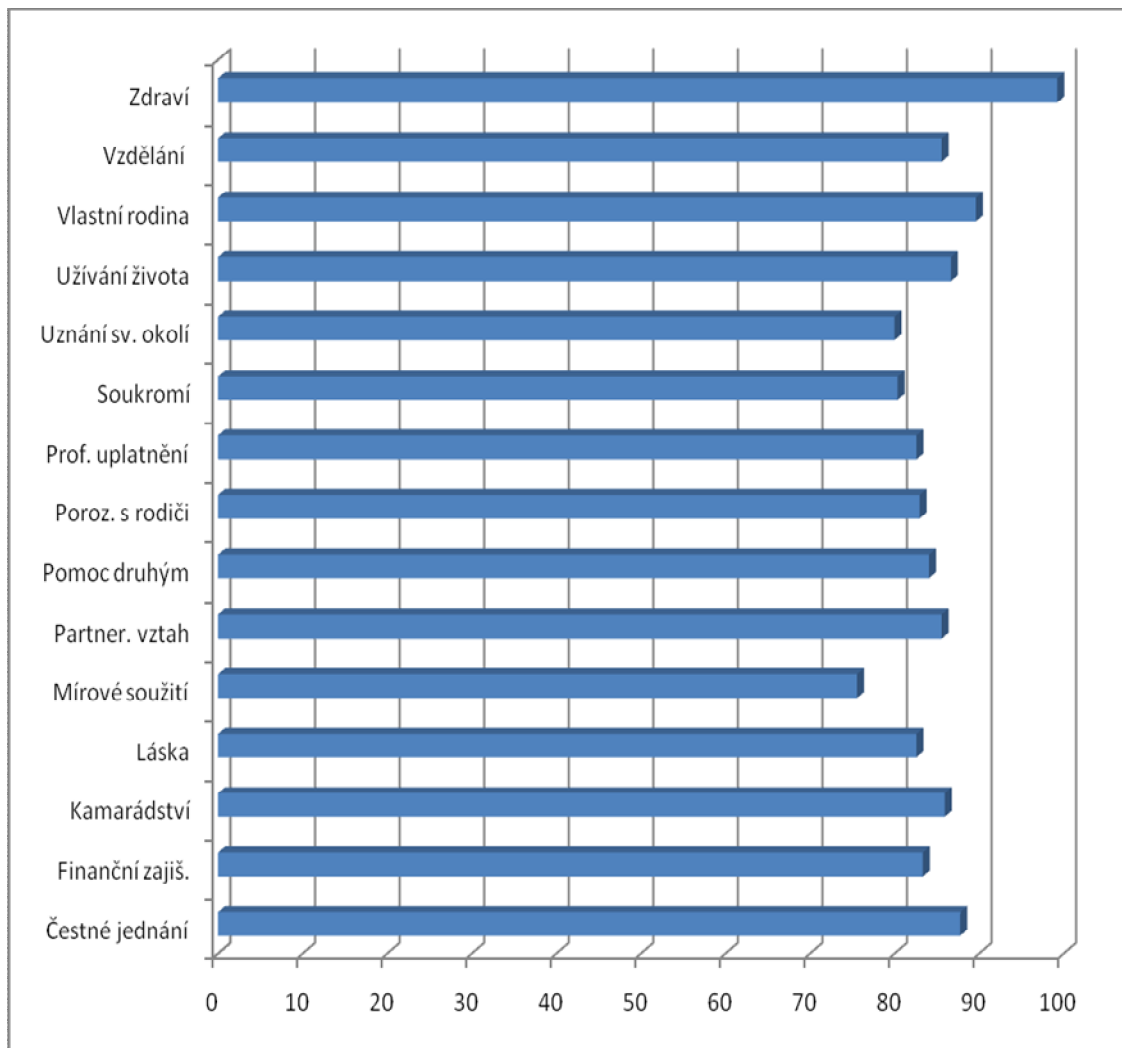
4.1.1 Celkové pořadí hodnot u všech ročníků

Zdraví	94,3 %
Vlastní rodina	88,8 %
Kamarádství	85,6 %
Láska	84,7 %
Partnerský vztah	83,8 %
Čestné jednání	82,2 %
Finanční zajištění	81,6 %
Užívání si života	81,3 %
Porozumění s rodiči	80,9 %
Vzdělání	79,4 %
Pomoc druhým	79,2 %
Profesní uplatnění	78,9 %
Soukromí	78,4 %
Uznání svého okolí	75,8 %
Mírové soužití	75,5 %

Na 1. místě stojí jednoznačně zdraví, na místě 2. vlastní rodina a na místě 3. se umístila hodnota kamarádství. Poté následují hodnoty láska, partnerský vztah, čestné jednání, finanční zajištění, užívání si života, porozumění s rodiči, vzdělání, pomoc druhým, profesní uplatnění, soukromí, uznání svého okolí a na posledním místě se umístila hodnota mírové soužití.

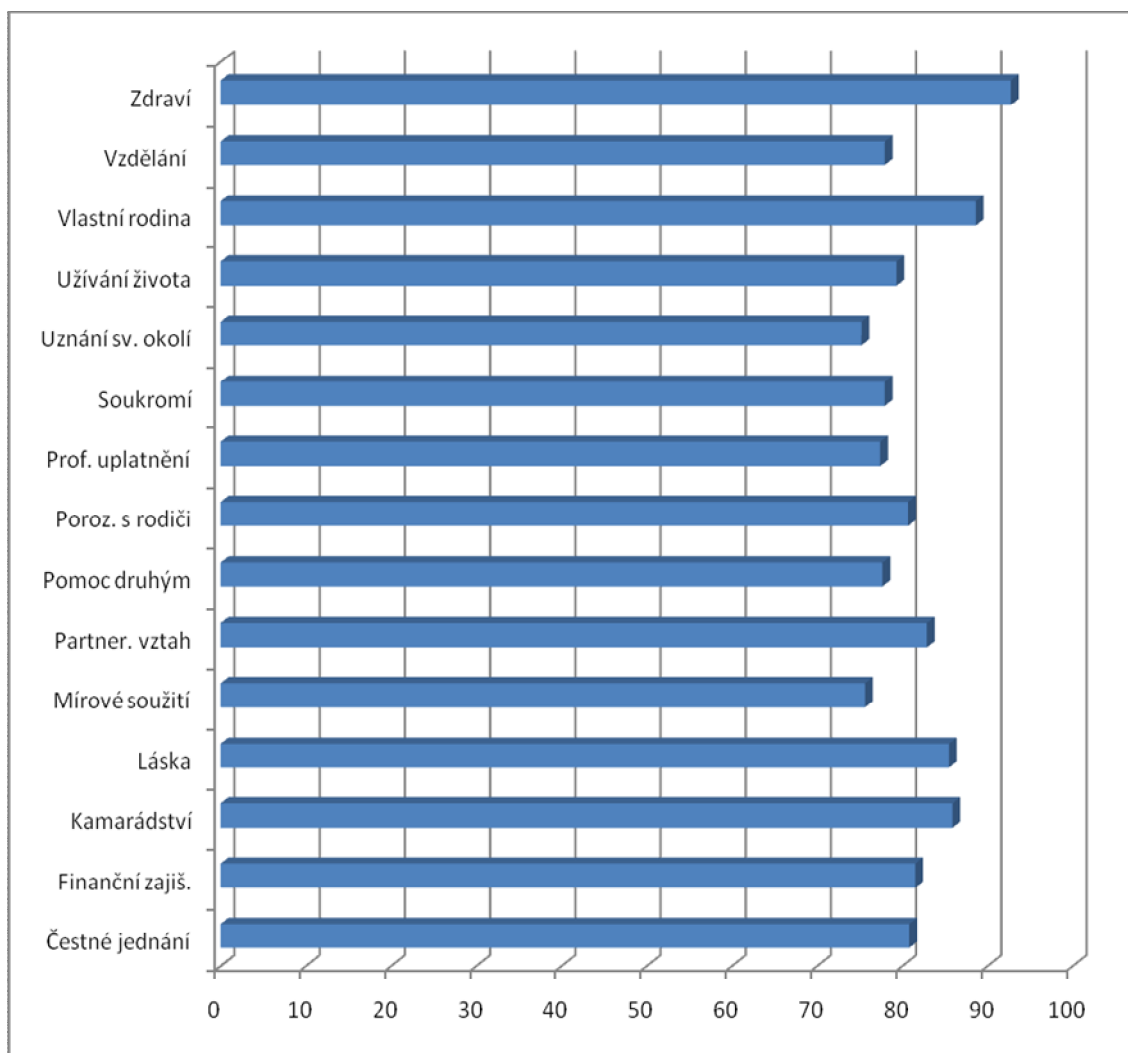
4. 1. 2 Celkové pořadí hodnot u mužů

Zdraví	99,26 %
Vlastní rodina	89,63 %
Čestné jednání	87,78 %
Užívání si života	86,67 %
Kamarádství	85,93 %
Partnerský vztah	85,56 %
Vzdělání	85,56 %
Pomoc druhým	84,07 %
Finanční zajištění	83,33 %
Porozumění s rodiči	82,96 %
Láska	82,59 %
Profesní uplatnění	82,59 %
Soukromí	80,37 %
Uznání svého okolí	80 %
Mírové soužití	75,56 %

Na místě 1. stojí zdraví, na místě 2. vlastní rodina a na místě 3. čestné jednání. Poté následují hodnoty užívání si života, kamarádství, partnerský vztah, vzdělání, pomoc druhým, finanční zajištění, porozumění s rodiči, láska, profesní uplatnění, soukromí, uznání svého okolí a na posledním místě stojí hodnota mírové soužití.

4. 1. 3 Celkové pořadí hodnot u žen

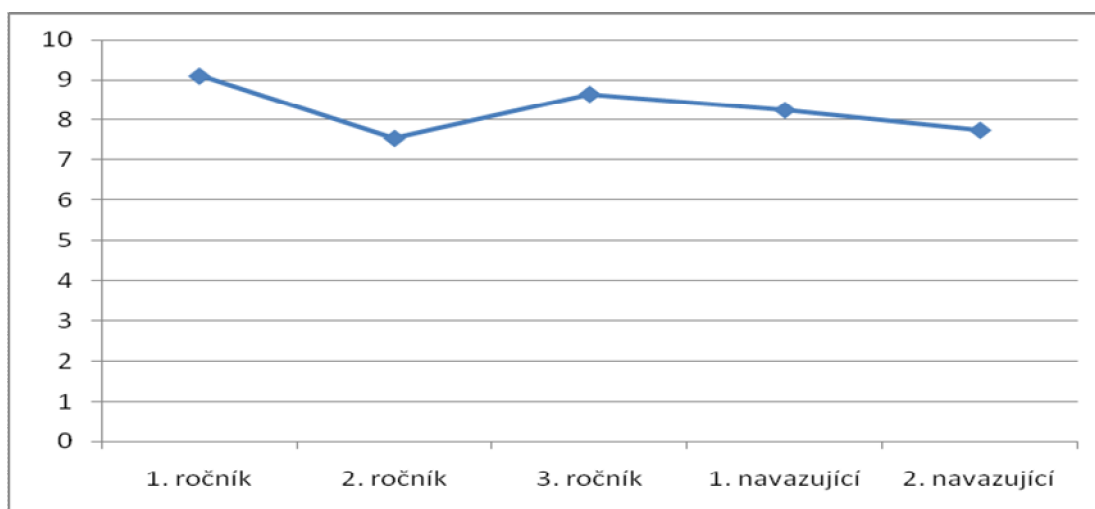

Zdraví	92,74 %
Vlastní rodina	88,63 %
Kamarádství	85,89 %
Láska	85,48 %
Partnerský vztah	82,88 %
Finanční zajištění	81,51 %
Čestné jednání	80,82 %
Porozumění s rodiči	80,68 %
Užívání si života	79,32 %
Vzdělání	77,95 %
Soukromí	77,95 %
Pomoc druhým	77,67 %
Profesní uplatnění	77,4 %
Mírové soužití	75,62 %
Uznání svého okolí	75,21 %

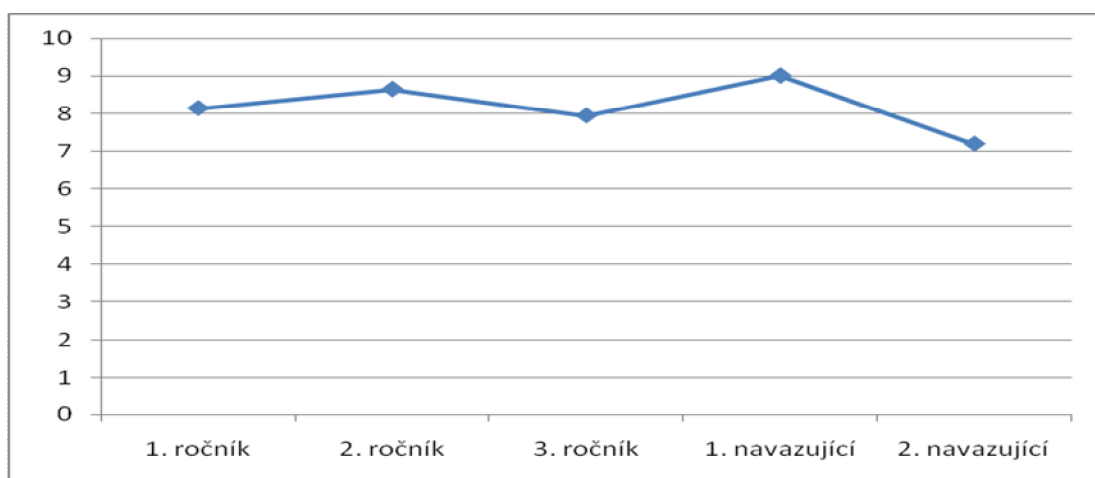
Na 1. místě stojí zdraví, na 2. místě vlastní rodina, na 3. místě stojí kamarádství. Poté následují hodnoty láska, partnerský vztah, finanční zajištění, čestné jednání, porozumění s rodiči, užívání si života, vzdělání, soukromí, pomoc druhým, profesní uplatnění, mírové soužití, na místě posledním se umístila hodnota uznání svého okolí.

4. 2 Vývoj hodnot od 1. do 5. ročníku muži + ženy

Vývoj hodnoty čestné jednání 1. – 5. ročník

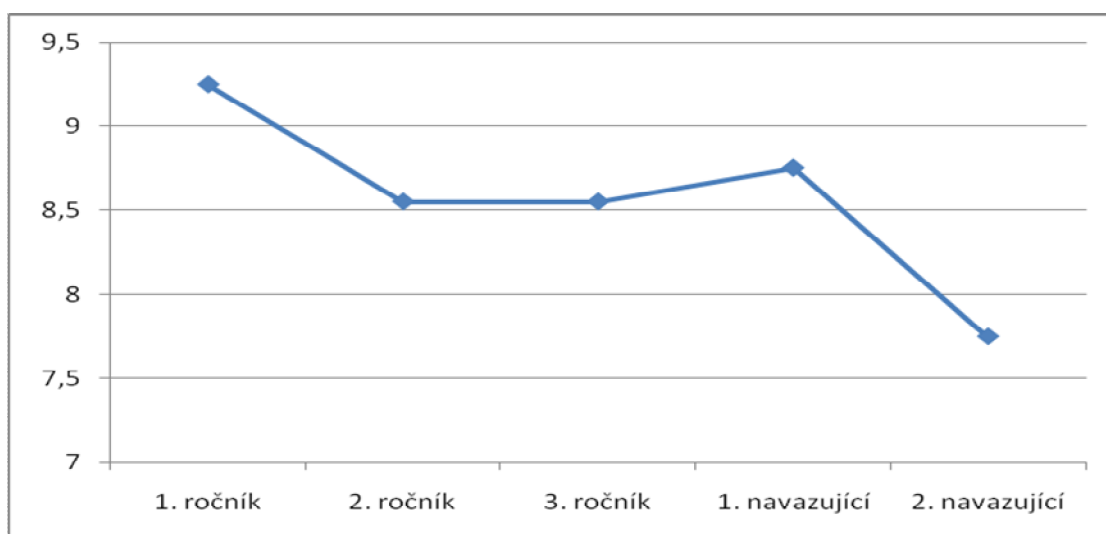
Vývoj hodnoty finanční zajištění 1. – 5. ročník

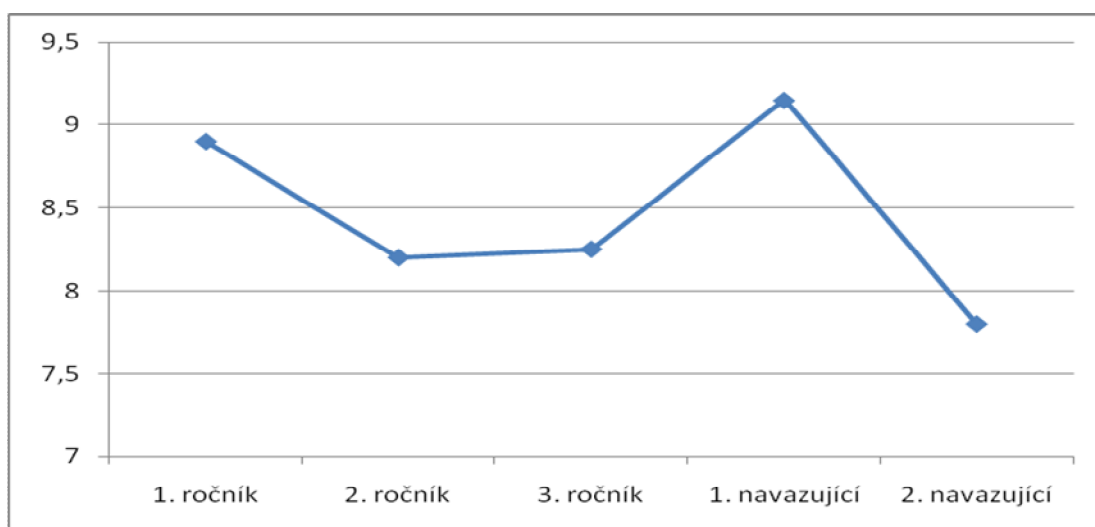
Hodnota čestné jednání – Tato hodnota strmě klesá od 1. do 2. ročníku, poté strmě stoupá do 3. ročníku a následně pozvolna klesá až do 2. navazujícího ročníku.

Hodnota finanční zajištění – Tato hodnota pozvolna stoupá od 1. do 2. ročníku, poté pozvolna klesá do 3. ročníku, následně strmě stoupá od 3. do 1. navazujícího ročníku, poté strmě klesá do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty kamarádství 1. – 5. ročník

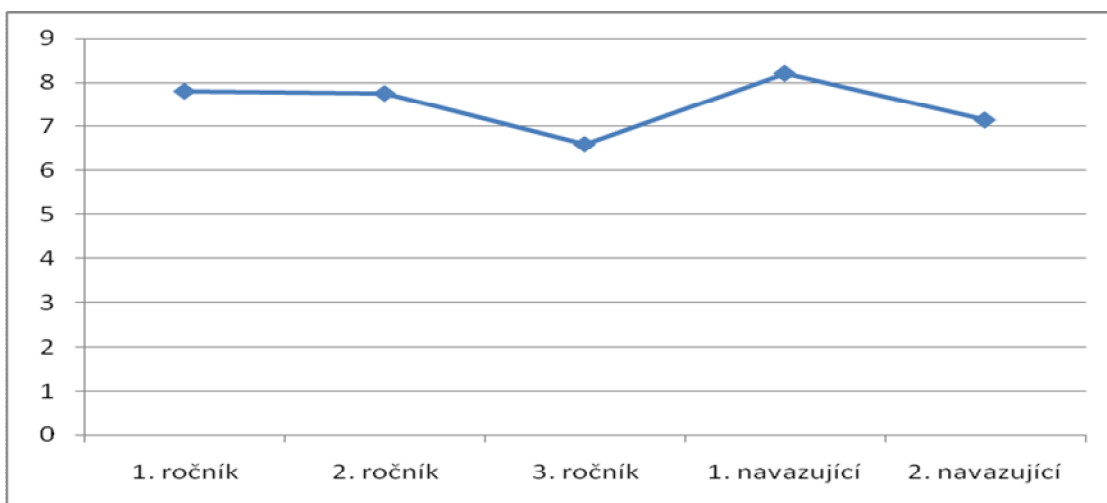
Vývoj hodnoty lásky 1. – 5. ročník

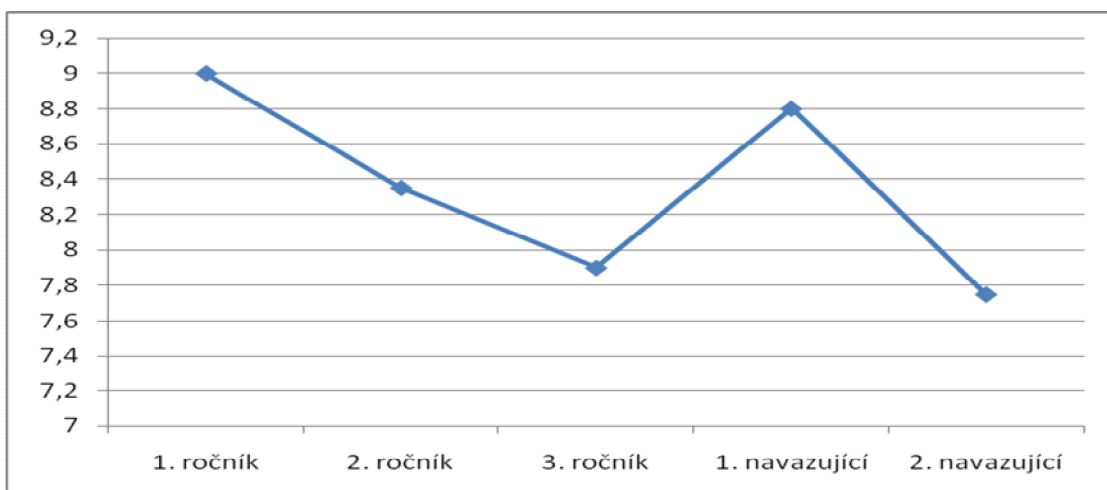
Hodnota kamarádství – Hodnota kamarádství prudce klesá od 1. do 2. ročníku, poté až do ročníku 3. je na stejné úrovni, následně pozvolna stoupá do 1. navazujícího ročníku a poté prudce klesá do 2. navazujícího ročníku.

Hodnota láska – Tato hodnota prudce klesá od 1. do 2. ročníku, poté můžeme pozorovat opravdu jen nepatrný vzestup do 3. ročníku, následně prudce stoupá do 1. navazujícího ročníku a poté prudce klesá do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty mírové soužití 1. – 5. ročník

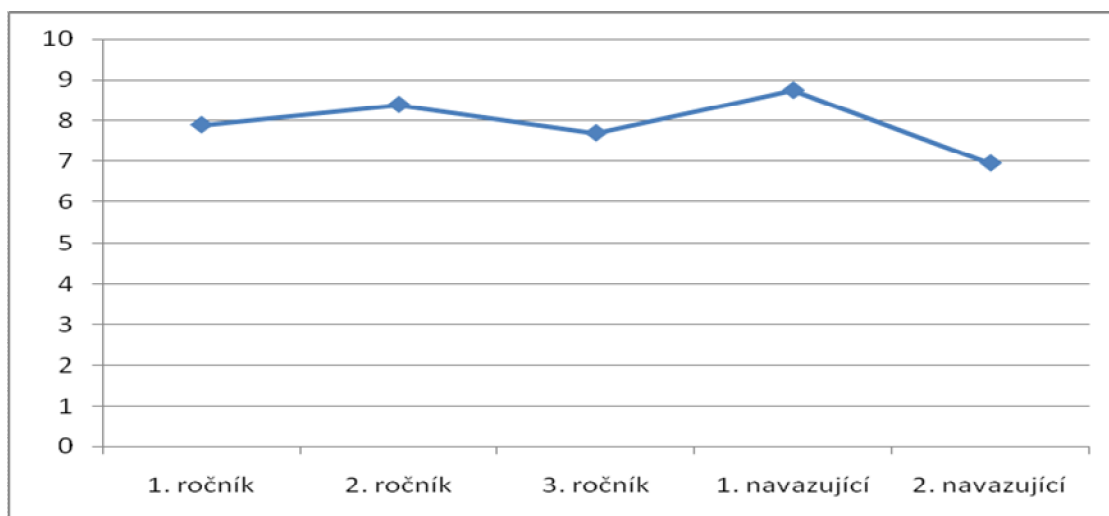
Vývoj hodnoty partnerský vztah 1. – 5. ročník

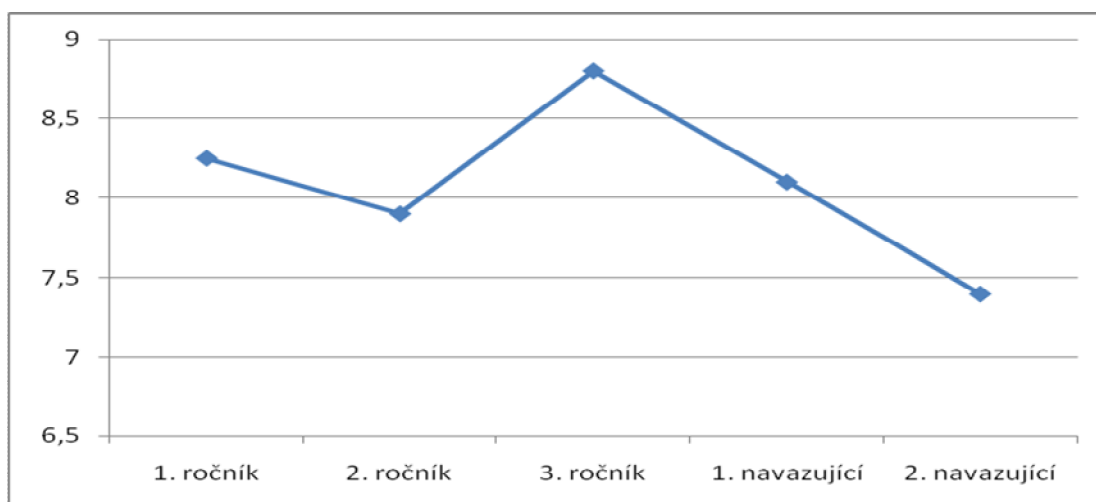
Hodnota mírové soužití – Hodnota mírové soužití od 1. do 2. ročníku opravdu jen velmi nepatrně klesá, poté do 3. ročníku pozorujeme větší pokles, následně stoupá do 1. navazujícího ročníku a poté opět klesá.

Hodnota partnerský vztah – Hodnota partnerský vztah prudce klesá od 1. až do 3. ročníku, poté prudce stoupá do 1. navazujícího ročníku a pak opět prudce klesá do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty pomoc druhým 1. – 5. ročník

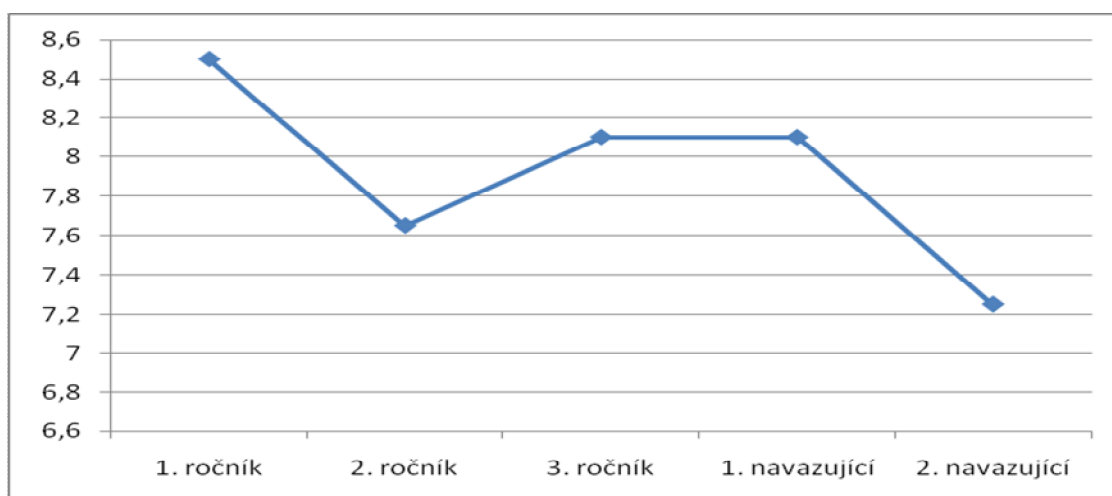
Vývoj hodnoty porozumění s rodiči 1. – 5. ročník

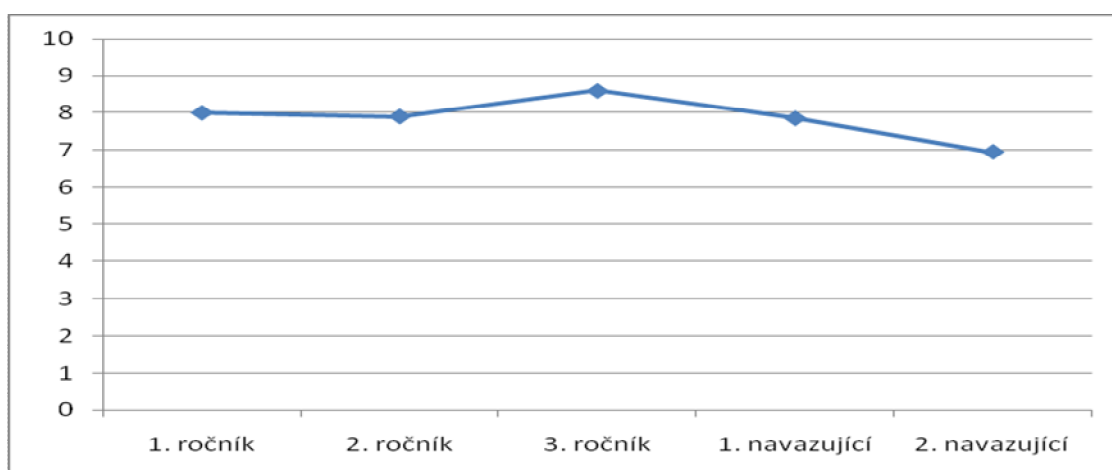
Hodnota pomoc druhým – Tato hodnota pozvolna stoupá od 1. do 2. ročníku, poté pozvolna klesá do 3. ročníku, následně opět pozvolna stoupá do 1. navazujícího ročníku a poté opět klesá do 2. navazujícího ročníku.

Hodnota porozumění s rodiči – Hodnota porozumění s rodiči strmě klesá od 1. do 2. ročníku, poté prudce stoupá do 3. ročníku a nakonec od 3. ročníku až do 2. navazujícího ročníku prudce klesá.

Vývoj hodnoty profesní uplatnění 1. – 5. ročník

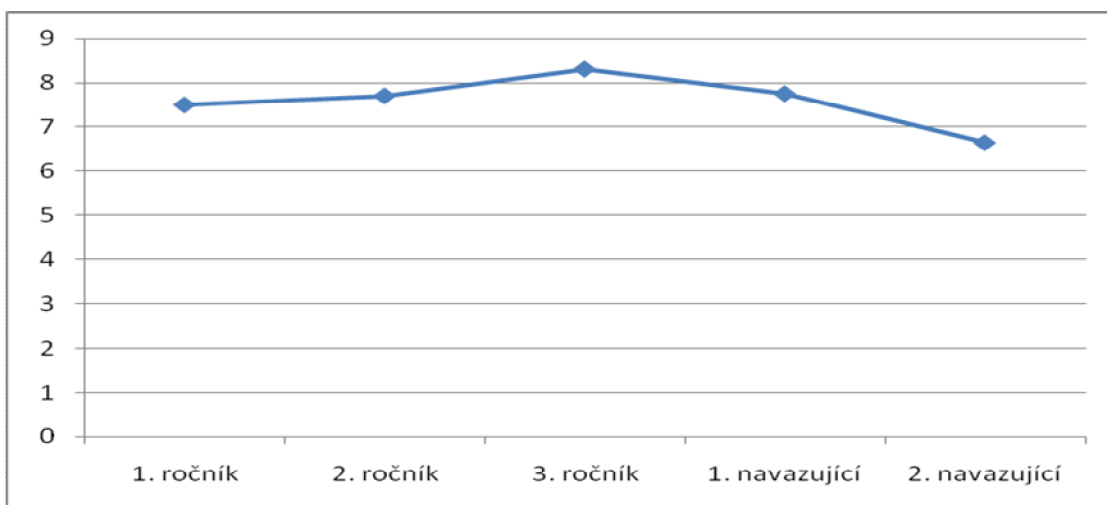
Vývoj hodnoty soukromí 1. – 5. ročník

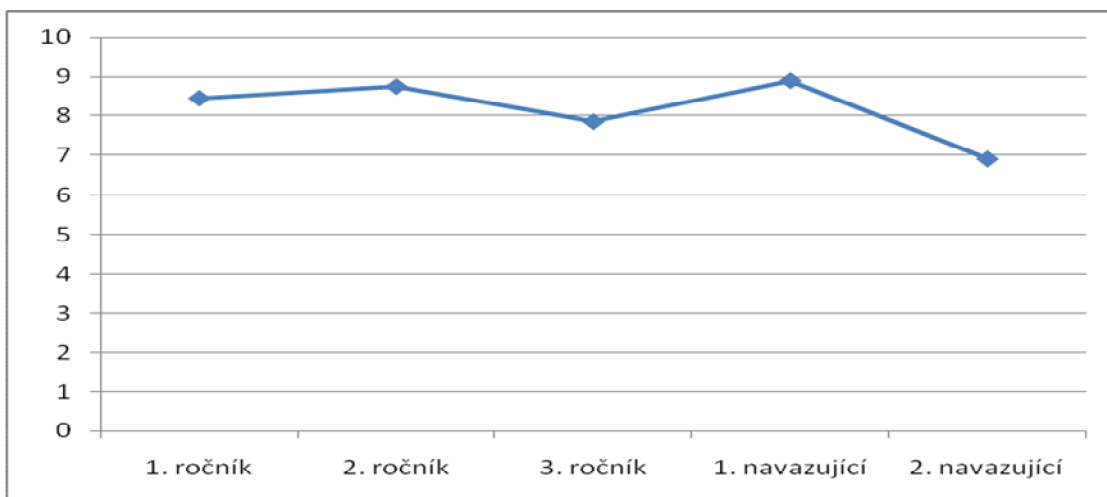
Hodnota profesní uplatnění – Hodnota profesní uplatnění prudce klesá od 1. do 2. ročníku, poté strmě stoupá do 3. ročníku, do 1. navazujícího ročníku se drží na stejné úrovni a následně prudce klesá do 2. navazujícího ročníku.

Hodnota soukromí – Hodnota soukromí jen velmi nepatrně klesá od 1. do 2. ročníku, poté pozvolna stoupá do 3. ročníku, následně pozvolna klesá až do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty uznání svého okolí 1. – 5. ročník

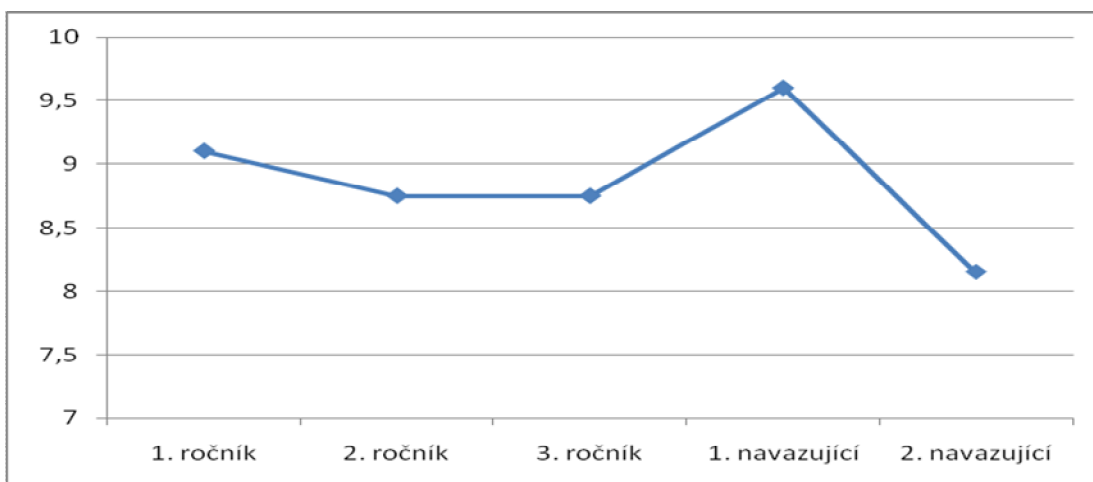
Vývoj hodnoty užívání si života 1. – 5. ročník

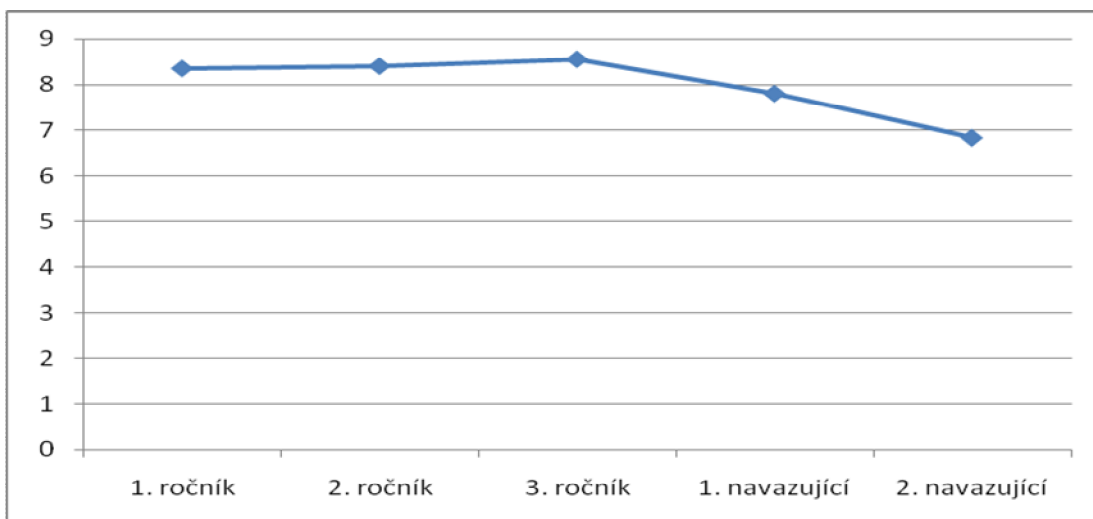
Hodnota uznání svého okolí – Tato hodnota pozvolna stoupá od 1. až do 3. ročníku, poté pozvolna klesá až do 2. navazujícího ročníku.

Hodnota užívání si života – Hodnota užívání si života pozvolna stoupá od 1. do 2. ročníku, poté pozvolna klesá do ročníku 3., následně opět pozvolna stoupá do 1. navazujícího ročníku a pak opět pozvolna klesá do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty vlastní rodina 1. – 5. ročník

Vývoj hodnoty vzdělání 1. – 5. ročník

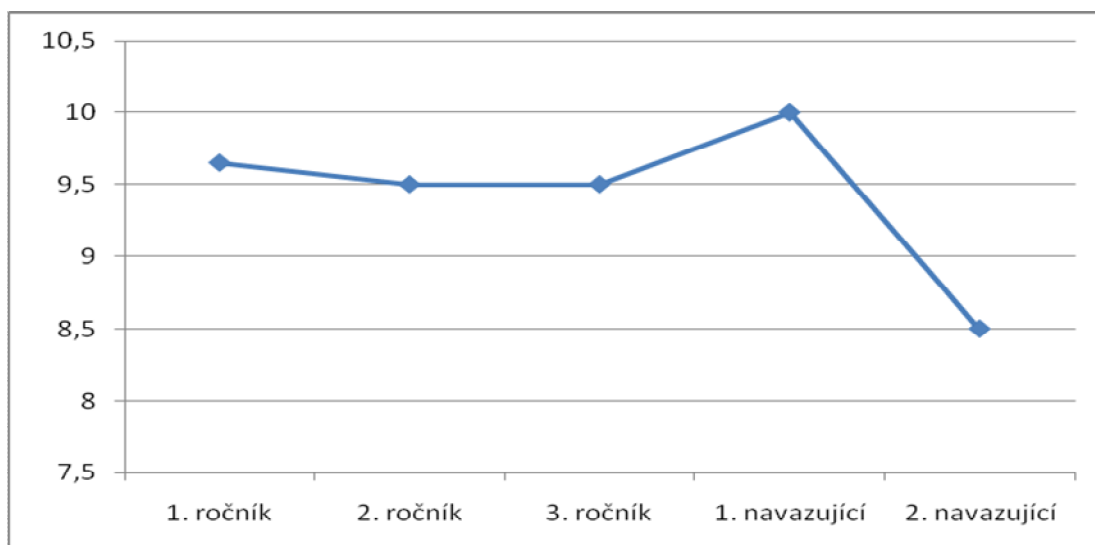

Hodnota vlastní rodina – Hodnota vlastní rodina pozvolna klesá od 1. do 2. ročníku, poté se drží na stejné úrovni do 3. ročníku, následně prudce stoupá do 1. navazujícího ročníku a poté prudce klesá do 2. navazujícího ročníku.

Hodnota vzdělání – Hodnota vzdělání se od 1. do 3. ročníku drží přibližně na stejné úrovni, poté pozvolna klesá až do 2. navazujícího ročníku.

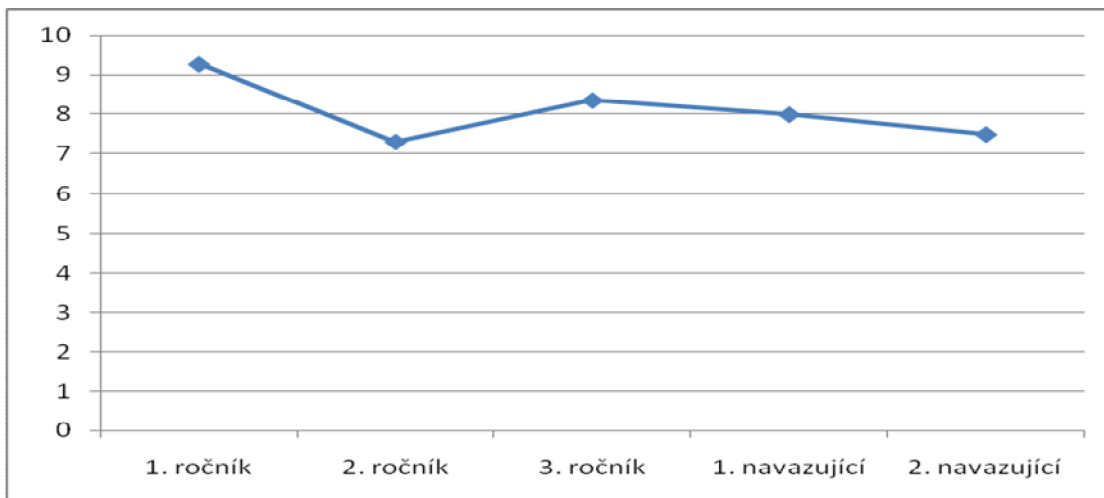
Vývoj hodnoty zdraví 1. – 5. ročník

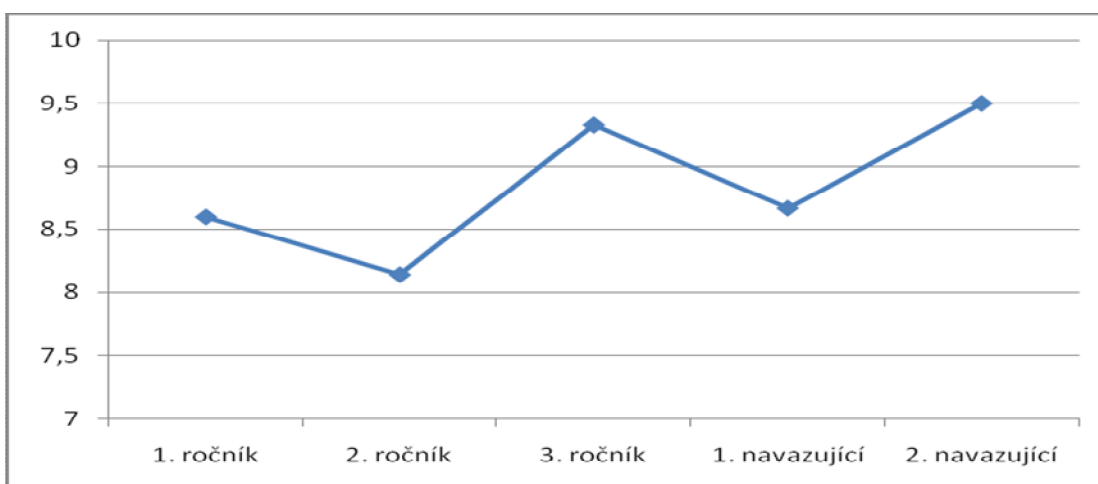
Hodnota zdraví – Hodnota zdraví pozvolna klesá od 1. do 2. ročníku, poté se drží na stejné úrovni do 3. ročníku, následně strmě stoupá do 1. navazujícího ročníku a pak prudce klesá do 2. navazujícího ročníku.

4.3 Vývoj hodnot od 1. do 5. ročníku – porovnání mužů a žen

Vývoj hodnoty čestné jednání 1. – 5. ročník ženy

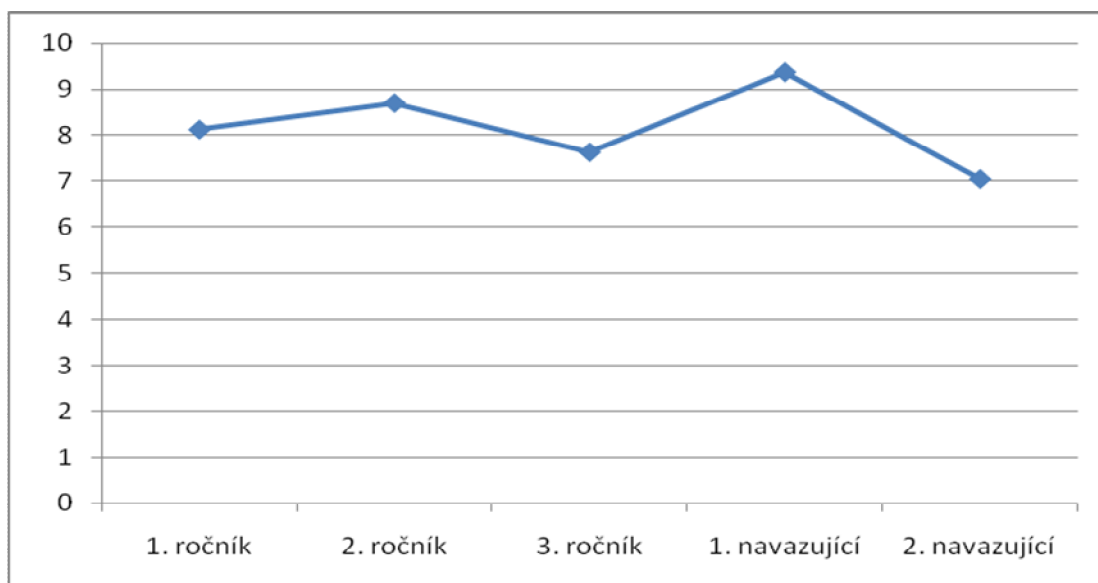
Vývoj hodnoty čestné jednání 1. – 5. ročník muži

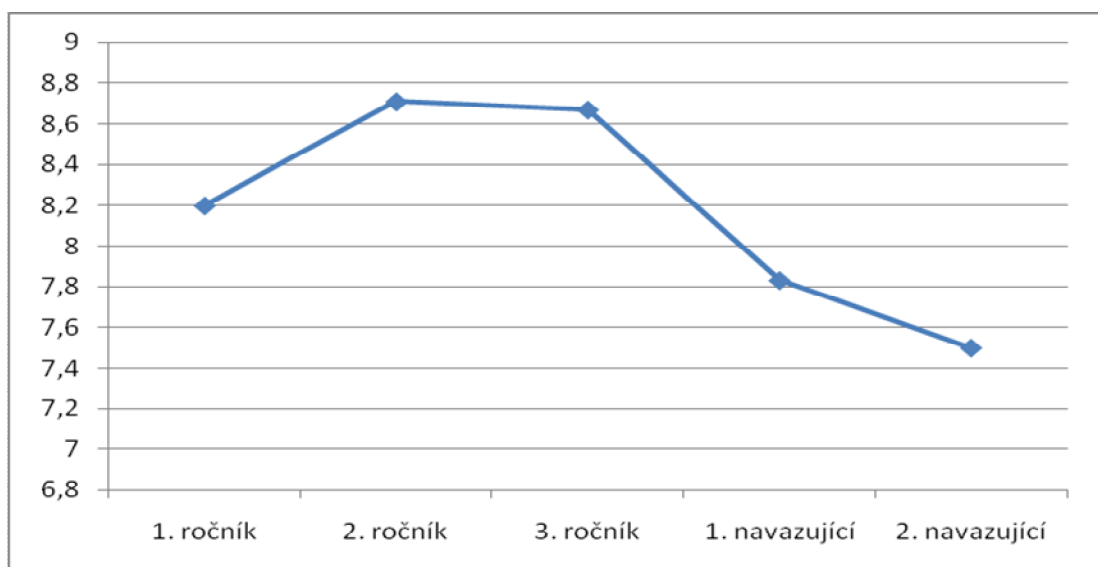
Ženy – Hodnota čestné jednání u žen od 1. do 2. ročníku strmě klesá a poté do 3. ročníku pozvolna stoupá, od 3. ročníku až do 2. navazujícího ročníku potom pozvolna klesá.

Muži – U mužů tato hodnota rovněž od 1. do 2. ročníku strmě klesá, poté můžeme pozorovat odlišný průběh. Od 2. do 3. ročníku pozorujeme prudký vzestup, následně od 3. ročníku do 1. navazujícího ročníku strmý sestup a nakonec do 2. navazujícího ročníku tato hodnota strmě stoupá.

Vývoj hodnoty finanční zajištění 1. – 5. ročník ženy

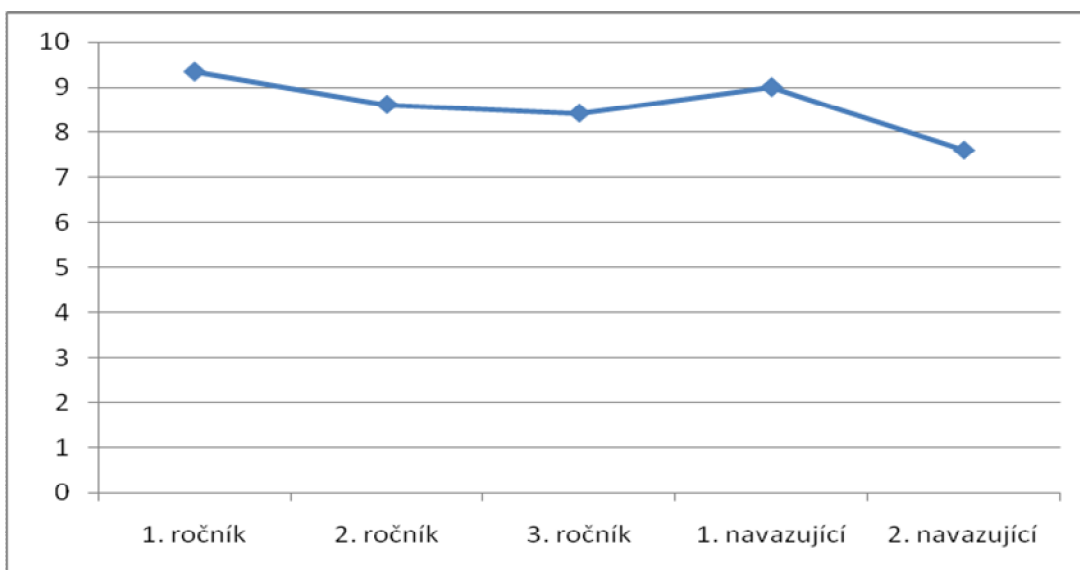
Vývoj hodnoty finanční zajištění 1. – 5. ročník muži

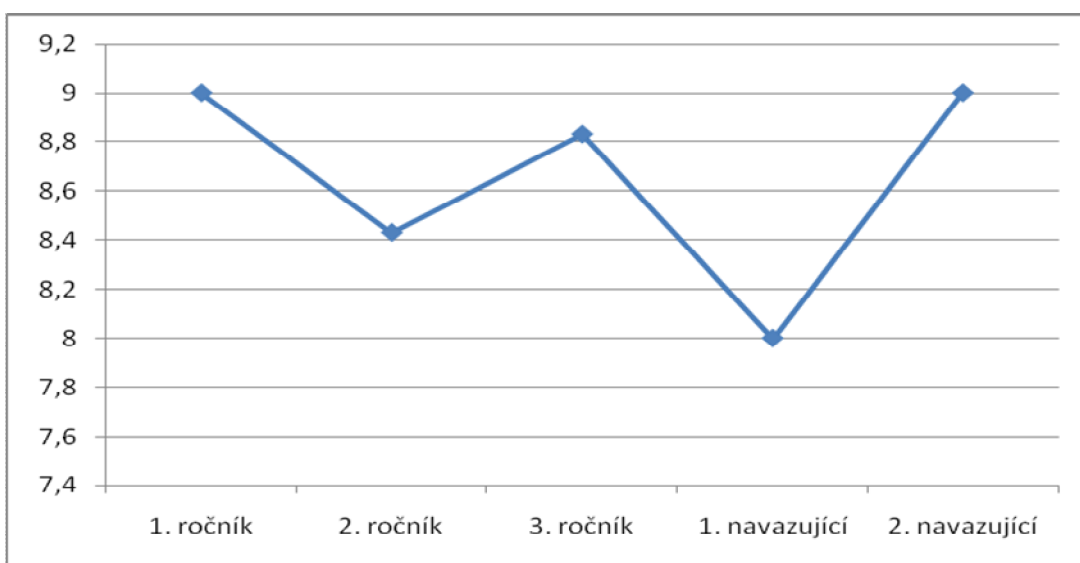
Ženy – U žen hodnota finanční zajištění od 1. do 2. ročníku nepatrně stoupá, poté pozvolna klesá do 3. ročníku, následně strmě stoupá do 1. navazujícího ročníku a nakonec strmě klesá do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U mužů sledujeme zcela jiný průběh. Od 1. do 2. ročníku můžeme pozorovat prudký vzestup, poté se tato hodnota drží přibližně na stejné úrovni do 3. ročníku, poté můžeme pozorovat prudký pokles, který pokračuje do 1. navazujícího ročníku a následně tato hodnota o něco pozvolněji klesá do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty kamarádství 1. – 5. ročník ženy

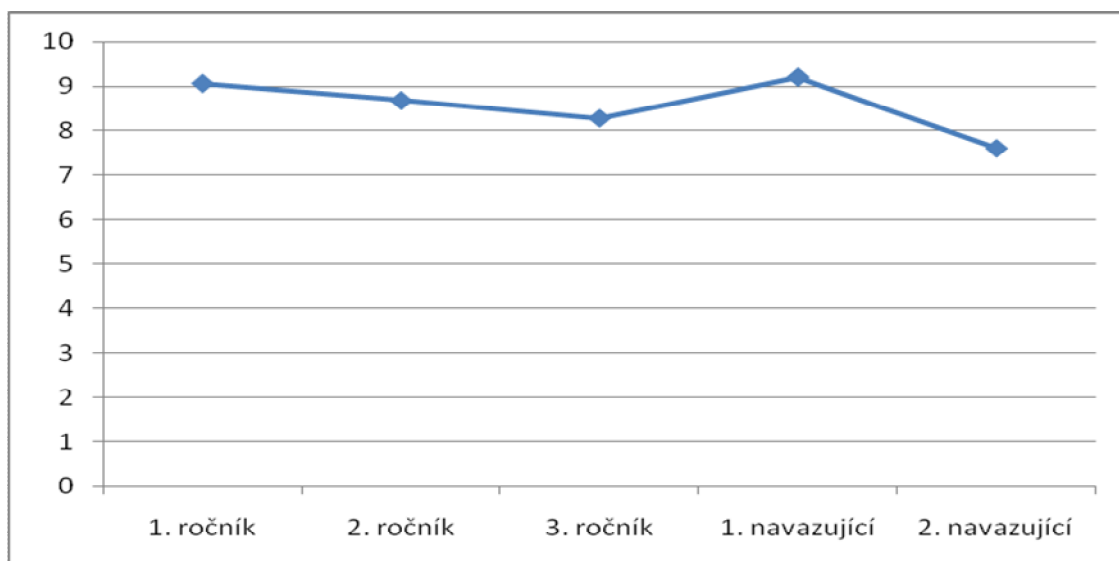
Vývoj hodnoty kamarádství 1. – 5. ročník muži

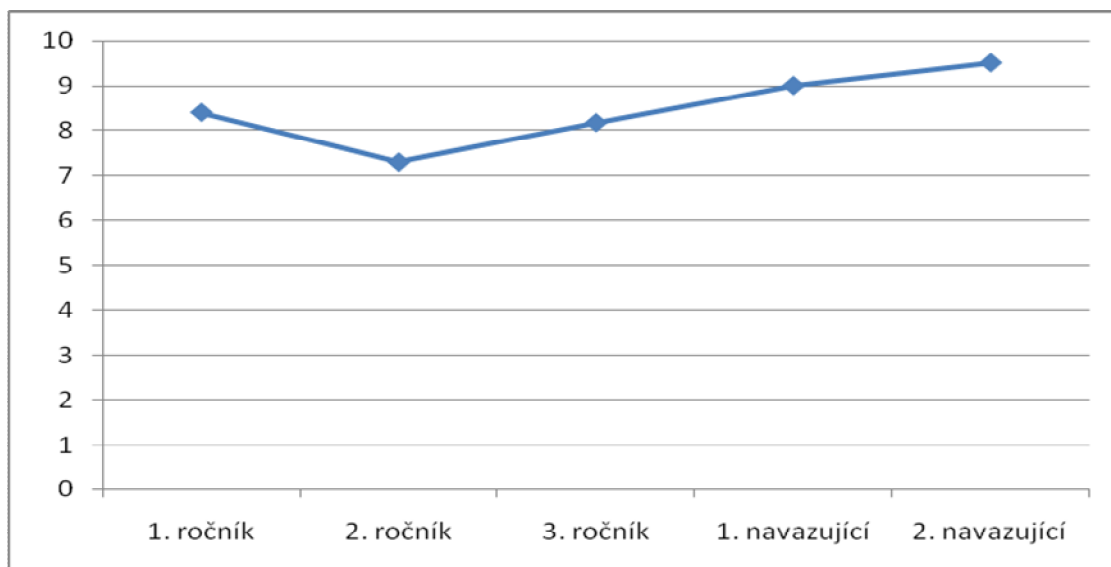
Ženy – U žen hodnota kamarádství od 1. do 3. ročníku pozvolna a jen velmi nepatrně klesá, poté pozvolna stoupá do 1. navazujícího ročníku a poté opět pozvolna klesá do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U této hodnoty u mužů můžeme pozorovat větší výkyvy. Od 1. do 2. ročníku tato hodnota prudce klesá, poté do 3. ročníku prudce stoupá, následně opět prudce klesá do 1. navazujícího ročníku a nakonec opět prudce stoupá do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty lásky 1. – 5. ročník ženy

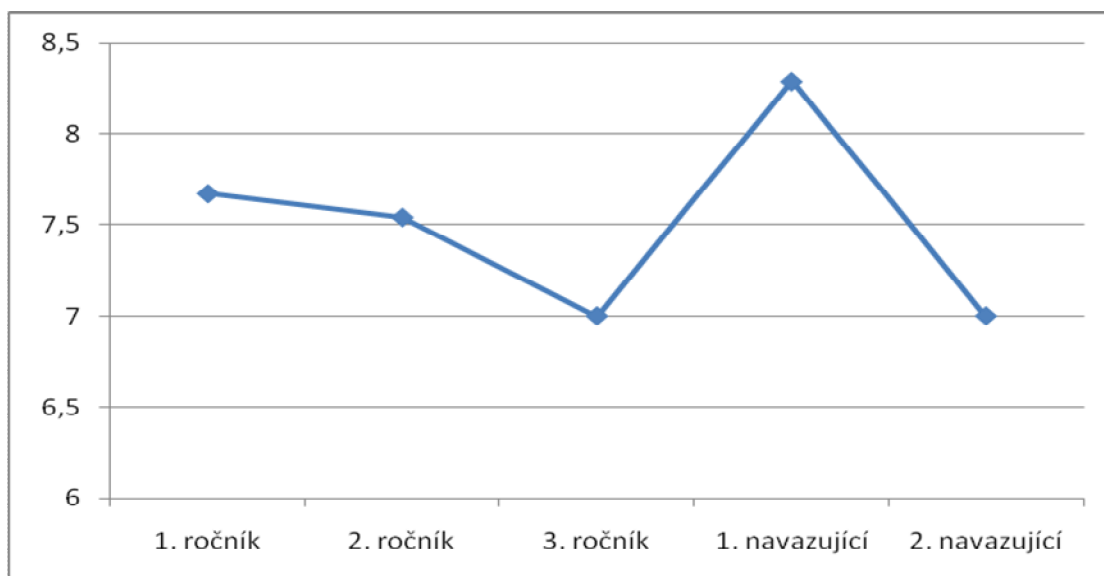
Vývoj hodnoty lásky 1. – 5. ročník muži

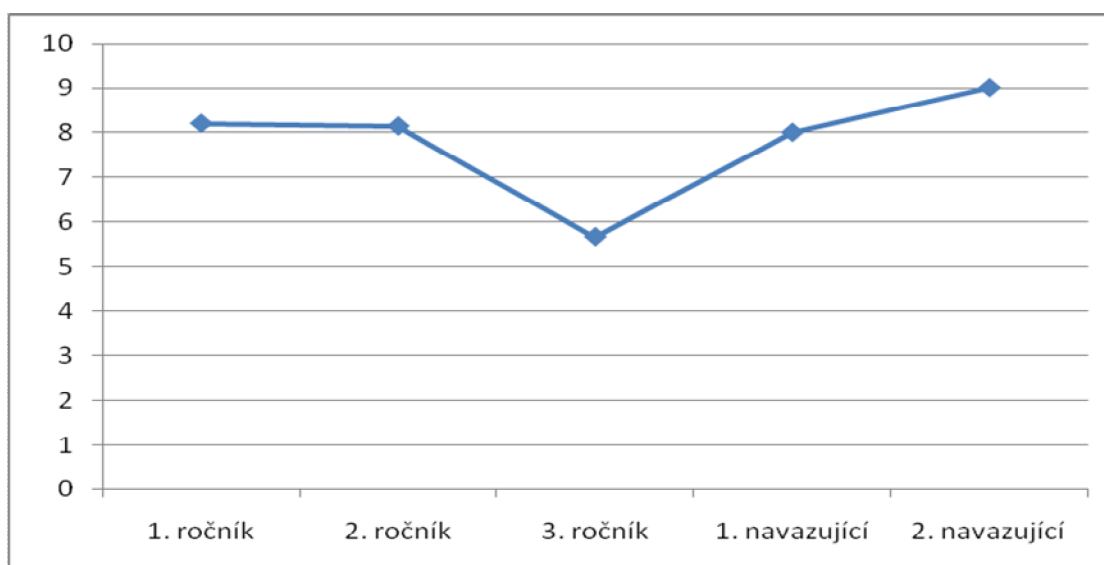
Ženy – Tato hodnota u žen od 1. až do 3. ročníku jen velmi nepatrně a pozvolna klesá, poté pozvolna stoupá do 1. navazujícího ročníku a nakonec do 2. navazujícího ročníku opět pozvolna klesá.

Muži – Tato hodnota u mužů má přibližně stejný počáteční vývoj, tedy od 1. do 2. ročníku pozvolna klesá, poté až do 2. navazujícího ročníku pozvolna stoupá.

Vývoj hodnoty mírové soužití 1. – 5. ročník ženy

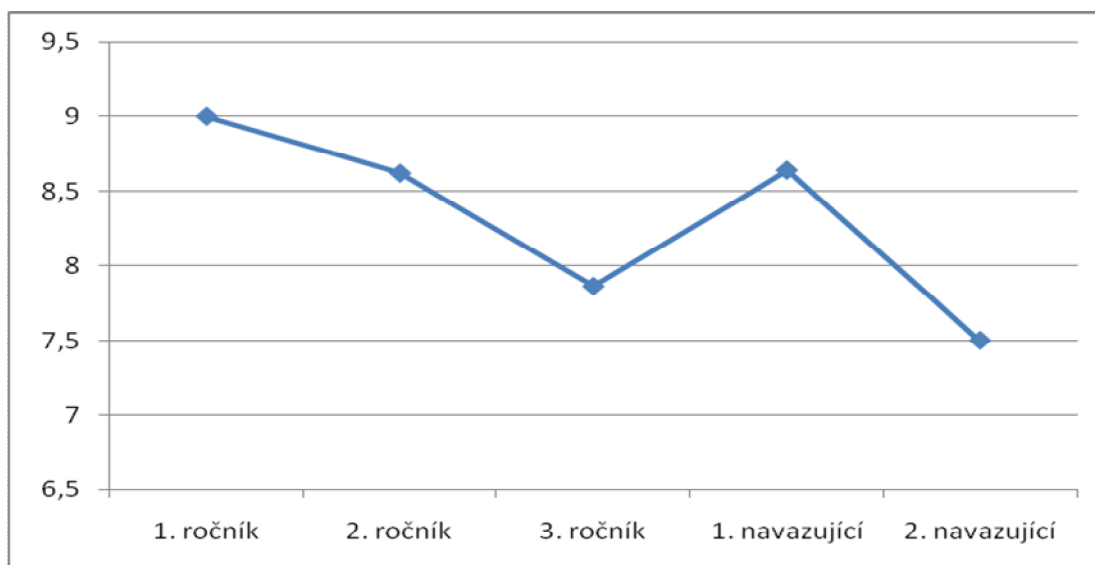
Vývoj hodnoty mírové soužití 1. – 5. ročník muži

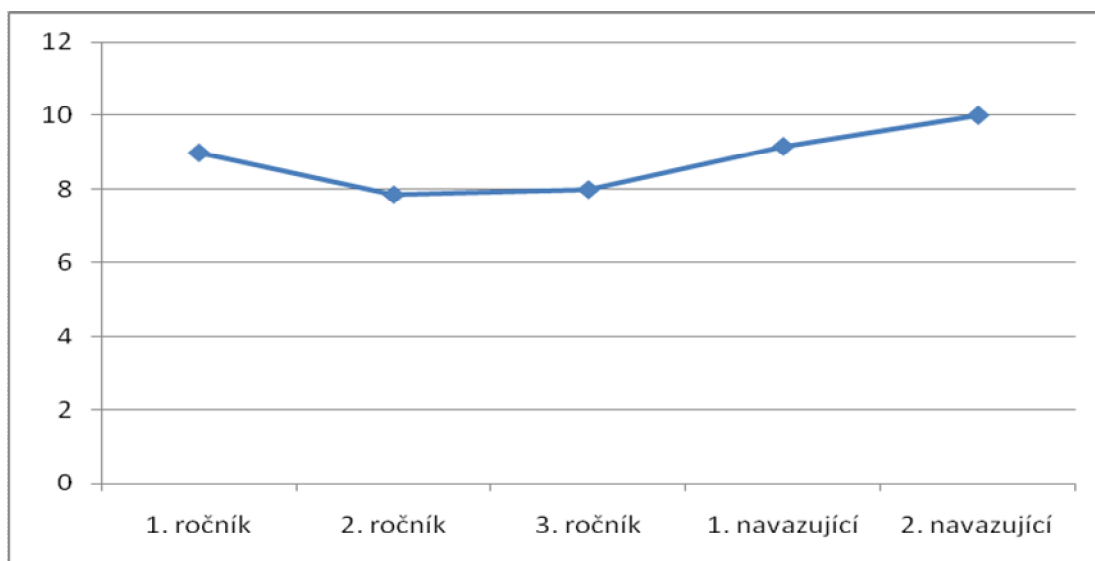
Ženy – Hodnota mírové soužití od 1. do 2. ročníku pozvolna klesá, poté do 3. ročníku pozorujeme strmější pokles, poté do 1. navazujícího ročníku pozorujeme prudký vzestup a nakonec prudký pokles do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U mužů od 1. až do 3. ročníku pozorujeme přibližně stejný průběh jako u žen, tedy od 1. do 2. ročníku tato hodnota nepatrně a pozvolna klesá, poté do 3. ročníku pozorujeme strmější pokles, poté do 1. navazujícího ročníku pozorujeme strmý vzestup, vzestup pokračuje i do 2. navazujícího ročníku, ale je o něco mírnější.

Vývoj hodnoty partnerský vztah 1. – 5. ročník ženy

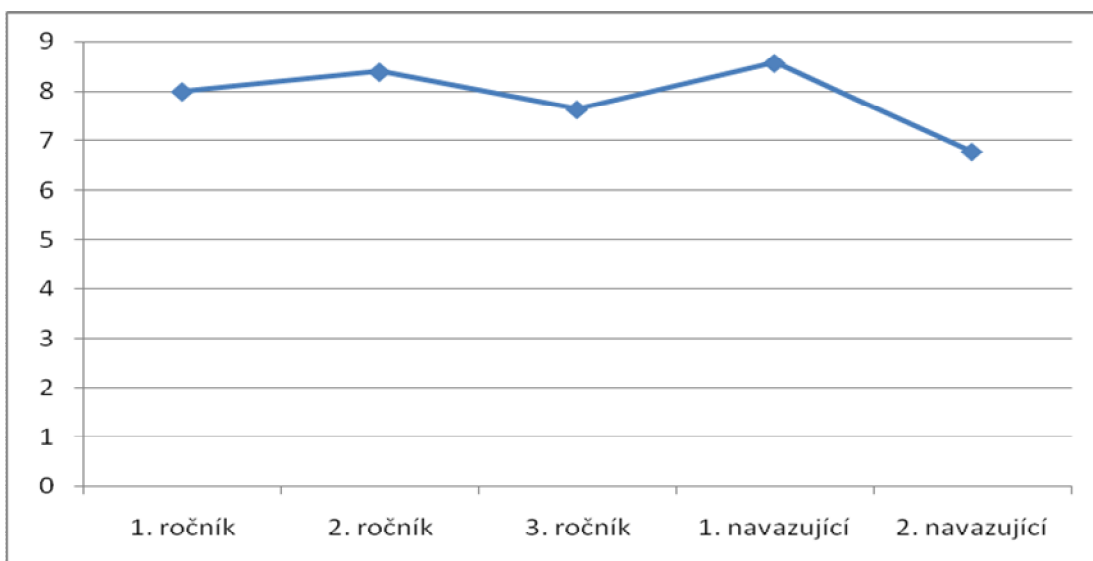
Vývoj hodnoty partnerský vztah 1. – 5. ročník muži

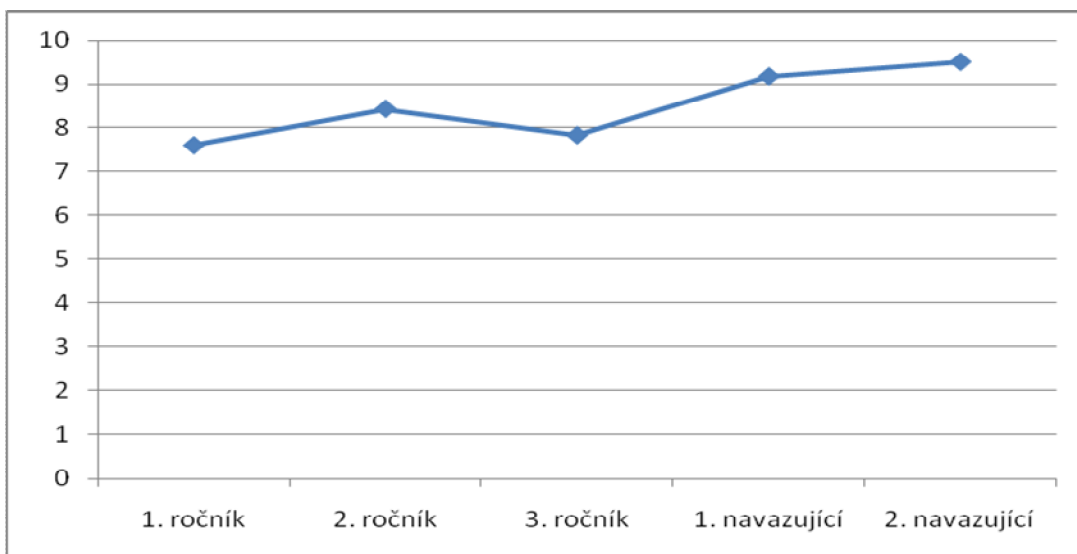
Ženy – Hodnota partnerský vztah u žen od 1. do 2. ročníku pozvolna klesá, poté do 3. ročníku pozorujeme o něco strmější pokles, poté následuje strmý vzestup do 1. navazujícího ročníku a nakonec opět strmý pokles do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U mužů pozorujeme odlišný průběh. Od 1. do 2. ročníku hodnota partnerský vztah pozvolna klesá, poté se do 3. ročníku drží přibližně na stejné úrovni a poté pozvolna stoupá až do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty pomoc druhým 1. – 5. ročník ženy

Vývoj hodnoty pomoc druhým 1. – 5. ročník muži

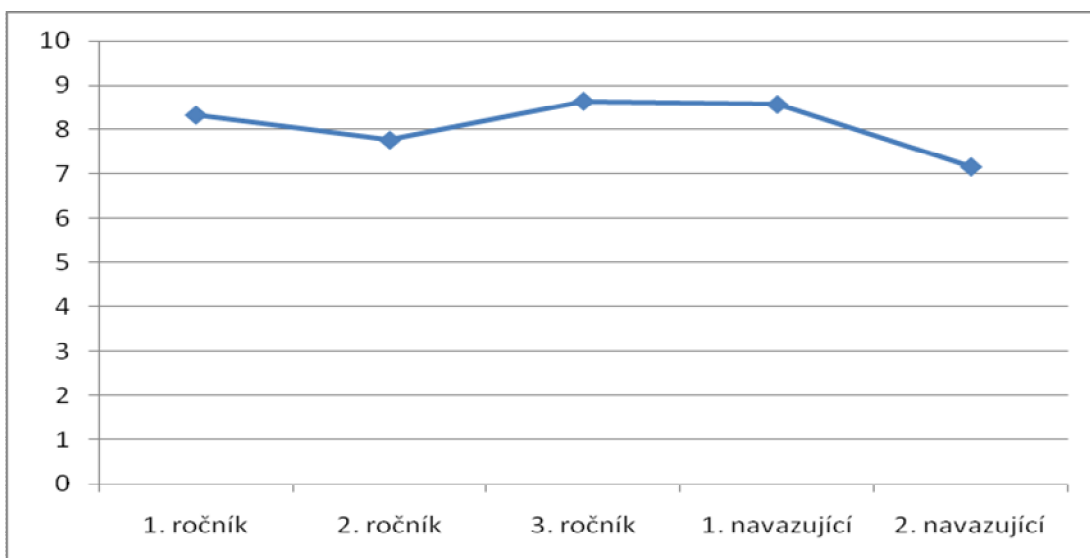

Ženy – U žen tato hodnota od 1. do 2. ročníku pozvolna stoupá, poté do 3. ročníku pozvolna klesá, následně opět pozvolna stoupá do 1. navazujícího ročníku a nakonec o něco strměji klesá do 2. navazujícího ročníku.

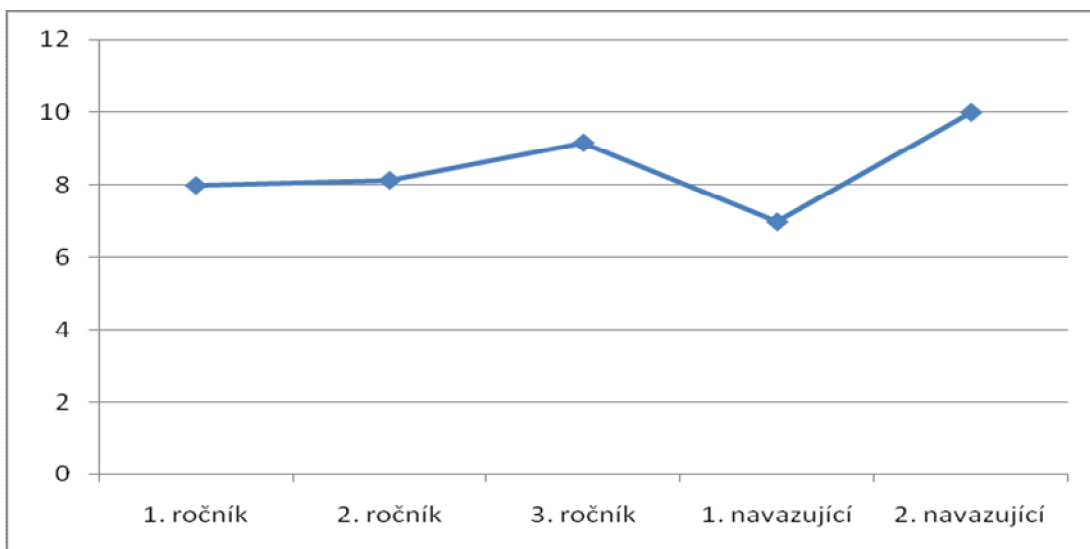
Muži – U mužů pozorujeme až do 1. navazujícího ročníku stejný průběh, poté tato hodnota má od 1. navazujícího ročníku do 2. navazujícího ročníku vzestupnou tendenci.

Vývoj hodnoty porozumění s rodiči 1. – 5. ročník ženy

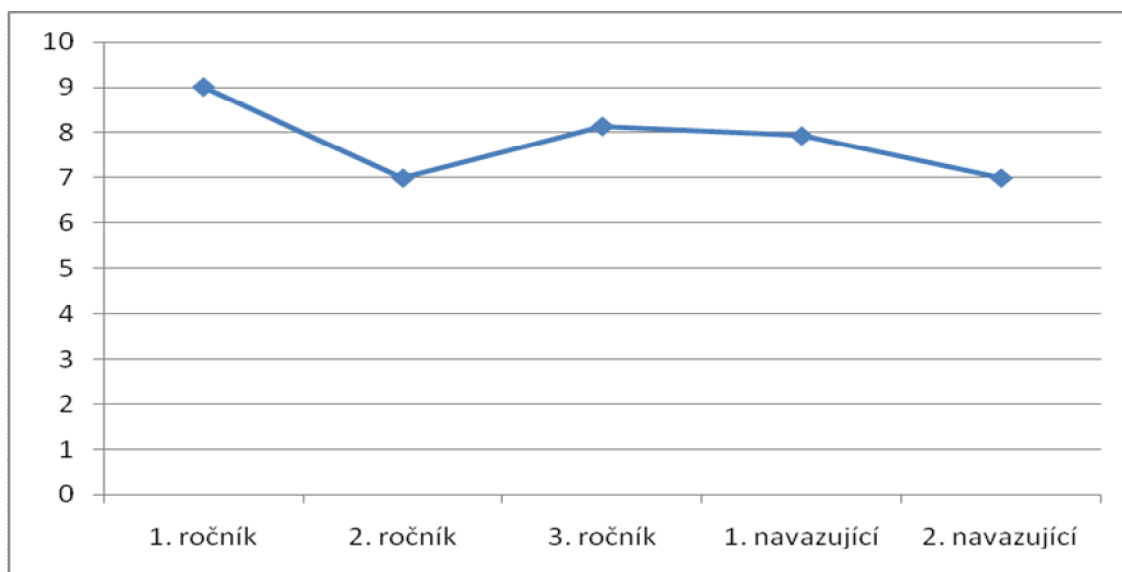
Vývoj hodnoty porozumění s rodiči 1. – 5. ročník muži

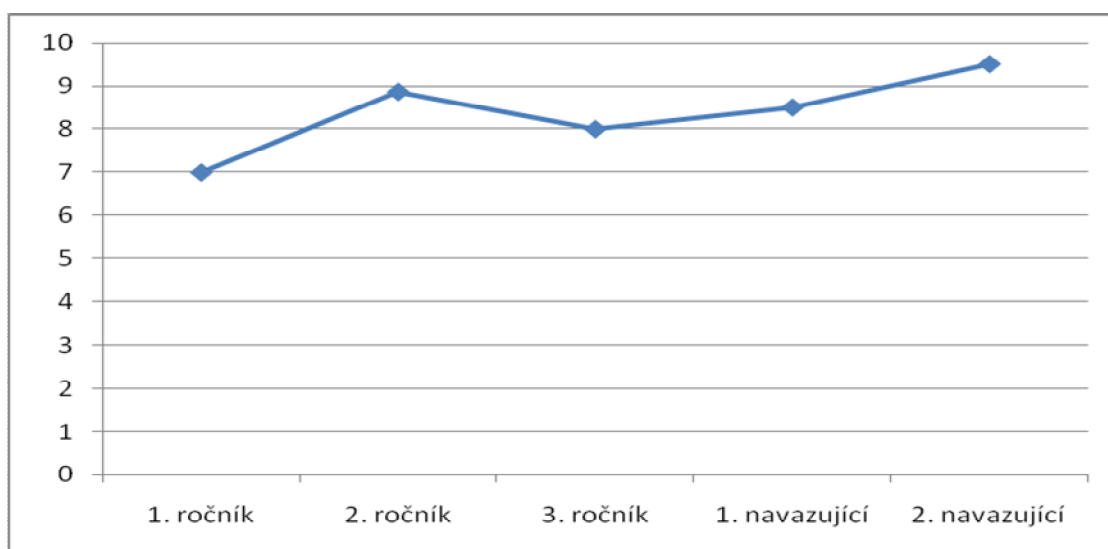
Ženy – Tato hodnota od 1. do 2. ročníku jen velmi nepatrně a pozvolna klesá, poté pozvolna stoupá do 3. ročníku, do 1. navazujícího ročníku se drží na stejné úrovni a nakonec o něco strměji klesá do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U mužů pozorujeme jiný průběh. Od 1. do 2. ročníku se tato hodnota drží na stejné úrovni, poté pozvolna stoupá do 3. ročníku, následně strmě klesá do 1. navazujícího ročníku a nakonec strmě stoupá do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty profesní uplatnění 1. – 5. ročník ženy

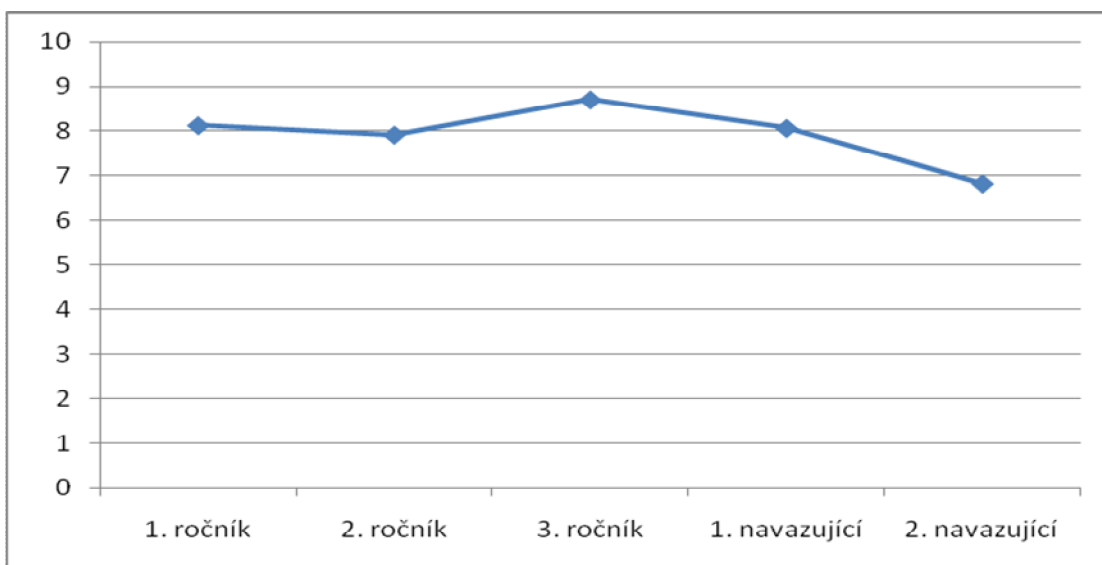
Vývoj hodnoty profesní uplatnění 1. – 5. ročník muži

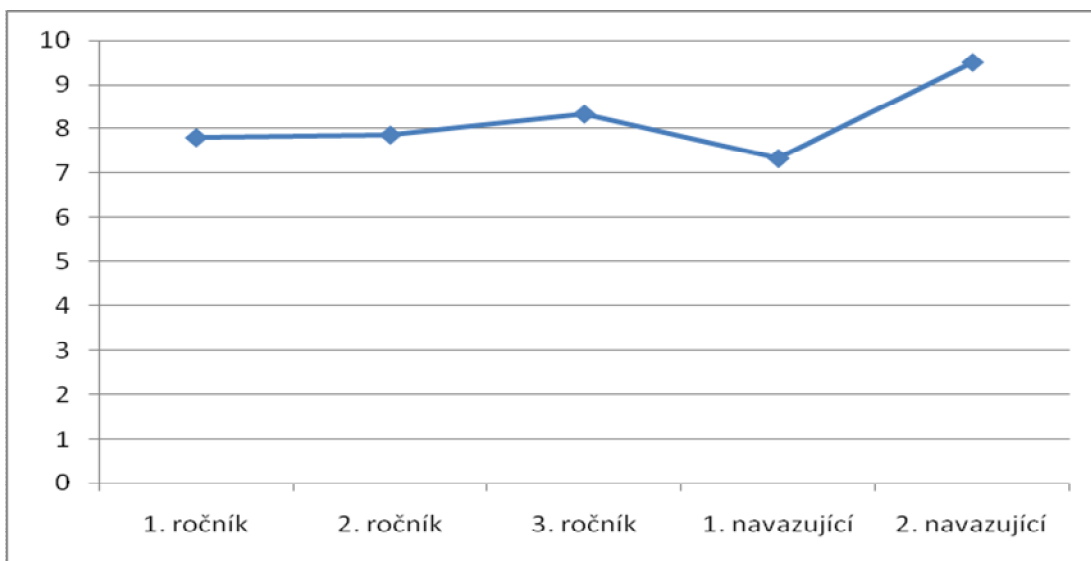
Ženy – U žen pozorujeme od 1. do 2. ročníku strmý pokles, poté do 3. ročníku pozvolný vzestup, do 1. navazujícího ročníku se tato hodnota drží přibližně na stejné úrovni a nakonec pozvolna klesá do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U mužů je průběh zcela jiný. Tato hodnota od 1. do 2. ročníku strmě stoupá, poté pozvolna klesá do 3. ročníku, následně pozvolna stoupá až do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty soukromí 1. – 5. ročník ženy

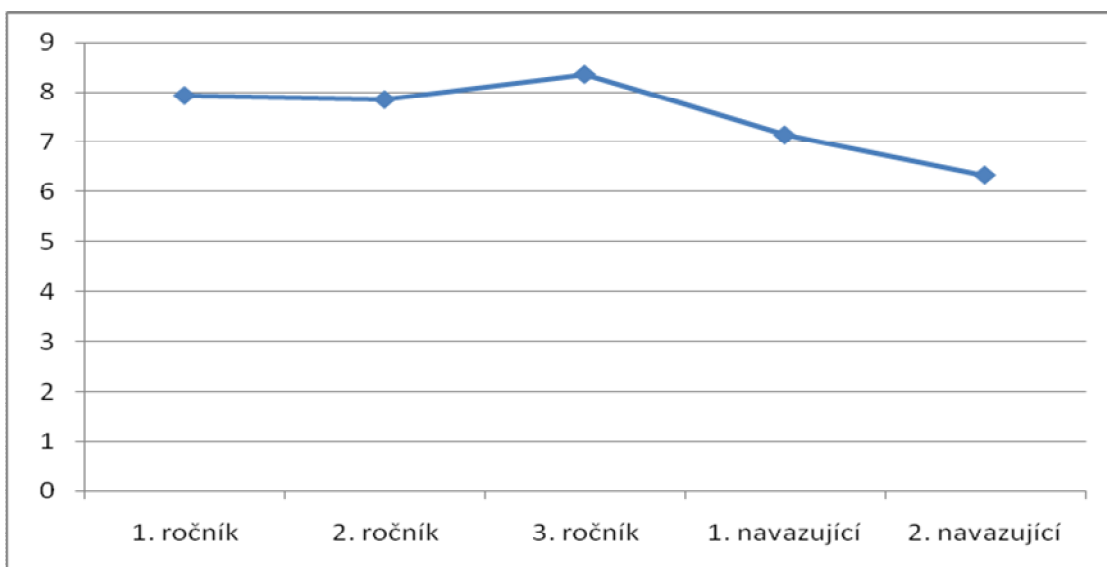
Vývoj hodnoty soukromí 1. – 5. ročník muži

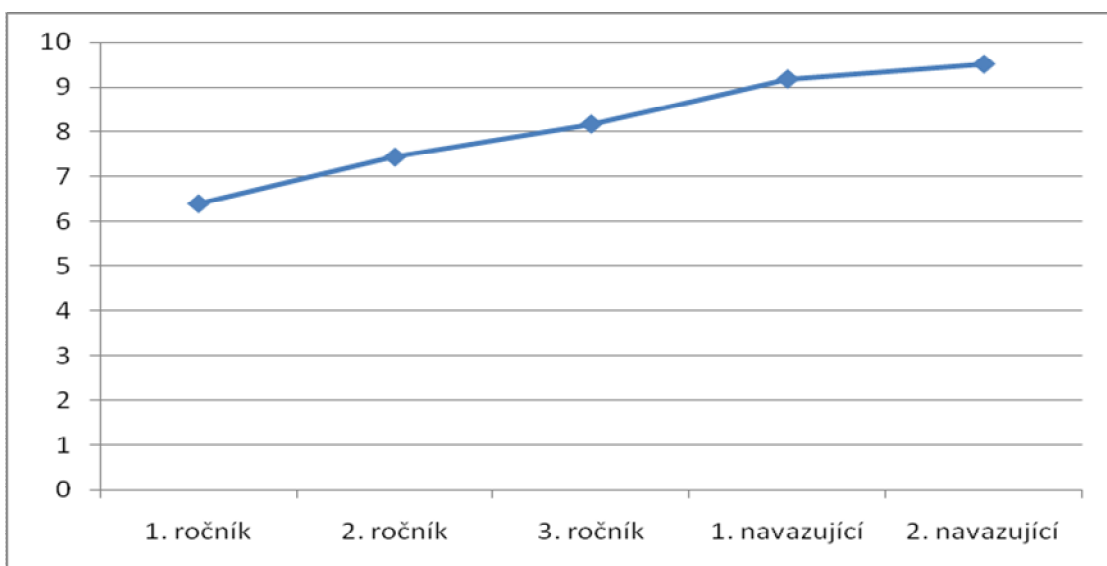
Ženy – U žen se hodnota soukromí od 1. do 2. ročníku drží přibližně na stejné úrovni, poté pozvolna stoupá do 3. ročníku, poté pozvolna klesá až do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U mužů pozorujeme až do 1. navazujícího ročníku přibližně stejný průběh, od 1. navazujícího ročníku do 2. navazujícího ročníku tato hodnota strmě stoupá.

Vývoj hodnoty uznání svého okolí 1. – 5. ročník ženy

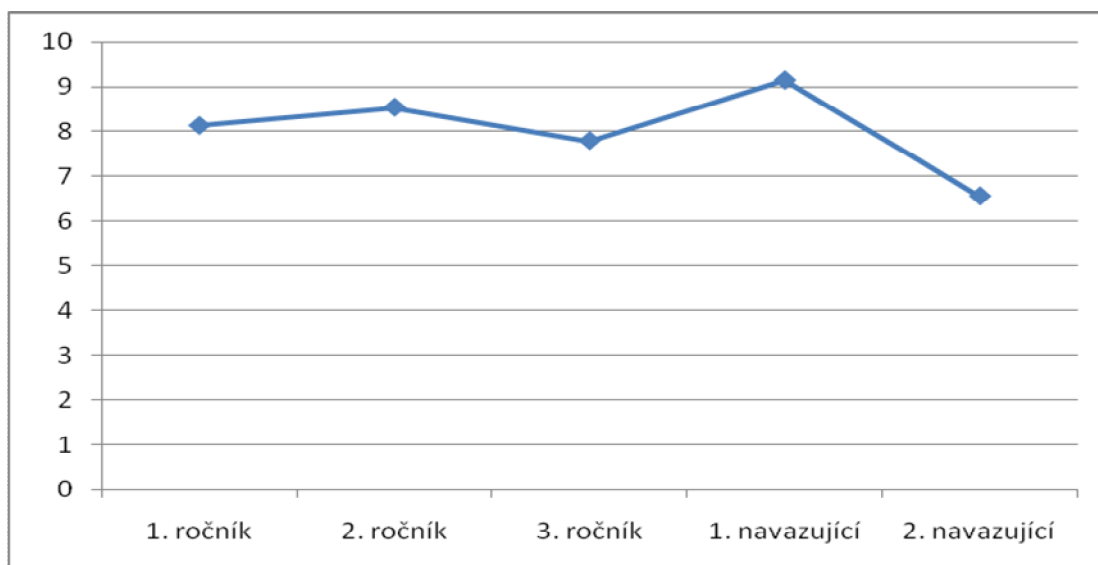
Vývoj hodnoty uznání svého okolí 1. – 5. ročník muži

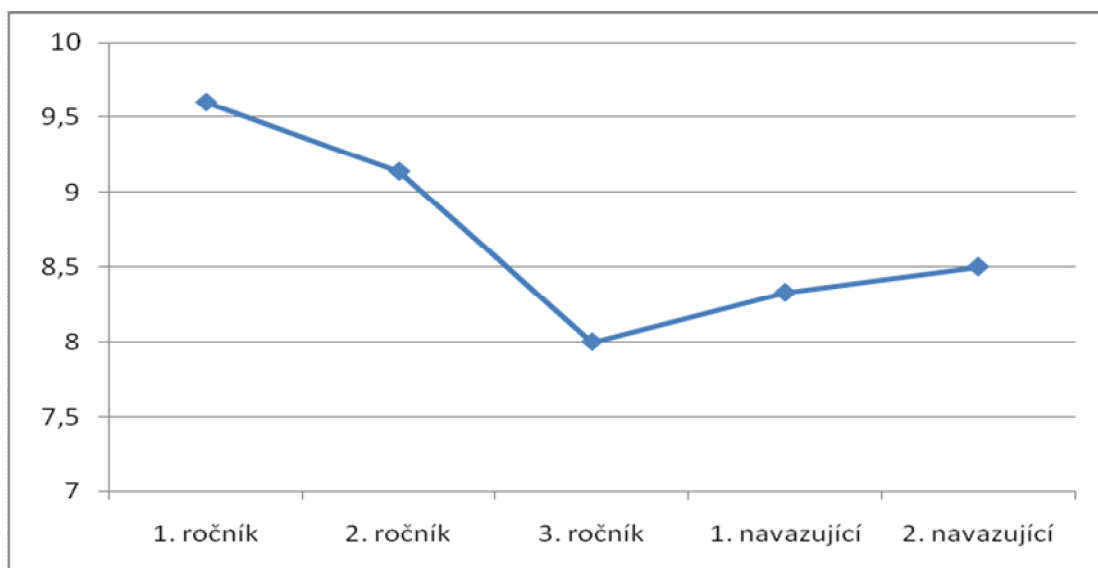
Ženy – U žen tato hodnota od 1. až do 3. ročníku pozvolna stoupá a od 3. ročníku až do 2. navazujícího ročníku pozvolna klesá.

Muži – U mužů má tato hodnota od 1. až do 2. navazujícího ročníku pozvolna vzestupnou tendenci.

Vývoj hodnoty užívání si života 1. – 5. ročník ženy

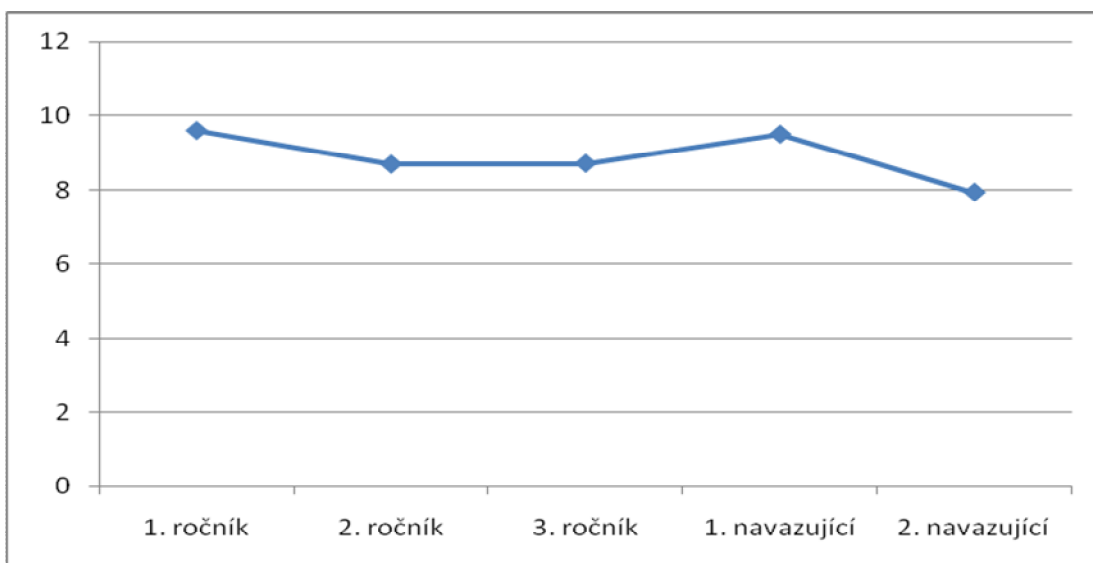
Vývoj hodnoty užívání si života 1. – 5. ročník muži

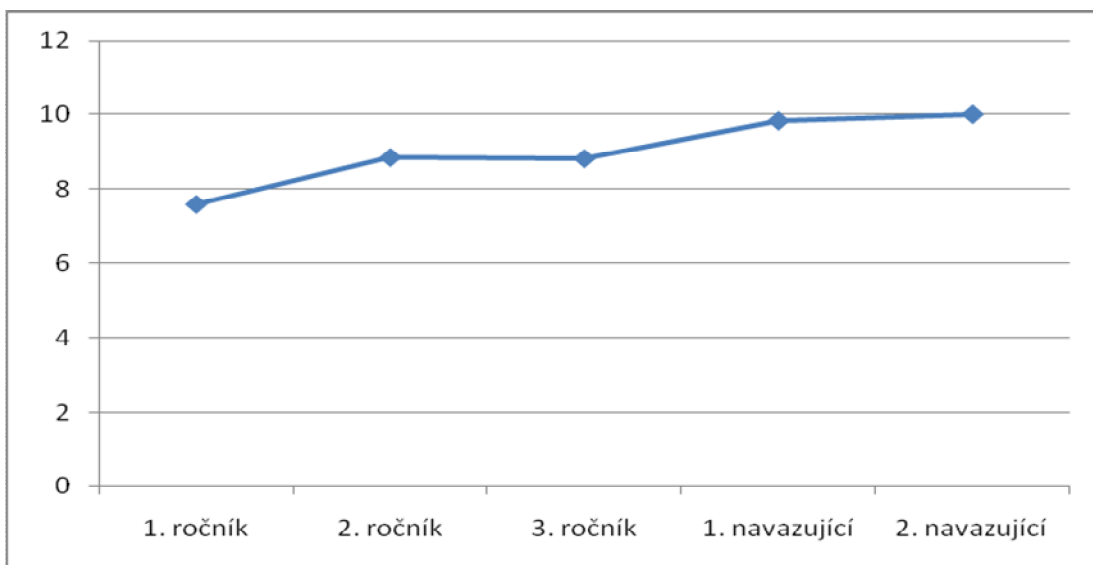
Ženy – U žen pozorujeme od 1. do 2. ročníku pozvolný vzestup, do 3. ročníku potom pozvolný pokles, následuje do 1. navazujícího ročníku strmější vzestup a nakonec strmý pokles do 2. navazujícího ročníku.

Muži – Tato hodnota má od 1. až do 3. ročníku prudce klesavou tendenci, poté až do 2. navazujícího ročníku pozvolna stoupá.

Vývoj hodnoty vlastní rodina 1. – 5. ročník ženy

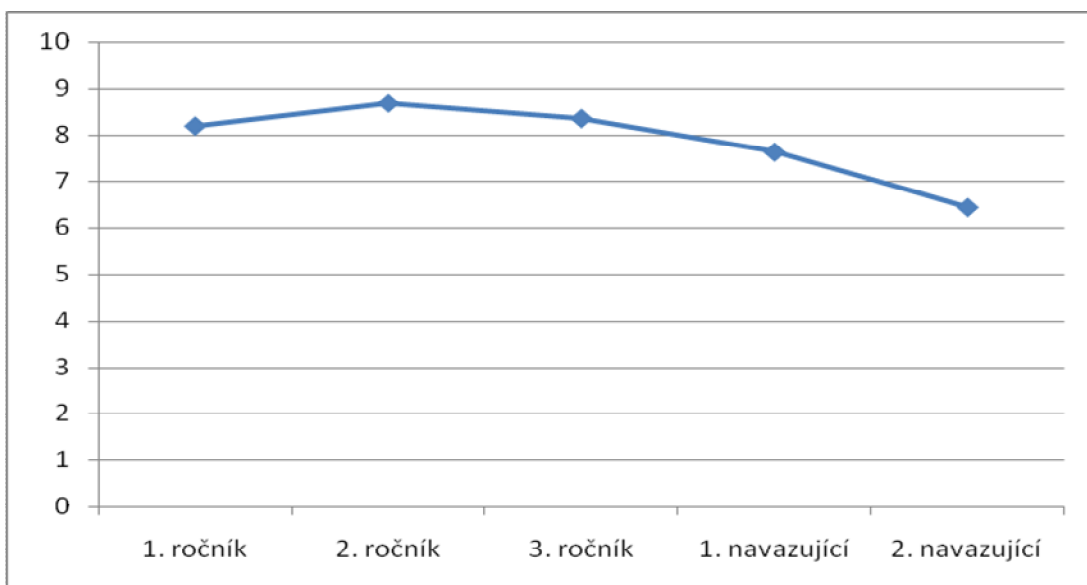
Vývoj hodnoty vlastní rodina 1. – 5. ročník muži

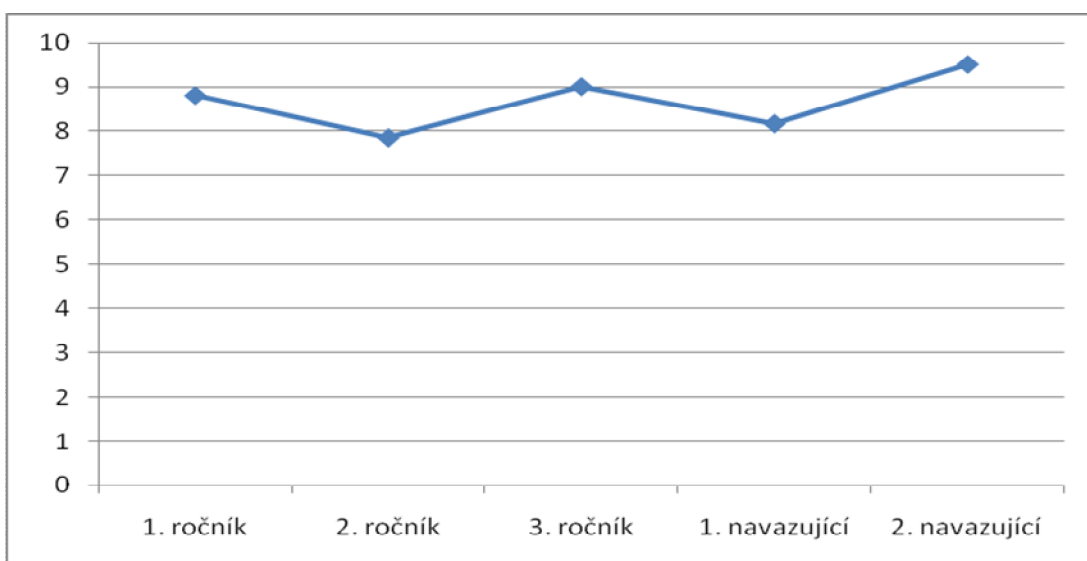
Ženy – U žen pozorujeme od 1. do 2. ročníku pozvolný sestup, poté se tato hodnota do 3. ročníku drží na stejné úrovni, následně pozvolna stoupá do 1. navazujícího ročníku a nakonec pozvolna klesá do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U mužů pozorujeme od 1. do 2. ročníku pozvolný vzestup, poté se tato hodnota drží na stejné úrovni do 3. ročníku, nakonec až do 2. navazujícího ročníku má mírně vzestupnou tendenci.

Vývoj hodnoty vzdělání 1. – 5. ročník ženy

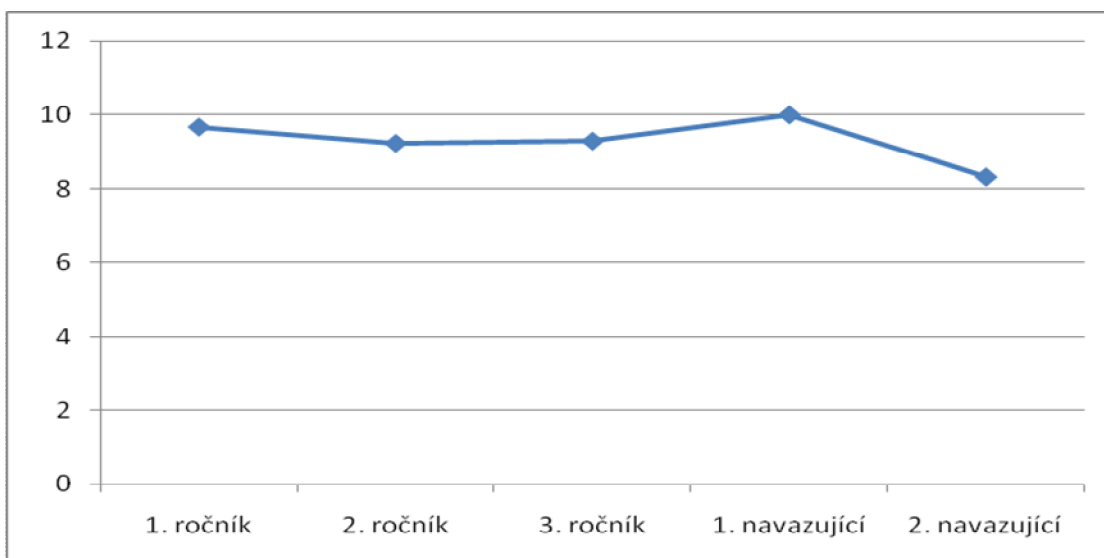
Vývoj hodnoty vzdělání 1. – 5. ročník muži

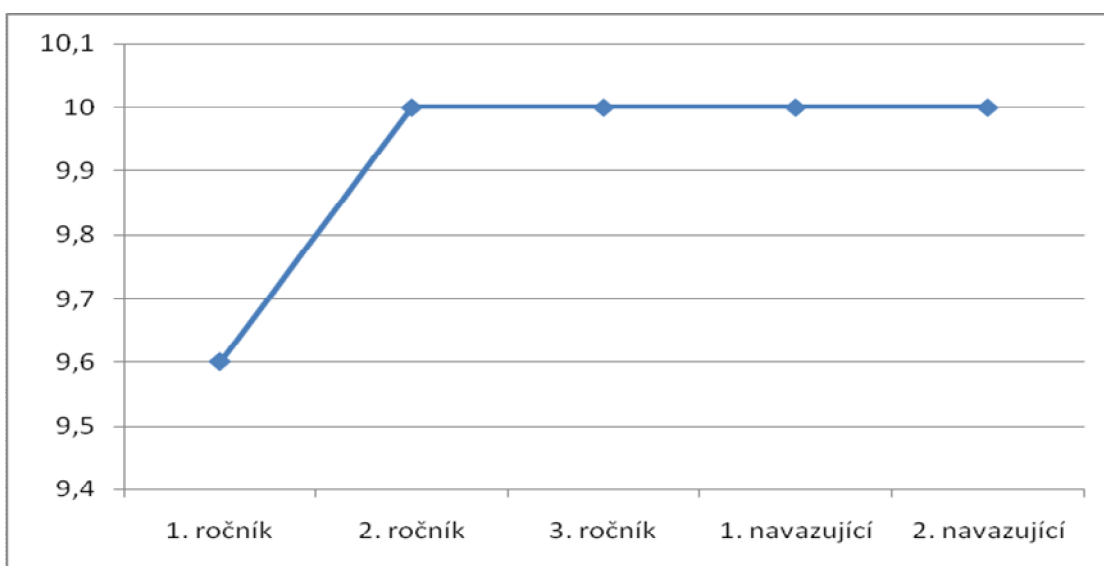
Ženy – U žen má tato hodnota od 1. do 2. ročníku mírně vzestupnou tendenci, poté až do 2. navazujícího ročníku pozvolna klesá.

Muži – U mužů tato hodnota od 1. do 2. ročníku pozvolna klesá, poté do 3. ročníku pozvolna stoupá, následně do 1. navazujícího ročníku opět pozvolna klesá a nakonec opět pozvolna stoupá do 2. navazujícího ročníku.

Vývoj hodnoty zdraví 1. – 5. ročník ženy

Vývoj hodnoty zdraví 1. – 5. ročník muži

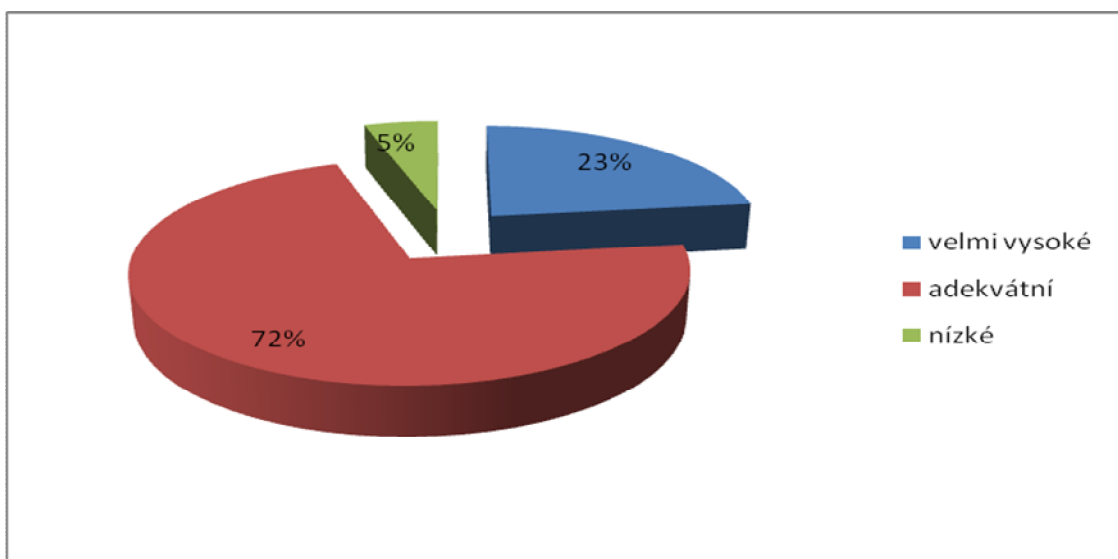
Ženy – U žen tato hodnota od 1. do 2. ročníku jen velmi nepatrně klesá, poté se do 3. ročníku drží na stejné úrovni, následně pozvolna stoupá do 1. navazujícího ročníku a nakonec pozvolna klesá do 2. navazujícího ročníku.

Muži – U mužů pozorujeme zcela jiný průběh. Od 1. do 2. ročníku tato hodnota prudce stoupá a až do 2. navazujícího ročníku se drží na stejné úrovni.

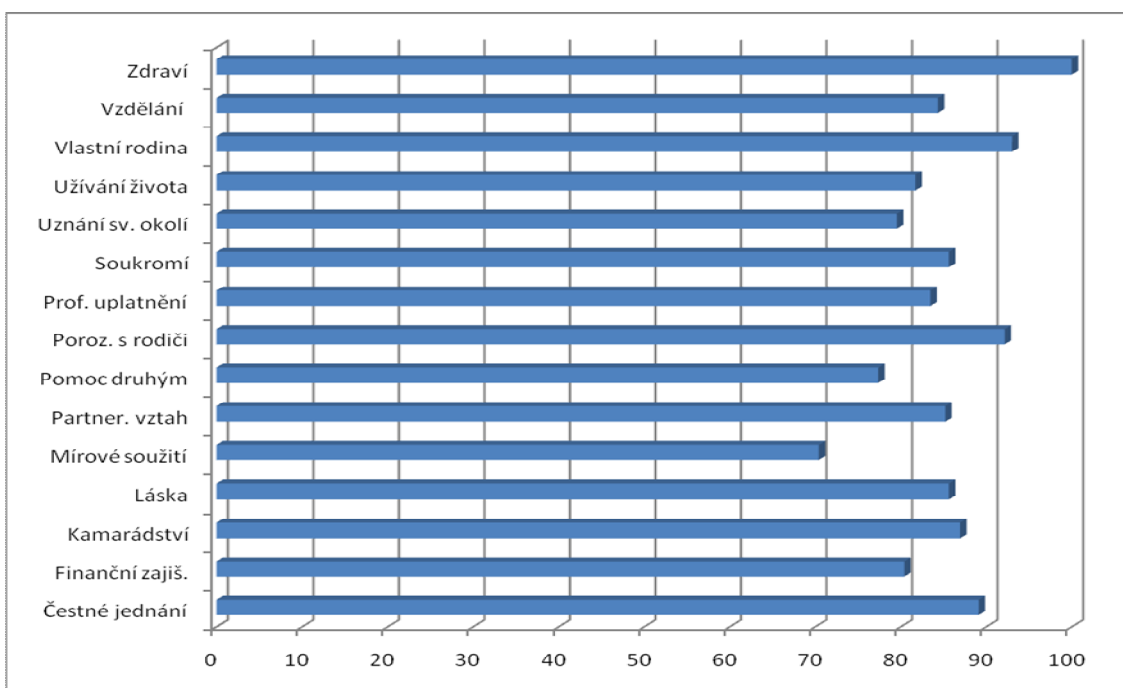

4. 4 Hodnotová orientace u studentů rozdělených dle finančních nákladů na studia

4. 4. 1 Rozdělení studentů dle finančních nákladů na studium

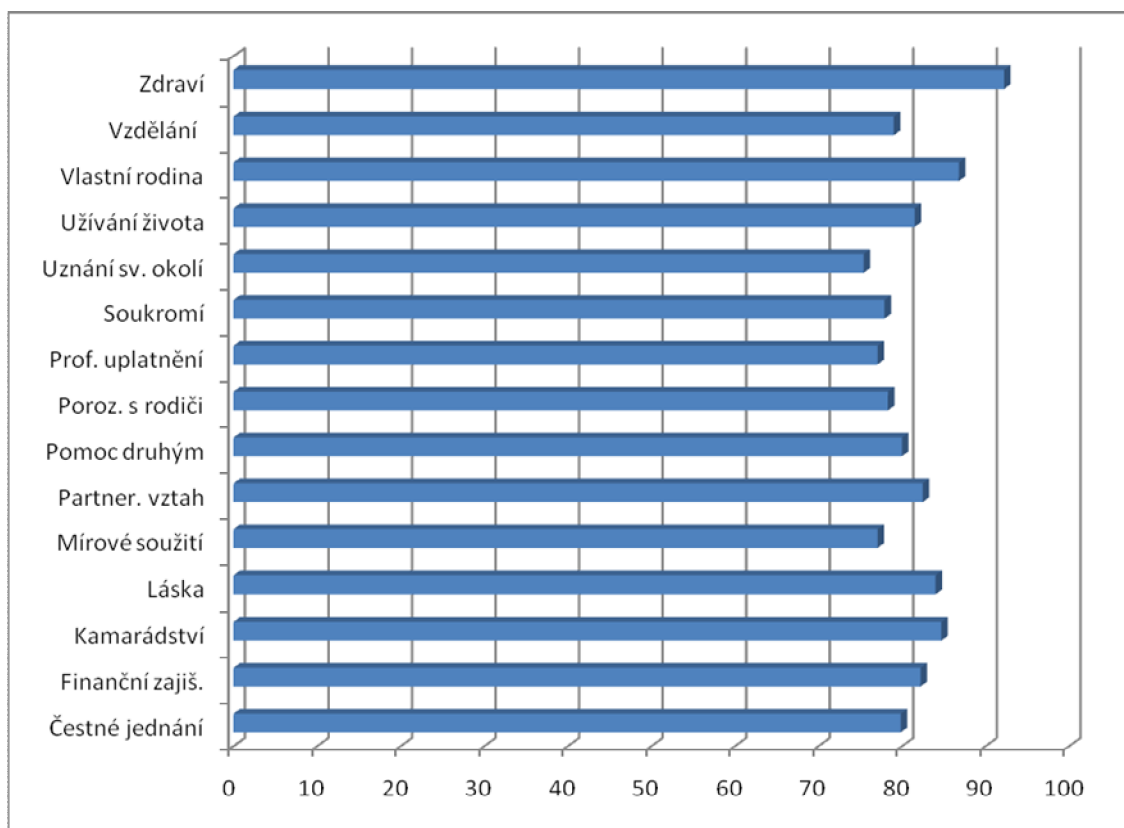

4. 4. 2 Celkové pořadí hodnot studentů považujících finanční náklady na studium za velmi vysoké

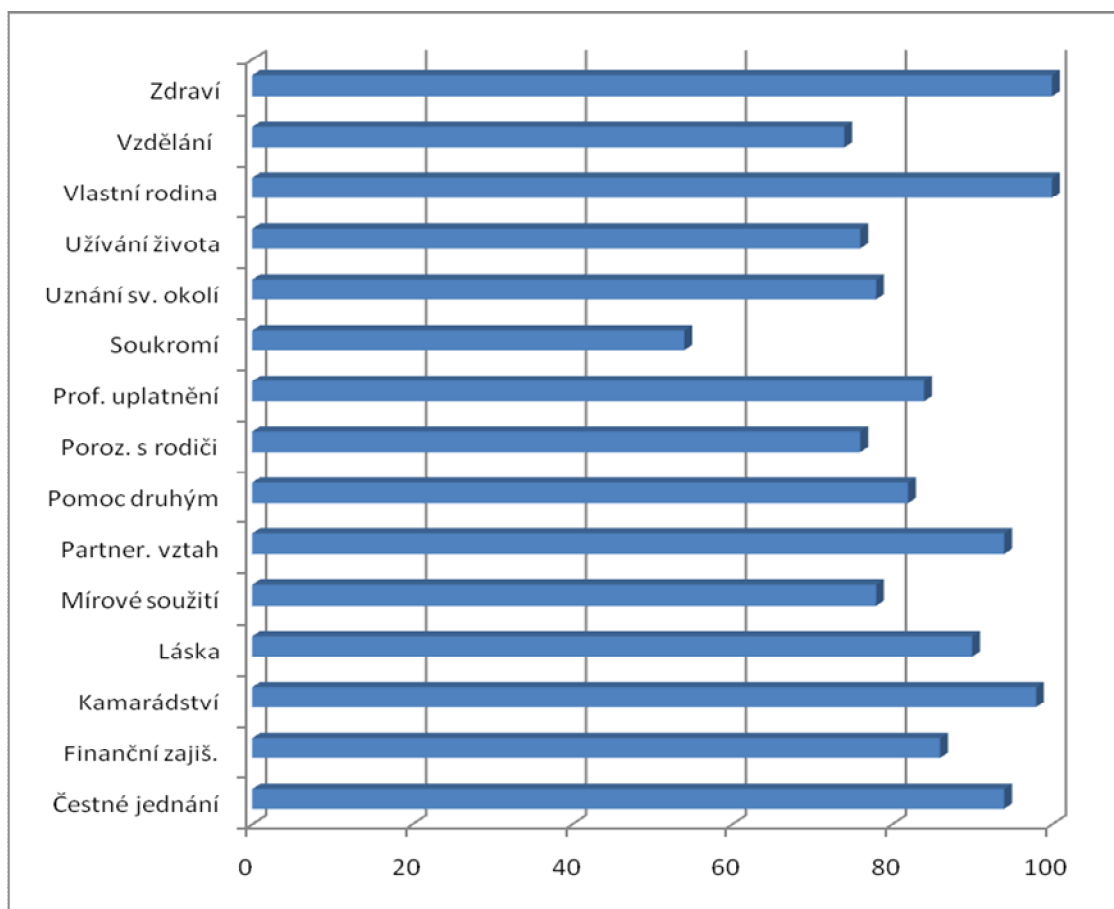
Na 1. místě stojí jednoznačně zdraví, na 2. místě vlastní rodina a na 3. místě porozumění s rodiči. Poté následují hodnoty čestné jednání, kamarádství, láska, soukromí, partnerský vztah, vzdělání, profesní uplatnění, užívání si života, finanční zajištění, uznání svého okolí, pomoc druhým a na posledním místě stojí mírové soužití.

4. 4. 3 Celkové pořadí hodnot studentů považujících finanční náklady na studium za adekvátní

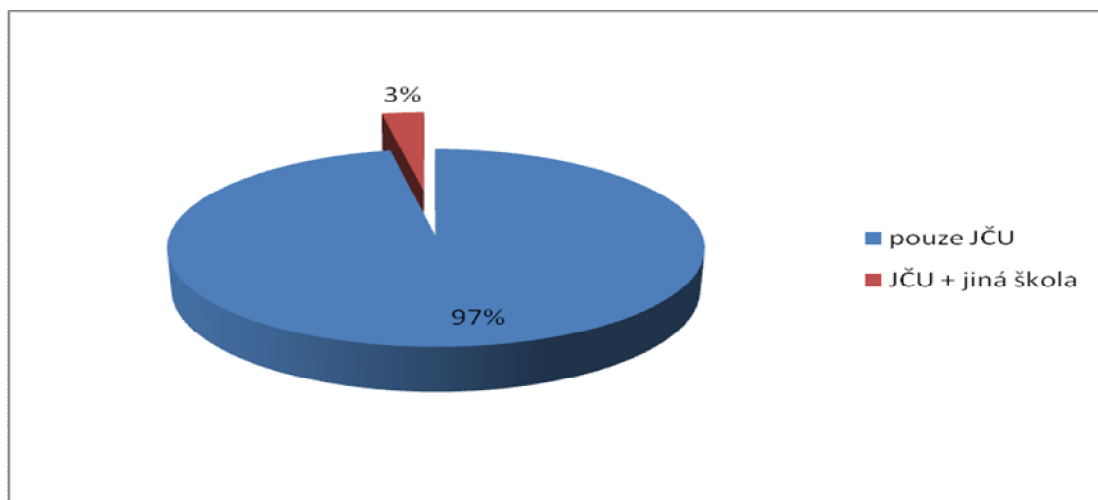
Na 1. místě stojí zdraví, na 2. místě vlastní rodina a na 3. místě kamarádství. Poté následují hodnoty láska, partnerský vztah, finanční zajištění, užívání si života, pomoc druhým, čestné jednání, vzdělání, porozumění s rodiči, soukromí, profesní uplatnění, mírové soužití a na posledním místě stojí uznání svého okolí.

4. 4. 4 Celkové pořadí hodnot studentů považujících finanční náklady na studium za nízké

Na 1. místě stojí zdraví, na 2. místě vlastní rodina a na 3. místě hodnota kamarádství. Poté následují hodnoty čestné jednání, partnerský vztah, láska, finanční zajištění, profesní uplatnění, pomoc druhým, mírové soužití, uznání svého okolí, užívání si života, porozumění s rodiči, vzdělání, na posledním místě stojí hodnota soukromí.

4. 5 Rozdělení studentů dle studované školy

5. Diskuse

V této kapitole se zaměřím na rozbor výsledků, které jsem získala ve výzkumu. Jako první uvádím ve výsledcích celkové pořadí hodnot u všech 5 ročníků. Nejvíce si studenti cení zdraví, velký význam pro ně má vlastní rodina a také kamarádství. To jsou hodnoty, které se umístily na prvních třech místech. Větší pozornost by stálo věnovat umístění hodnoty vzdělání, která stojí až na 10. místě. A také hodnoty pomoc druhým, která stojí až na 11. místě. Významné je např. i umístění hodnoty profesní uplatnění, která stojí na 12. místě. Nejmenší význam má potom pro studenty hodnota mírové soužití.

Dále je uvedeno celkové pořadí hodnot u mužů. Muži si nejvíce cení zdraví, dále je pro ně důležitá vlastní rodina a čestné jednání. Za hlubší analýzu stojí umístění hodnoty užívání si života, která stojí na 4. místě před hodnotami vzdělání nebo profesní uplatnění. Nejmenší význam má pro muže hodnota mírové soužití.

Pokud porovnáme celkové pořadí hodnot u mužů a u žen, u žen stejně jako u mužů stojí na 1. místě zdraví, 2. nejdůležitější hodnotou je pro ženy stejně jako pro muže vlastní rodina. 3. nejdůležitější hodnotou pro ženy je kamarádství, zde se tedy ženy liší od mužů, u kterých se na 3. místě umístila hodnota čestné jednání. 4. nejdůležitější hodnotou je pro ženy láska, avšak u mužů tato hodnota stojí až na 11. místě. U obou pohlaví se na posledních místech umístila hodnota mírové soužití a uznání svého okolí.

V další části potom uvádím vývoj všech 15 hodnot od 1. do 5. ročníku u mužů i u žen dohromady. Větší pozornost by stálo věnovat např. vývoji hodnoty kamarádství, láska, partnerský vztah, porozumění s rodiči, profesní uplatnění, vlastní rodina nebo vývoji hodnoty zdraví.

Poté jsem porovnávala vývoj každé hodnoty od 1. do 5. ročníku u žen a u mužů. Největší rozdíl spatřuji ve vývoji hodnoty profesní uplatnění. U žen má hodnota profesní uplatnění největší význam v 1. ročníku a nejmenší v 2. a 2. navazujícím ročníku. U mužů má největší význam ve 2. navazujícím ročníku a nejmenší v 1. ročníku. Dále pozoruji významnější rozdíl např. ve vývoji hodnoty zdraví. U žen má největší význam v 1. navazujícím ročníku a nejmenší v 2. navazujícím ročníku. Muži si nejméně cení zdraví v 1. ročníku, poté má pro ně tato hodnota ve 2., 3., 4., i 5. ročníku stejnou důležitost.

Dále jsem zjišťovala, zda studenti považují finanční náklady na studium za velmi vysoké, adekvátní či nízké a hodnotovou orientaci těchto skupin. 72 % studentů považuje finanční náklady na studium za adekvátní, 23 % studentů považuje finanční náklady na studium za velmi vysoké a 5 % studentů považuje finanční náklady na studium za nízké. U studentů, kteří považují finanční náklady na studium za velmi vysoké stojí na 1. místě hodnota zdraví, dále je pro ně důležitá vlastní rodina a porozumění s rodiči. Co se týče hodnotové orientace u studentů, kteří považují finanční náklady na studium za nízké, nejdůležitější je pro ně také zdraví, dále je pro ně důležitá vlastní rodina a kamarádství. Na místě kamarádství stálo u předchozí skupiny porozumění s rodiči. Hodnota finanční zajištění se u studentů, kteří považují finanční náklady na studium za nízké, umístila na 7. místě. U studentů považujících finanční náklady na studium za velmi vysoké se hodnota finanční zajištění umístila na 12. místě. U studentů považujících finanční náklady na studium za adekvátní se na 1. místě umístila hodnota zdraví, dále je pro ně důležitá vlastní rodina a hodnota kamarádství.

Jako poslední jsem zjišťovala, zda studenti studují pouze Jihočeskou univerzitu nebo zároveň i jinou vysokou školu. 97 % studentů studuje pouze Jihočeskou univerzitu a 3 % studentů studuje Jihočeskou univerzitu a zároveň jinou vysokou školu.

Ve své diplomové práci jsem si stanovila 2 hypotézy. První hypotéza zněla: Nejvýznamnější životní hodnotou studentů v průběhu celého studia je jejich zdraví. Podle uvedených výsledků se jak celkově ve všech 5 ročnících, tak u všech mužů i žen umístila na 1. místě hodnota zdraví, což tuto hypotézu potvrzuje.

Důvodem preference hodnoty zdraví může být studium na Zdravotně – sociální fakultě a poznatky získané v jeho průběhu při studiu specifických předmětů, které jsou zaměřeny na jednotlivé praktické obory hygieny a epidemiologie. Studium na Zdravotně – sociální fakultě má poskytnout studentům vzdělání v oblasti ochrany a podpory zdraví obyvatelstva a ve sféře týkající se problematiky prevence onemocnění. Odborné znalosti z oblasti ochrany a podpory veřejného zdraví mohou být právě důvodem, proč studenti jednoznačně upřednostňují hodnotu zdraví ve svém životě.

Jako druhou hypotézu jsem si ve své diplomové práci stanovila: Význam profesního uplatnění u studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity stoupá v návaznosti na dobu studia. Pokud se podívám na vývoj hodnoty profesní uplatnění ve výsledcích mé diplomové práce, největší význam má pro studenty v 1. ročníku a nejmenší pro studenty v 5. ročníku. Tato hypotéza nebyla tedy potvrzena.

V průběhu počátečního vzdělávání mladí lidé získávají různorodou škálu znalostí a dovedností, které následně mohou uplatnit během své profesní kariéry. To, jaké znalosti a dovednosti během studia získají, závisí nejen na typu a charakteru škol, které navštěvovaly, ale i na přístupu, který zaujali ke studiu. Ve věkové skupině 20 – 29 let jsou mladí lidé již připraveni hodnotit své představy o zaměstnání, které si vytvářeli během studia. Tyto představy mohou být někdy i nereálné. Při zahájení studia oboru ochrana veřejného zdraví na Zdravotně – sociální fakultě Jihočeské univerzity je pro studenty obor obvykle atraktivní a v podstatě většinu z nich naplňuje. Vnímají důležitost veřejného zdraví, považují obor za perspektivní a rádi by se v tomto oboru také profesně realizovali. Ve 3. ročníku, kdy se počáteční nadšení studentů zčásti mění, vnímají studenti již reálně společenskou situaci. Jistá rozdílnost v postojích studentů a studentek k profesnímu uplatnění v posledním ročníku studia souvisí patrně ze strany mužů s výrazným uvědoměním si své budoucí role a jejich zodpovědnosti v rámci rodiny. Určitý význam může i sehrát zúžená profesní orientace studentů – mužů soustřeďující se na konkrétní užší profesní uplatnění spíše technického rázu.

V současné době výrazně převyšuje poptávka o zaměstnání v oblasti ochrany veřejného zdraví nad nabídkou, s čímž úzce souvisí také zeštíhlování sítě zdravotních ústavů a propouštění zaměstnanců hygienických stanic. Mladý člověk na konci studia může tedy považovat práci v oblasti veřejného zdraví za nepříliš perspektivní.

6. Závěr

Domnívám se, že cíl diplomové práce, jehož předmětem bylo charakterizovat vývoj hodnotové orientace studentů Zdravotně – sociální fakulty Jihočeské univerzity v průběhu studia na této škole a dále zkoumat faktory, které hierarchii hodnot vysokoškoláků ovlivňují, byl splněn. Respondenti si nejvíce cení zdraví, což může být i výrazně podpořeno poznatky a zkušenostmi získanými při studiu. Velký význam pro ně má vlastní rodina a kamarádství. Hodnota profesní uplatnění se umístila až na místě 12., tento fakt je ovlivněn zčásti skutečností, že v průběhu studia vysokoškolští studenti dospějí k názoru, že možnosti uplatnění jsou relativně omezené.

Na základě provedeného výzkumu byla první hypotéza potvrzena. Hypotéza 1: Nejvýznamnější životní hodnotou studentů v průběhu celého studia je jejich zdraví. Hypotéza 2 zněla: Význam profesního uplatnění u studentů Zdravotně – sociální fakulty Jihočeské univerzity stoupá v návaznosti na dobu studia. Tato hypotéza nebyla potvrzena.

Tato práce může být přínosem při rozhodování o detailech koncepce oboru budoucnosti a při prohlubování základních informací pedagogických pracovníků Zdravotně – sociální fakulty o studentech. Výsledky výzkumné sondy následně mohou být akceptovány i při vlastní výuce. Zároveň se mohou stát inspirací pro osobnostně – sociální rozvoj studentů.

7. Seznam použité literatury

1. DOBROVOLSKÁ, D., DUPLINSKÝ, J., Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot, 1. vyd. Praha, 1981. 145 s. ISBN 14-351-82.
2. KOHOUTEK, R., Sociální psychologie. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. 105 s. ISBN 80-7204-064-2.
3. SIMON, S., HOWE, L., KIRSCHENBAUM, H., Vyjasňování hodnot. 1. vyd. Tallpress, 1997. 306 s. ISBN 80-7197-085-9.
4. HULÁKOVÁ, M., Životní způsob a problém hodnot. 1. vyd. Praha: Academia, 1980. 265 s. ISBN 509-21-826.
5. VYMĚTAL, J., Lékařská psychologie. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 400 s. ISBN 80-7178-740-X.
6. NAKONEČNÝ, M., Sociální psychologie. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. 287 s. ISBN 802-000-69-07.
7. KLEIN, O., Životní styl a moderní civilizace. 1. vyd. Praha: Symposium, 1969. 165 s. ISBN 52-002-69.
8. RABUŠIC, L., Hodnoty a postoje v ČR 1991 – 2008. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 324 s. ISBN 978-802-104-95-29.
9. BERAN, J., Lékařská psychologie v praxi. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 140 s. ISBN 978-802-47-11-256.
10. KUBÁTOVÁ, H., Sociologie životního způsobu. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 272 s. ISBN 978-802-472-45-60.
11. JANDOUREK, J., Úvod do sociologie. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 231 s. ISBN 978-807-367-64-45.
12. DOROTÍKOVÁ, S., Filozofie hodnot: problémy lidské existence, poznání a hodnocení. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1998. 162 s. ISBN 808-603-979-X.
13. NOVOTNÁ, E., Sociologie sociálních skupin. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 120 s. ISBN 978-802-472-95-72.

8. Klíčová slova

Hodnota

Hodnotová orientace

hodnocení

poznání

vysokoškolák

axiologie

9. Přílohy

Dotazník k diplomové práci

Dobrý den, jmenuji se Jana Beránková a jsem studentkou 5. ročníku oboru odborný pracovník v ochraně veřejného zdraví na Zdravotně sociální fakultě v Českých Budějovicích. Tématem mé diplomové práce je: „Vývoj hodnotové orientace studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v průběhu jejich studia.“ Dovoluji si Vás tímto oslovit a poprosit o spolupráci při vyplnění dotazníku. Dotazník je anonymní a bude sloužit pouze k mé diplomové práci. Moc Vám děkuji za Váš čas strávený vyplněním dotazníku. Odpovědi na otázky zakřížkujte.

Jsem:

- Muž   Žena

Jsem studentem:

1. ročníku bakalářského studia
 2. ročníku bakalářského studia
 3. ročníku bakalářského studia
 1. ročníku navazujícího studia
 2. ročníku navazujícího studia

Současně studuji jinou školu:

- ne   ano

Pokud ano, napište prosím, jakou .....

Na stupnici 1 – 10 prosím ohodnoťte, jak jsou pro Vás důležité následující pojmy. Odpovědi označte křížkem do příslušné tabulky. Číslo 1 znamená nejvyšší důležitost, číslo 10 nejmenší důležitost.

1) Čestné jednání

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

2) Finanční zajištění

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

3) Kamarádství, přátelství

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4) Láska

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

5) Mírové soužití

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

6) Partnerský vztah

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

7) Pomoc druhým

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

8) Porozumění s rodiči

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

9) Profesní uplatnění

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

10) Soukromí

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

11) Uznání svého okolí

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

12) Užívání si života

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

13) Vlastní rodina

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

14) Vzdělání

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

15) Zdraví

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

16) Finanční náklady na studium považují za:

velmi vysoké

adekvátní

nízké